BU SAYIDA

- BİR DEĞERLENDİRME
- YÜRÜTMENİN YARGIYA GÖSTERDİĞİ DİRENÇ
  Faruk EREM
- ÜNİVERSİTELERİN ARAŞTIRMA EYLEMLERİ
  Yalçın KÜÇÜK
- POLİTİK, İDEOLOJİK ETKENLER ve EĞİTİM
  Erdal ELGİN
- MC HÜKÜMETİ ve EKONOMİ
  Namık ÖZCAN
- KARAKIŞ
  Duran YILMAZ
- MÜDÜR OLMAK ÇOK KOLAY
  Muzaffer İZGÜ
- ÇOCUKLAR BAĞIŞLAMAZ
  Hasan KIYAFET
- ÇAPACI SEYFİ
  Fahrettin DEMİR
- BURDA YA DA ANGOLA'DA
  Sennur SEZER
- KURTULURKEN DÜNYAMIZ
  Ozan TELLİ
- KARASEVDADAN ÖLENİ
  Yaşar MİRAÇ
- SİNOP KALESİ ve MAHPUSLUKLAR ÜSTÜNE
  Hüseyin ÇETİNKAYA
- DÖĞÜŞE DÖĞÜŞE YÖRÜNECEK
  Özgen SEÇKİN
- DERGİ ve GAZETELERDE
  Mehmet BAYRAK
- OLAYLAR - HABERLER
- YENİ TOPLUM'A GELEN KİTAPLAR

Yeni Toplum

TÖB-DER'in AYLIK EĞİTİM BİLİMve SANAT DERGİSİ

HAZİRAN 1976 ● YIL : 1 ● SAYI : 7

TÖB-DER adına sahibi : **Cemil ÇAKIR** ● Sorumlu Müdürü : **Rüştü APAYDIN** ● Fiyatı : 5 Lira ● Abone : Yıllık 50, altı aylık 25 Lira ● Adres : Gazi Mustafa Kemal Bulvarı 14/1 Demirtepe - Ankara ● Tel: 174927 ● Dizgi-Baskı-Cilt: ÇARK Matbaası

Okurlarımıza :

BİR DEĞERLENDİRME

Elinizdeki dergi Yeni Toplum'un yedinci sayısı. Başka bir deyişle altı aylık bir yayın geçmişimiz var. Bu yazıda derginin altı sayılık yayınını çeşitli yönlerden değerlendirmeye çalışacağız. Bir dergiyi kuşkusuz en iyi okurlar değerlendirir. Ve dergi konusunda belirleyici kararı onlar verir. Bizim yapmaya çalıştığımız iş, bir yönüyle de böyle bir değerlendirmeye yardımcı olacak.

Birinci sayıda yayınladığımız «Yeni Toplum Çıkarken» başlıklı yazıda derginin amaçları:

- Üyelerimizin eğitim sorunlarına, yurt ve dünya sorunlarına bilimsel olarak yaklaşma ihtiyaçlarının doğurduğu boşluğu doldurmak, bu konudaki ihtiyaca cevap vermek;
- Yayını salt öğretmenlere yöneltmemek, yurt ve dünya sorunlarına yönelik yazılar yayınlayarak, hem entellektüel bir gereksinmeye cevap vermek, hem de bir fikir bütünlüğü oluşturmak;
- Mevcut eğitim sisteminin bilimsel bir eleştirisini ortaya koymak;

- Kendi eğitim sorunlarımızın yanında, dünyanın öteki ülkelerindeki ve farklı sosyal sistemlerdeki eğitim deneylerinin tanıtılması yolunda yazılar yayınlamak, böyle farklı uygulamaların sonuçlarını, teorik düzeydeki gelişmelere, ortaya çıkan yeni düşüncelere de yer vererek okuyucuya ulaştırmak;
- Genç yazar ve sanatçılara sayfaları daha fazla açarak gençlerin yaratıcılığını teşvik etmek;
- Öğretmenlerin eğitim sorunlarına ilişkin deney, düşünce ve önerilerine yer vermek, kısacası genel yurt ve dünya sorunlarını, eğitim sorunlarını, sanat, edebiyat, şiir, haber ve yorumu içeren bir bütün oluşturmak;

olarak belirleniyordu.

Bu amaçların ilk anda göze çarpan ortak özellikleri, hayli çeşitli ve kapsamlı oluşlarıdır. Bunların 'tasarlanarak' saptandıkları, altı aylık deneyden sonra açıklıkla ortaya çıkıyor. Olması gereken ile olabilecek olan arasındaki önemli fark, işin başında hesaplanamadı. Amaçların saptanışında sorunu idealize etmenin önemli etkisi var. Yalnız bu, amaçların ayakları yere basmayan saptamalar olduğu anlamına gelmiyor. Dergiye, sahip olduğu kadronun gücü ve derginin işlevi ötesinde görevler yükleme zorlamasının ürünü...

Amaçların doğruluğu, yanlışlığı derginin işlevi ile ne derece uyum içinde oldukları tartışmaya açık şeyler. Biz meselenin bu yanını okurlarımıza bırakarak, saptadığımız amaçları hayata ne kadar ve nasıl geçirebildiğimize kısaca göz atalım, vardığımız sonucun nedenlerini tartışalım.

Dergide yer alan yazıların konularına göre dökümü şöyle :

6 sayıda eğitim, bilim ve sanat konularında yayınlanan ürünler toplamı: 145. Bunlardan 13'ü bilimsel inceleme, 35'i eğitim, 86'sı sanat, 7'si haber, 1'i yorumla ilgili ürünler. Yayınlanan yazıların sadece 3'ü çeviri. Çevirilerden 1'i hikâye, 1'i bilimsel bir inceleme, 1'i eğitimle ilgili inceleme.

Sanatla ilgili çalışmaların 37'si şiir, 19'u hikâye, 9'u kitap tanıtma, 16'sı sanatla ilgili çeşitli konularda inceleme, 3'ü röportaj, 1'i anı, 1'i soruşturma.

Eğitimle ilgili çalıştmaların 18'i eğitimin çeşitli sorunlarıyla ilgili inceleme, 10'u gözlem-izlenim, 5'i soruşturma, 1'i konuşma, 1'i röportaj, geniş kapsamlı biri de bibliyografya.

Rakamlara bir göz atıldığında sanata verilen yerin ağırlıkta olduğu, eğitime daha az, bilime ondan da az yer verildiği görülüyor. Kanımızca derginin en önemli eksikliklerinden biri bu sonuçta yatıyor. TÖB-DER gibi bir meslek örgütünün aylık dergisinde, ağırlık özel olarak eğitime verilmeliydi. Yürürlükteki eğitim düzeni, bunun çeşitli konulara yansıması ile ilgili ayrıntılı tesbit ve eleştiriler yer almalıydı. Bunu başarmak, ilk sayıdan bu yana başta gelen endişemiz oldu. En çok bu konuda sıkıntı çektik. Güçlük şuradan ileri geliyordu: Yeni Toplum'a iki kanaldan yazı gelir: Birincisi, dergi yönetiminin ve yazı kurulunun konusunu saptayıp ısmarladığı yazılar; ikincisi, kendiliğinden dergiye gönderilen yazılar. Eğitim konusunda yazı ısmarlayacağımız kişilerde aradığımız özellik, genel olarak işçi sınıfı bilimini, özel olarak eğitimi iyi bilmeleriydi. İtiraf etmek gerekir, bu konuda yazar bulmak son derece güç. Ve biz bugüne kadar bu güçlüğün üstesinden gelebilmiş değiliz. İkinci kaynağa gelince, eğitimin pratiği içinde olan üyelerimizden bu pratikle ilgili çalışmalar bekliyorduk. Gelmedi. Arkadaşlarımızdan çok çalışma geldi. Ne var ki, gelen çalışmaların ezici bir çoğunluğunu sanat —özellikle ilk heves şiirleri— la ilgili. Bu kaynak da dergiyi yukarda belirttiğimiz eksiklik doğrultusunda gereği gibi beslemedi. Burada kendiliğinden gelen yazıların içinden seçip yayınladığımız bir iki değerli incelemeyi «beslemedi» yargısının dışında tutuyoruz.

Bu arada, Köy Enstitüleri Özel Sayısı'ndan söz etmek gerekiyor. Bu özel sayı ile önemli bir boşluğu doldurduğumuz kanısındayız. Derginin özellikle bu sayısının geniş ilgi görmesi kanımızı doğruluyor.

Derginin eğitim sorunları açısından eksiğini gidermek için öncelikle üyelerimize bir görev düşüyor. İçinde yaşadıkları eğitim pratiğini işçi sınıfı bilimi açısından değerlendirmek... Bunu yaparken genel doğruları tekrarlamak mekanikliğine düşmemek, bilimin genel doğrularını eğitim özel'ine uygulamak. Çalışmaları Yeni Toplum'a göndermek. Bu çalışmaların dışında kalan «ısmarlama» yöntemini en sağlıklı biçimde işletmek için dergi yönetimi olarak biz, elimizden geleni yapmaya devam edeceğiz.

Yeni Toplum'un her sayısı 6 bin basılıyor. Yalnız Köy Enstitüleri Özel Sayısı 12 bin basıldı. Bu tiraj piyasadaki dergilere göre oldukça yüksek. Fakat, bizim dergimizin 120 bin üyeli bir örgütün organı olmak gibi bir özelliği var. Bu özellik açısından bakıldığında tiraj hayli düşük. Abone sayımız 4117. İstanbul ili dışında dergiyi dağıtıma veremiyoruz. Yeni Toplum'un tirajını birkaç katına çıkartmak her zaman mümkün. Bu konuda Genel Yönetim

Kurulu Üyelerine, Bölge Temsilcilerine, özellikle Şube Yöneticilerine önemli bir görev düşüyor: Yeni Toplum'u üyelerimize, üyemiz dışındaki ilerici kesime tanıtmak. Abone kampanyası açmak. Dergiye toplu aboneler bulmak. Bu tür çalışma yapıp, başarılı sonuçlar alan örnek şubelerimiz var. Örneğin 285 üyeli Çarşamba'nın 100, 267 üyeli Bartın'ın 70, 148 üyeli Hekimhan'ın 72 abonesi var. Buna karşılık 250 üyeli Sivas'ın 10, 120 üyeli Mersin'in 0, 120 üyeli Kayserin'in 3 abonesi var. Haziran ayı, şubelerimizde Yeni Toplum'u tanıtma, abone bulma ayı olmalı. Bu konuda da örgütlü çalışmanın örneğini vermeliyiz.

Dergi konusunda üyelerimizden, şubelerimizden, okurlarımızdan bugüne kadar ayrıntılı eleştiri gelmedi. Dergiyi ciddi olarak eleştirmek görevi gündemde. Bu görevi hayata geçirelim.

Yeni Toplum'un değerlendirilmesi konusunda son olarak şunları söylemek istiyoruz: Dergiyi yöneten arkadaşlar, bu işi yaparken öğrenmek durumundalar. Yanlışları deney içinde görüyor, düzeltmeye çalışıyoruz. 5. ve 6. sayısının çıkmasında gecikmeler oldu. Nedeni, 5. sayının sayfa ve adet olarak hayli fazlalık göstermesi ve anlaşmalı bulunduğumuz basımevinin kapasitesinin sınırlı olması. 5. sayı, 6.yı da etkiledi. Üzerinde titizlikle durduğumuz sorun bu. Bir de, fiyat durumu var. Yeni Toplum boyutundaki bir dergi için 5 lira düşük bir fiyat. Bunu, öğretmenin alım gücünü gözönüne alarak böyle yaptık. Abonenin yaygınlaştırılmasında düşük fiyatın kolaylaştırıcı bir etken olacağı inancındayız.

Saygılarımızla...

YENİ TOPLUM

Yürütmenin Yargıya Gösterdiği Direnç*

Prof. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği
Başkanı

Son dönemde gittikçe yoğunlaşan ve genişleyen bir olayla karşılaştık: Yürütmenin, Yargıya karşı gösterdiği direnç.

Bu, pek önemli bir olaydır. Aynı Devlet kavramı içinde iki kuvvetin çekişmesi bazı esasları tahrip etmekte ve derece derece «Devlet», Anayasal niteliğinden kayıplara uğramaktadır.

Konuyu, açıkça, bu şekilde ortaya koyduktan sonra, olayı «teşhis» etmek ve varılacak «sonuç»a göre de çözümünü bulmak gereklidir.

1) Çağdaş Devlet Kavramı : Yürütmeden gelen direncin nedeni «Devlet Kavramı»nın çağdaş anlamına doğru yücelen gelişiminin fark edilememiş olmasıdır. Yürütmenin, Yargının kararlarından ancak uygun gördüklerini uygulayacağı yolunda bir yetki ile donatılmış olduğu zannı bu gelişmeyi kavrayamamış olanların

---

(*) 10 Mayıs 1976 «Danıştay Günü»nde Türkiye Barolar Birliği Başkanı Faruk Erem'in yaptığı konuşma.

verdikleri mütalâalara dayanmakta ve Yürütme mevcut olmayan bir hakkın güvencesine inandırılmaktadır. Böylesine bir hak Mülk - Devletde vardı. Fakat Mülk - Devletten, Polis - Devlet'e, bundan sonra da «Hukuk Devleti»ne geçildi. Fakat gelişim duraklamadı. Çağımızda Devlet «Hukukun Üstünlüğüne İnanan Devlet» kavramına ulaştı:

a) Mülk - Devlet anlayışının kalıntısı düşüncelerle sonuca varmak istenirse bu büyük bir yanılgı olur. Yargı Denetimini Anayasal bir müessese olarak kurabilmek kolay olmamıştır. Başka çareler de denendi. Örneğin 1795 Fransız Anayasası «Anayasa jürisi» ible kurdu. Nihayet en etkili çare olarak «Yargı Deneti» bulunabildi.

b) Hukukun üstünlüğüne inanan Devlet anlayışına varabilen bir dönemde, Danıştay hakkındaki kanıların çok değişik olması gerekir.

«Meclisi Valâya Şurayi Devlet ünvanının verilmesi» ile başlayan, Cumhuriyet Döneminde büyük aşamaları başaran Danıştayımızın, 1961 Anayasası dönemine ulaşması sırasında, Anayasa Hukukunun getirdiği yeniliklerin dışında kalamayacağı doğaldır. İdari Yargının yetkilerini hâlâ «Şûrayı Devlet» anlayışı ile kısıtlamak çağdan düşmeyi benimsemeye eşittir. Bugün Danıştayın «İstişari görevi» dahi yadırganmaktadır.

c) 1784'de Amerikan Anayasasını hazırlayanlara göre «Zulmün gerçek tanımı Yürütme ile Yargının bir elde toplanmasıdır». Bu görüşte şimdiye kadar isabetsizlik kaydedilmedi. Adalet olmazsa toplum dağılır, sürekli olmayan, her olayda elde edileceği kesin surette bilinmeyen Adalet, yokluğuna eşittir. Adaletin bazan olmaması, toplumda hiç olmadığı kanısına dönüşür. Her şeyin sonunda âdil bir mahkemenin bulunabileceği inancı toplumda en büyük «Sosyal Güvence» duygusunu sağlar. «Adaletin bulunmadığı bir ülkede herkes suçludur».

«Adalet kimin elinde ise iktidar ondadır», sözünün, Hukuk Tarihinde hüküm giymiş bir düşünce olduğunu söylemek, hukuk üstünlüğü çağında, olağan karşılanmalıdır.

2) **Yürütme - Yargılama ayrılığı** : Yürütme ile Yargının ayrılığından, Yargıyı dinlememek yetkisini çıkarmak yanlıştır. Aynı Devlet Kavramı içinde olmanın gereği, Yürütmenin kendini Yargıya tâbi sayması ve bunu benimsemiş olmasıdır. Nedeni şudur :

Toplum, Yürütme Yetkisinin hukuk içinde kalmasını Yargı Organında güvenceye bağlamıştır. Böylesine bir görevle donatıl-

mış «Yargı Organı» elbetteki idarenin üstündedir. «Hiç bir eylem ve işlemi Yargı Denetiminin dışında kalamayan» Yürütmenin, Yargı Kararlarını denetleyebileceği, tercihler yapabileceği, Devlet Kavramının ilkel anlayışı içinde ancak haklı görülebilir. Yürütmenin «görevi, kanunlar çerçevesinde... yerine getirilir», fakat «Yargı Yetkisi, Türk Milleti adına... kullanılır». Anayasamızın bu deyimleri bile, Yürütme için, Yargı Denetimi içinde kalmanın zorunluğunu ortaya koymaktadır.

3) **Hak Arama Özgürlüğü** : Hak Arama Özgürlüğü, Anayasal «Temel Haklar»dandır. Yargının engellenmesi, kararlarının uygulanmaması, yıkıcı etkisini, her şeyden evvel bu alanda hissettirir. Yürütmenin, Yargı Kararlarını yerine getirip getirmemekte bir tasarruf yetkisinin kabulü halinde «Hak Arama Özgürlüğü» anlamını yitirir. Uygulanmayan bir Yargı Kararı, öyle bir «aciz vesikası»dır ki, Devleti manevi iflasa sürükler. Bunun sorumu pek ağırdır.

4) **Yargı Güvencesi** : Yargının sağladığı en büyük güvence, Yürütmede görev alanları korumasıdır. Ünlü Amerikan Cumhurbaşkanı Jefferson'un bir dostuna yazdığı mektup, bütün bilimsel yapıtlarda yer alır. Jefferson bu mektubunda şunları yazmıştı : «Yasaların, erdemli yargıçlar eliyle uygulanması, bizi Anayasanın vermediği yetkileri kullanma tehlikesine ve yanılgısına karşı koruyacaktır». Böylece Yargının gücü, güvencesi ve faydası ortaya konuluyordu. Büyük devlet adamları böyle düşünürler. «Meşruluğunu Yitirmemek» artık bütün Anayasalarda başkoşul haline gelmiştir. Bu koşulu ayakta tutan, bunun sorumluluğunu yüklenen yargıya inanmak ve Yargının kararından sonra «artık yapapacak bir şey kalmadı» diyebilmek anlayışına ulaşmak gereklidir.

5) **Takdir Hakkı** : «Yürütmenin takdir hakkı» anlayışı «Hukuk Devleti» ve «Hukukun Üstünlüğüne İnanan Devlet» dönemlerinin geride bıraktığı ölçülerle çözülemez. Yürütmenin bütün eylem ve işlemleri Yargı Denetimine bağlanınca «Takdir Hakkı» artık, kendi içine kapalı, esrarengiz bir kavram olmaktan çıkmıştır. Takdir Hakkı, keyfilikten, «Gerekçe» ile ayrılır. Yargı Denetimini inkâr etmiyorsak, idari karar ve işlemlerin hukukça geçerli gerekçelere dayanması zorunluğunu da kabul etmemiz gerekir. Haklı gerekçe gösterilince, Yargı Denetiminden çekinmek için sebep de kalmaz.

6) **Taraf anlayışı** : İdarî davalarda yürütme, kendini «Taraf» gibi görmek düşüncesini terketmelidir. İptal davalarında Yürütme, kararı temyiz edilen bir mahkemenin Yargıtaydaki durumu gibidir. Yargıtay, kararı veren mahkemeyi değil, sadece verilen ka-

rarı yargılar. İptal davalarında somut bir «karar» yargılanır. Bundan, Yürütmenin aleyhine kuşkular çıkartmak yersiz ve isabetsizdir.

7) Müdahale iddiaları : Yargının, Yürütmeye «Müdahale» ettiği iddiası da yanlıştır. «İdarenin her türlü eylem vé işlemine karşı Yargı Yolu açıktır». Bu Anayasal kuralın anlamı şudur : Yürütmenin eylem ve işlemleri hukuka uygunluk varsayımından faydalanır. Böylesine bir varsayım Yürütmeye tanınmış bir ayrıcalıktır. Fakat bu ayrıcalık bir koşula bağlanmıştır. Varsayım, aksi kanıtlanıncaya kadar geçerlidir. Bu kanıt, Yargının kararıdır. O halde idarenin eylem ve işlemleri, «iptal» edilmezlerse, yürürlükte kalabilirler. Demek ki, Yargının Kararı bir «müdahale» değil, Yürütmenin eylem ve işlemlerinin içinde yer alan bir «geçerlilik koşulu»dur. Müdahaleden yakınmak, düzeysel bilgilerden gelir. Bugün Yürütmenin eylem ve işlemlerine karşı, Danıştayın «Millet Adına» bir çeşit «Veto» müessesesi olduğu yolundaki izahlara dahi rastlanmaktadır.

«Yargı Yetkisinin, Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamayacağı» yolunda Anayasamıza, yapay biçimde, bir hüküm konulmuş ve bu hükümden Yargı Kararlarının tercihli uygulaması sonucuna varılmak istenmiş ise de bir kararın sınırlayıcı niteliğini takdir yetkisinin Yürütmede olduğunu iddiaya imkân yoktur.

8) SONUÇ : İdare Hukukunun bir çeşit «eşitsizlikler hukuku» olarak göründüğü ilk dönemlerden «Hukukun Üstünlüğüne İnanan Devlet» anlayışına geçişe kadar insanlığın gösterdiği çaba, dönüşü olmayan bir yol çizmiştir. Türk hukukçusunun, değil geriye dönmek, duraklamağa bile hakkı yoktur.

Üniversitelerin Araştırma Eylemleri

Yalçın KÜÇÜK

Filozof : Bay Galilei, gerçek bizi hiç bir yere götürmez.

Galileo : Ben yalnızca benim gözlüklerimle bakmanızı diliyorum.

Matematikçi (kızgın) : Bay Galilei'yi doğru anlıyorsam, bizim iki bin yıllık öğretimizi bir kenara atmamızı istiyor.

Galileo : İki bin yıldır göğe bakıyoruz ve Jüpiter'in dört ayını göremedik. Halbuki onlar hep orada. Sarsılmış öğretileri neden savunuyorsunuz? Sarsma eylemini sizin yapmanız gerek. (Prens uyuyor) Majesteleri, Venedik Tersanesi'ndeki işim, beni hergün, gemici, marangoz ve benzerleriyle temasa zorladı. Onlar duyularının getirdiği bulgulara dayanıyor. Ama onlar bana, işlerin bir çok yeni yapım yollarını öğrettiler. Sorun, buradaki beylerin, klasik eğitimden yararlanmamış fakat gözlerini kullanmaktan korkmayan kimseler tarafından aptal sayılıp sayılmaması sorunudur. Size, bizim rıhtımlarımızın, Kadim Yunan'ın gerçek zaferini sağlayan meraka benzer yüksek bir merakla kaynadığını söylüyorum.

Filozof : Bay Galilei'nin kuramlarının, rıhtımlarda heyecan yaratacağından kuşkum yok.

(Bertolt Brecht, Galileo, Seven Plays by Bertolt Brect,
N. Y. 1961 içinde, sayfa, 354)

ARAŞTIRMALARIN KULLANIM YERLERİ

Yeni meta üretimi :

Meta deyimini geniş almak gerekiyor. İster düzenli, isterse düzensiz olsun şimdiye kadar yapılmış araştırmaların hepsi yeni mal yapımına dönüşüyor. Araştırmanın tanımı da böyle. Bilimsel çalışma ve bilimsel çalışmanın somut ve sınırlı bir amaca yönelmiş türü olan her türlü araştırmanın ilk işlevi yeni bir meta üretim yöntemini ortaya koymak.

Meta deyimini geniş almaktan kasdedilen şu : Kuşkusuz, bilinen araştırmaların çoğu, yeni bir teknoloji bulmaya yönelik. Doğrudan doğruya araştırma ve dolaylı olarak da genel bilimsel çalışma, eninde-sonunda yeni bir teknoloji yaratıyor. Teknoloji, dar anlamda metadan farklı. Ancak her yeni teknoloji, yeniliğini ve ürününü ortaya koyabilmek için mutlaka yeni bir makinaya dönüşmek zorunda. Yeni bir makina olmaksızın yeni bir teknolojiyi düşünmek mümkün değil. Her makina ise aslında bir meta niteliğini taşıyor.

Makina türünden meta, tüketim araçları türünden metadan farklı. Modern çağlarda makina, sermaye ile özdeşleşmiş durumda. Sanayi devriminden sonra, makinayı içermeyen ve makinayla bütünleşmeyen sermaye ve sermayedar düşünmek mümkün değil. Bu yüzden, kapitalist toplumlarda, araştırmayı sermayeden ayırmak mümkün olmaz.

Ancak kapitalist toplumları da ikiye ayırmak mümkün. Makina üreten ve makina ithal eden ekonomiler. Makina ithal eden kapitalist toplumlar için araştırmayı metaya dönüştürmek söz konusu değil. Çünkü bunlar makina üretmiyorlar. Çünkü makina üretmeden, araştırmayı makinayla bütünleştirmek mümkün değil. Bu yüzden makina üretmeyen toplumlarda ve yalnızca bu toplumlar için araştırma eylemlerinin bir kullanım alanı bulunmuyor. Başka bir deyişle, makina üretmeyen toplumlarda yapılan araştırma eylemleri, bu ülkeler için artık değere dönüştürülemiyor.

Makina üreten kapitalist toplumlarda da araştırma eylemleri, makina üretiminin her koluna yayılamıyor. Bugüne bakıldığında, bazı makina üretim kollarının teknolojik gelişiminin durduğu görülüyor. Durma kelimesini de göreceli olarak anlamak gerekli. Tekstil, otomotiv ve hatta demir-çelik gibi üretim kolla-

ri, son zamanlarda teknolojik gelişme hızını kaybetmiş durumda. Buna karşın, uzay araştırmaları, kimya sanayii, hesap makinaları sanayii teknolojik gelişmesini hızla sürdürüyor. Kapitalist toplumlarda da araştırma eylemlerinin çok büyük bölümü, bu tür ekonomi kesimlerinde yoğunlaşıyor.

Yalnız, kapitalist toplumlarda araştırma eylemlerinin uzay, kimya veya hesap makinaları gibi alanlarda yoğunlaşması, bir yanlış anlamaya neden olmamalı. Böyle bir yanlış anlama, daha doğrusu yanlış anlatma var. Kullanılan deyim de bu yanlış anlatmayı kolaylaştırıyor. Sayılan ekonomi kolları, genellikle, «bilime dayalı» üretim kolları olarak niteleniyor. Ve kollardaki hızlı genişleme de, «bilime dayalı» olma ile açıklanıyor. Aslında açıklamayı tersinden yapmak daha doğru. Şöyle: Bu üretim kolları, hızla gelişen ve genişleyen bir pazara sahip olduğu için, bu üretim kollarında teknolojik gelişme daha hızlı olabiliyor. Bu yüzden daha hızlı teknolojik gelişme için dayanaklar var. Bu yüzden araştırma eylemlerine ihtiyaç var. Bu tür üretim kollarının «bilime dayalı» olması, pazarının gelişme ve gegnişleme hızıyla ilgili.

Metaları Pazarlama :

Metaların pazarlanması sorunu var. Rekabetçi kapitalizmden aşamasına geçince bu sorun belirginlik kazanıyor. Oligopol piyasasının yaygınlaşması ile birlikte ise büyük bir önem kazanıyor. Oligopol piyasasının yaygınlaşması ile birlikte ise büyük bir önem kazanıyor. Oligopol piyasasında metaları pazarlamak, en azından yeni metalar kadar önemli.

Olgun kapitalist ekonomilerdeki sosyal bilimlerin, ideolojik ve sınıfsal bir öze sahip olduğu artık hiç kimse için bir sır değil. Ancak aynı ekonomilerde pazarlama sorununun önem kazanması, sosyal bilimlere yeni işlevler kazandırıyor. Bugün olgun kapitalist ekonomilerde ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve toplumsal psikoloji gibi bilgi dalları, ideolojik işlevlerinin yanında, doğrudan doğruya piyasaya yönelik görevler üstlenmiş durumda. Bütün bu bilgi dalları, yeni bir metanın pazarlanmasını ve fiyat belirlenmesini kolaylaştıracak yöntemleri geliştirme uğraşı içinde. Bütün bu bilgi dallarındaki yenilikler ve bu yenilikleri bulmak için yapılan araştırmalar, doğrudan doğruya piyasayla ilgili. Tekelci aşamada, sosyal bilimler, sınıfsal içeriklerinin yanında bu tür pratik görevlere de sahip.

Türkiye'de Durum :

Türkiye'de araştırma eylemleri için gerekli bu iki temel kullanım alanı da kapalı. Kapalılık, doğrudan doğruya Türkiye kapi-

talizminin yapısından ileri geliyor. Türkiye kapitalizmi, yeni makina üretmiyor. Makinayı ithal ediyor. Makinayı ithal ederken de teknolojiyi ve teknolojiyle birlikte yapılmış ve genellikle eski araştırmayı ithal ediyor.

Türkiye, makina üreten bir üretim yapısı kazanıncaya ve bu yapıda önemli adımlar atıncaya kadar, bu durum devam edecek. Makina üretimi Türkiye ekonomisinin önemli bir parçası oluncaya kadar bu durumun değişmesini beklemek mümkün değil. Çünkü her araştırma ve araştırmanın sağlayabildiği yeni teknoloji, ancak yeni bir makinada somutlaşarak uygulamaya konabilir. Uygulmaya konmayan araştırma veya teknoloji ise hiç bir değere sahip olamaz.

Türkiye ekonomisi, makina üretememenin yanında, dışa bağımlı bir nitelik taşıyor. Teknolojik ilerlemenin en hızlı olduğu ve bu yüzden «bilime dayalı» olarak nitelenen kimya, kimyanın bir uzantısı olan lastik, elektronik olmasa bile elektrik alet ve makinaları sanayilerinde bütünüyle yabancı sermaye egemen. Özel ekonomide, ana kimya sanayiinde yıllık cironun yüzde 82'si, lastik yapımında yüzde 59'u ve elektrik makina ve aletlerinde yüzde 40'ı yabancı sermayeli şirketlerce sağlanıyor. Bu kolların hiç birinde yerli araştırmaya gereksinim duyulmuyor.

Pazarlama ise başka bir özellik taşıyor. Sanayileşme adı altında Türkiye, içerde üretilen üretim araçları için gümrük duvarlarına sahip. Aslında buna gümrük duvarı da demek pek yerinde değil. Yerli üretim fiili korunma duvarına sahip. Böylece dış rekabetten yoksun. İç rakebete ise her üretim dalında bir kaç firma, fiyatlar açısından, tam bir tekel niteliğinde. Ekonominin normal büyümesiyle birlikte eskiden snırlı olarak ithalata açık üretim kollarıyla ilgili pazarlar büyüyor. Aynı pazardaki firmaların birbiriyle fiyat rekabeti görülmüyor. Rekabet daha çok yeni bir alana girişle ilgili. Bir de mevcut alanlardaki pazar büyümesinden daha büyük pay almakla ilgili. Yalnız pazar büyümesinden daha büyük pay almanın fiyat belirlemesiyle ilişkisi yok. Yeni pazarı dolduracak yatırımın yapılmasında, daha açık bir deyişle, ilk önce yapılmasında, bir yarış var. Bu yarış da doğrudan doğruya kamu yönetiminde etkinlik yarışına dönüşüyor. Bunun bir parçası olarak da banka sistemindeki manivelaları kullanma yarışına dönüşüyor.

Bütün bunlar, araştırmadan çok siyasal güçleri kullanmayı gerektiriyor. Dolayısıyla Türkiye kapitalizminin bugünkü aşamasında da bilimsel araştırmayı içeren pazar araştırmalarına gereksinim doğmuyor. Mevcut eğitim kuruluşlarından yetişenler, sınırlı ve rutin pazar çalışmalarını yeterince yapabiliyor.

Bu yüzden Türkiye kapitalizminin içinde bulunduğu aşamada, bilimsel araştırmayı gerektirecek hiç bir eyleme yer yok. Buna karşın sermaye kesimi, ve sermaye hükümetleri, üniversite ve yüksek okullarlla yakından ilgili. Bu, doğrudan doğruya sınıfsal ve siyasal bir yaklaşım. Bütünüyle yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim üyelerini, sermaye sınıfının siyasal bakış açısına bağlamayı amaçlıyor.

Bu yaklaşımının bir karşılığı olacak. Genel olarak akademik çevreyi, sermaye sınıfının bakış açısından tutmak, öyle platonik bağlarla sağlanacak bir iş değil. Maddi bağlar gerek. Maddi bağları, ne sermaye sınıfına ve ne de ekonominin bütününe hiç bir maddi katkısı olmayan bir takım araştırmalar yaptırmak oluşturuyor. Bugün Tübitak'ın yaptığı, bir çok kamu kuruluşunun yaptığı bundan ibaret. İş çevrelerinin yaptıkları ise biraz farklı. İş çevreleri son zamanlarda, kendi görüşlerinin bilimsel kılıf içinde sunulmasına önem vermeye başladı. Bu yüzden akademik çevre ile organik bağlar kuruyor. Bu organik bağlar, sermayenin bakış açısını bilimsel çerçeve içinde ortaya koyan araştırmaların yapılmasına yol açıyor.

ÜNİVERSİTE VE ARAŞTIRMA

Modern Bilimlerin Doğuşunda Üniversite :

Çağdaş bilim, üniversite dışında doğdu. Çağdaş bilimin doğuşunu sağlayan ve gelişimini gerçekleştiren en temel araştırmalar üniversite dışında gerçekleştirildi. Burası, bilim ve teknoloji tarihiyle ilgili bir tek kitap okuyan bir kimsenin de kabul edeceği bir gerçek. Ama gerçeğin tümü değil. Gerçeğin yarısı. Bir çok yarım gerçek gibi de aydınlatıcı olmaktan çok uzak.

Aslında çağdaş bilim ve çağdaş bilimi doğuran araştırmalar, yalnızca üniversitenin dışında doğmadı. Aynı zamanda üniversiye rağmen doğdu. Üniversitenin baskıcı girişimlerine, bir çok araştırmayı reddetme çabalarına karşın doğdu ve gelişti. Bunun böyle olması da çok doğal. Çünkü çağdaş bilimin tohumları, feodalitenin çöktüğü, manifaktür aşamasına girildiği zaman ortaya çıktı. Çağdaş bilime dayanak olan bütün araştırmalar, merkantilist, manifaktür ve sanayi devriminin ilk aşamalarında ortaya çıkıp pratik sorunlara cevap bulmaya yöneliyordu. Üniversiteler ise hâlâ feodalizmin kalesi niteliğini taşıyordu. Bu yüzden üniversiteler, doğmaya başlayan yeni bilime ve buna kaynaklık yapan araştırmalara karşı savaş açtı.

1931 yılında Londra'da Bilim ve Teknoloji Tarihi İkinci Uluslararası Kongreri toplandı. Bu kongreye Sovyetler Birliği, Buharin'in başkanlığında büyük bir delegasyonla katıldı. Delegasyonun sunduğu bildiriler, Yol Ayrımında Bilim adıyla, çok az sayıda basılan bir kitap halinde toplandı. Bu kitapda Sovyet Delegasyonundan Prof. Boris Hessen'in «Newton'un Principia'sının Sosyal ve Ekonomik Kökenleri» adlı bildirisi yer alıyor. Bu bildiri, bugün de, Batı Dünyası'nda bilim ve teknoloji tarihinin en kalıcı katkılarından birisi sayılıyor.

Hessen, yalnız Newton fiziğinin doğuşunu anlatmıyor. Ama bildiri bu bakımdan da ilginç. Newton'un katkılarını anlayabilmek için zamanın pratik teknolojik ve ekonomik sorunlarını bilmek gerekli. Bunun dışında Hessen'in bildirisinde Galileo ve Descartes ile ilgili açıklamalar var.

Galileo'nun gezegenlerle ilgili bulgularına, zamanın üniversitesi karşı çıkıyor. Gezegenlerle feodalitenin ne ilgisi var, denilebilir. Ama zamanın üniversitesindeki profesörler Galileo'nun bulduğu teleskopa da karşı. Teleskopu ise ticaret şirketleri almak istiyor. Bunun olabilmesi için Galileo'nun teleskopunun yeniliğinin onaylanması gerekli. Galileo, 19 Ağustos 1610 tarihini taşıyan ve Kepler'e yazdığı mektupta, «Bu adamların büyük aptallığına gülmeliyiz, Kepler» diye yazıyor. Adamlar dediği, zamanın profesörleri. Galileo'nun «çağrısını binlerce kez tekrarlamasına karşın, gezegenlere, aya ve teleskopun kendisine bile bir kez de olsa bakmak, istemediler.» Galileo, «gerçekte bu adamların gözleri, gerçeğin aydınlığına kördür» diyor. (Buharin ve Diğerleri, Science et the Cross Roads, London, 1971, İkinci Basım, Sayfa 168)

Aynı kaynakta Descartes'in Aristo fiziğine karşı olduğunu açıklaması üzerine Paris Üniversitesinin hükümetten Descartes'i cezalandırmasını istediğini öğreniyoruz. Başka bir kaynak ise İngiltere'de yeni bilimin Oxford ve Cambridge gibi üniversite merkezlerinde değil Birmingham ve Londra gibi sanayi kentlerinde doğduğunu belirtiyor. Birmingham ve Londra'da yeni bilimin doğmasına olanak hazırlayanlar araştırıcı ustalar ve sanayiciler. (Dr. Ergun Türkcan, İktisadi Kalkınmada Bilim ve Teknoloji, Ankara 1972, teksir).

Çağdaş bilim, üniversitenin dışında yapılan araştırmalardan doğdu. Çağdaş bilimle birlikte manifaktür aşaması geride bırakılarak sanayi kapitalizmi dönemine girildi. Bu süreç içinde ve özellikle tekelci kapitalizm döneminde üniversite ile ekonomi bütünleşti. Olgun kapitalist ekonomilerde şimdi araştırmalar üniversiteler ile tekeller arasında paylaşılıyor.

Toplumsal Bilimler ve Türkiye'de Araştırma :

Üniversitelerin sadece pozitif bilimlere karşı olmadığı biliniyor. Toplumsal bilimlerde de önemli araştırma ve katkıların üniversite dışında gerçekleştiği biliniyor. Buna bir örnek Marx'ın katkısı ve bilimi. Marx, doktorasını tamamladıktan sonra, arkadaşı genç Hegelci Bruno Bauer'in yanında Bonn Üniversitesinde akademik karyere girmek istiyor. Akademik karyer, genç Marx'ın en büyük özlemi. Ama Marx, Bauer'in yanında bir akademik görev bulamadan Bauer, «siyasal eylemlerinden» dolayı üniversiteden kovuluyor. Yıl, 1841. Bu yılda Marx'ın akademik karyer özlemleri sona eriyor. Ve en azından Hegel'in diyalektiğinden yeni bir diyalektik yaratma şerefinden üniversite yoksun kalıyor.

Bu tarihten yüz yılı biraz aşan bir atlama ile Türkiye'ye gelmek mümkün. İkinci büyük savaşın hemen sonrası, Türkiye'de üniversite özerkliğinin gündeme girdiği bir zaman oluyor. Üniversite özerkliği yeni bir yasa ile güvence altına alınıyor. Ancak bu güvence üzerinde durmak gerek.

Bir başka yerde, Türkiye'de özerkliğin ortaya çıkışı ve değerlendirmesine şöyle değinildi : «Özerklik, bir burjuva hak ve özgürlüğü. Özerkliğin bir kurum olarak ortaya çıktığı ikinci savaş sonrasında diğer burjuva özgürlükleri de açıklık kazanmaya başladı. Ancak yirminci yüzyılın ikinci yarısında sermaye sınıfı, burjuva özgürlükleri karşısında ondokuzuncu yüz yıla göre çok daha tutarsız, çok daha kuşkulu. İkinci savaş sonrasında özerkliğin verilmesinde, yüksek öğretim kadrolarının sermaye sınıfı ile bütünleşmeye başlamasının rolü büyük. 12 Mart döneminde ise, özerkliğe bir kurum olarak cephe alınmasında, bu burjuva hak ve özgürlüğünden ilerici sınıflar için yararlanmak isteyenlerin ortaya çıkması etkin oluyor.»

(Y. Küçük, Ekonomi, Sınıflar ve Eğitim, TÖB-DER yayınları, sayfa 5)

Bu değerlendirmeyi biraz daha ileriye götürmenin zamanı. Bir kez, ikinci savaş sonrası, Türkiye'de burjuvazinin yeni etkinlik alanları aradığı bir zaman. Üniversitenin özerkleştirilmesi, burjuvazinin etkinlik alanının genişlemesini kolaylaştırıcı bir gelişme. İkincisi ise aynı zaman, Türkiye sermayesinin uluslararası kapitalizmle bütünleşme için yeni girişimlere başladığı dönem. Bu zamanda üniversitelerin özerkleştirilmesi, emperyalizmin öğretilerinin yüksek öğrenim kurumlarına girmesini hızlandırıcı bir gelişme.

Üçüncüsü, doğrudan doğruya araştırma ile ilgili. Özerklikle ilgili olduğu kadar. Bu üçüncü noktaya gelmeden önce bir başka

kısa açıklamaya gerek var: Cumhuriyet Döneminde uzunca bir süre, üniversiter araştırmayı Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi temsil etti. Fakültenin bugünkü durumuna bakıldığında, bu yargı inandırıcı görülmeyebilir. Fakat bugüne bakmamak, bu fakültenin çalışmalarının geçmişine bakmak zorunlu. Bugün Türkiye ile ilgili tek sosyal ve ekonomi tarihinin de bu Fakülte'nin çalışmalarının bir ürünü olduğunu unutmamak gerekli. Mustafa Akdağ'ın çalışması, beğenilir veya beğenilmez, ama şu anda kitap haline getirilmiş tek kaynak olduğunda kuşku yok.

Türkiye'de üniversite özerklik alırken Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde tasfiye başladı. Behice Boran, Niyazi Berkes, Pertev Boratav, İlhan Başgöz ve bunlara yakın olan yardımcıları, üniversiter yaşamdan uzaklaştırıldılar. Uzaklaştırmanın bir tek nedeni var : Boran, Berkes, Boratav, Başgöz, burjuvazinin dünya görüşü ile çelişen araştirmaları başlattılar.. Bunun için üniversitenin dışına çıkarıldılar.

Bu olay, burjuva hak ve özgürlüklerine, burjuvazinin tahammülü kalmadığını gösteren bir olay. Ancak bunun başka uzantıları da olmalı. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, üniversite özerkliğinin ne anlama geldiğini ortaya koyuyor. Bunun, soyut bir devlet-üniversite ilişkisiyle açıklanamayacağını, sınıfsal içeriği olduğunu gözler önüne seriyor.

Fakat gözler önünde olanın pek farkına varıldığı söylenemez. Söylenemeyeceğini de 1960'ların ikinci yarısındaki gelişmeler tekrar gösterdi. Üniversite, toplumsal olayların gerisinde kaldığını ve toplumsal gelişmeleri anlamakta güçlük çektiğini bu yıllarda açıkça belli etti. Türkiye'de sınıfsal pratiğin hızlandığı bu döneme, üniversitenin hiç bir hazırlığa sahip olmaksızın girmiş olduğu ortaya çıktı. Bu çıkışın iki göstergesinden söz edilebilir. Birincisi, üniversite toplumsal olayları anlamak için gerekli araştırmalara bu dönemde başladı. İkincisi de toplumsal gelişmelerden çok uzak olmasını, dönemin en abartmalı ilerici eylem türü olan öğrenci eylemlerinin arkasına takılarak belgeledi.

12 Mart, bu arayışa doğru yeni yönelmeye sert bir darbe indirdi. Üniversite bir yandan kabuğuna çekilirken, diğer yandan da, goşist öğrenci eylemlerine duyduğu tepkiyi bütün ileri eylemlere uzayan bir duyarsızlığa çevirdi. Bugün üniversitenin, toplumsal olaylara ilgisizliğini, böyle bir gerekçe kapatıyor.

Aslında bu ilgisizliği yalnızca böyle bir gerekçe ile açıklamak yeterli değil. Bunun yanında sermaye örgütleri ile kamu kurumlarının yüksek öğretim kurumlarını ve üstelik de karşılıklı bir biçimde parsellediğini söylemek mümkün. Yüksek öğretim kurum-

ları ile sermaye örgütleri ve kamu kurumları arasında belirli bir paylaşma süreci hızla ilerliyor. Yüksek öğretim kurumlarının bazıları, bazı sermaye örgütleriyle, bir başka bölümü de başka kamu kurumlarıyla «araştırma» alışverişine giriyor. Yüksek öğretim kurumları araştırma veriyor. Bunun karşılığını alıyor. Bu araştırmalar hiç bir verimli veya kârlı işe yaramıyor. Ama karşılığı ödenmiş oluyor. Önemli olan da ödeme işlemi. Bu işlemle, üniversitelerin düzenle bütünleşmeleri, platonik ölçüden organik ölçüye dönüşüyor.

Söylenenleri şu şekilde özetlemek mümkün: Türkiye'de düzen değişiminin işaretleri var. Üniversiteler ise geride kalan düzenle köklü bağlara sahip. Bir bakıma feodalizmin çöküşü ile birlikte manifaktür ve daha sonra da sanayi kapitalizminin ilk dönemlerine geçiş aşamasındaki üniversitelerin durumunu hatırlatıyor. Bu yüzden Galileo'nun sözlerini düşünmek pek yersiz değil. Rıhtımlar, fabrikalar artan bir merakla kaynıyor. İş, uyanan bu merak düzeyine cevap olabilecek araştırmaları yapabilmek.

Politik, İdeolojik Etkenler ve Eğitim

Erdal ELGİN

A — KAPSAM :

Sürekli ve karmaşık bir olgu olan eğitimin içerdiği alanı bütünüyle kapsayabilecek bir tanım yapmak, öncelikle bazı temel kavramların tanımlanmasını gerektirir. Bu temel kavramlardan birincisi «kültür» dür. Kültür kavramını toplum bilimsel anlamda aldığımızda, zorunlu bir genelleme ile birlikte, yapılacak tanımın da sınırları genişlemekte, toplum varlığının bütününü kapsayan bir alan kazanmaktadır. Üretim ilişkilerini, üretim biçimini, din, aile, töre ve gelenek gibi toplumsal kurumları, değer yargılarını, sanat yaratmalarını, içinde insan bulunan tüm ilişkileri bu alan içinde düşünürüz. İnsan ilişkileri deyince zorunlu olarak ve öncelikle üretim ilişkilerini görürüz; çünkü insanın doğa ve toplum ile temel ilişkisi bir üretim ilişkisidir. Bu ilişki üretim araçlarıyla olur. İçinde bulunduğumuz tarihsel kategoride, bir yanda bu araçların sahipleri, bir yanda bu araçları kullanarak üretimi gerçekleştirenler vardır. Bunlar da üretim güçlerini oluşturur. Üretim güçleri ile üretim ilişkilerini birlikte düşünüp çözümlediğimizde toplumun üretim biçimini belirlemiş oluruz. Üretm biçimi, temel bir olgu olarak, diğer bütün toplumsal olguları, belirleyici ölçüde etkiler.

Böylece kültür, insanın yarattığı, tüm nesnel ve öznel koşulları içinde öğrenilen, bu koşullara bağlı değişkenliği ile kuşaktan kuşağa aktarılan bütün bir yaşama tarzı; toplumsal bir süreç olarak belirir. Bu süreç içinde insan bilgilerinin, deneyimlerinin tümü ile insanın yetenekleri, imgelemleri, umutları ve en bireysel yanları da vardır; çünki —«bilgi» yi geniş anlamda alırsak— insanın kendisi hakkındaki bilgisi, bilgi değil, bilinçtir. (1)

İnsan ilişkileri ve insanda var olan bilinçten söz edildiğinde, insanın değiştirici, yaratıcı, daha genel anlamda, tarih yapıcı niteliğini görmezlikten gelemeyiz. Bu özelliği ile insan, nesnelere, olaylara yön veren, sürekli bir değişimi kendi amaçları doğrultusunda yönlendiren, bilinçli bir varlıktır. Buna bağlı olarak ta eğitim, kültür taşıyıcı işlevinin yanı sıra, değiştirici, biçimlendirici, yön verici ve yaratıcı bir nitelik taşır dersek, söz konusu kavramın toplumsallığı daha çok boyutlu ve açık olarak belirlenmiş olur.

Eğitim, genel anlamda, kültürün kuşaktan kuşağa geçmesini sağlarken, toplumun, yeni kültür değerlerine uyumunda, ortak amaçlar çevresinde biçimlendirilmesinde etkili bir kurum olur. «Toplumun insanları, o ülkede yerleşmesi istenilen kültürün verilerine, sosyalleşme denilen bir süreç içinde uyacaklardır. Kendiliğinden işleyen sosyalleşme süreci içinde, toplumsal kültür kendiliğinden kuşaktan kuşağa geçerken, bu kültürü geliştirerek kuşaklara aktarmak amacıyla bir örgütlenme biçimlendirilmiştir ve bunun da adı eğitim örgütlenmesidir. Eğitim bu açıdan, toplumun erişmek istediği amaçlara ulaşması yönünden çok önemli bir araçtır. (2)»

B — KONUNUN POLİTİK İÇERİĞİ :

İnsanlar, eğitimin gücünü ve önemini daha ilk çağlardan beri anlamış bulunuyorlar. Önceleri ticarette ve savaşlarda basit birer propoganda aracı olarak kullanılan eğitim, insan toplulukları geliştikçe, ilişkiler yoğunluk ve karmaşıklık kazandıkça, çeşitli amaçların gerçekleştirilmesi için, insanı etkilemek, değiştirmek, işlemek yolunda kullanılır olmuştur. Eski Yunanlılarda tiyatro, müzik ve sporun eğitsel amaçlarının, politik amaçlara ne denli yakın düşünüldüğü bilinmektedir. Isparta'da bu amaç, vatanseverlik duyguları aşılamaya ve güçlü bir ordunun savaşçılarını yetiştirmeye çevrilmişti. M. Ö. 8-6 yy 'larda, Yunanistan'da özellikle müzik ve cimnastik yolu ile insan varlığının bütününün geliştirilmesi amaçlanıyordu. «Bu eğitim görüşü artık yeterli olmamaya başlayınca, o zaman bunun yeni unsurlarla desteklenmesi ihtiyacı ortaya çıktı. İşte bu nedenle de, gerçek eğitim dü-

şüncesinin sistem ve teorisinin geliştirilmesi zorunluluğu duyuldu. Bu yönden sofistler, eğitimin dil ve retorik unsurlar yönünden geliştirilmesini öngörmüşler ve böylece, eğitimde politik pratik amacı, esas almışlardır. Bu nedenledir ki sofistler, ilk defa bir «didaktik okulu» teşkil etmişlerdir. (3) »

Atina'da, temeli sofistlerce atılıp sistemleştirilen, aritmetik, geometri ve diğer bilimlerin, duygu eğitimine ilişkin ögelerin, hitabetin, felsefe, hukuk ve güzel sanatların ağır bastığı ennelektüel eğitim sürüp giderken, farklı ekonomik-politik etkenler Isparta'da farklı bir eğitim uygulaması oluşturuyordu.

«Bu devlet, M.Ö. 8. yüzyıllardan itibaren kuzeyden gelen Dor'ların göçleriyle teşekkül etmiştir. Bu fâtihler, yarımadanın hayvancılık ve tarımla uğraşan yerli halkını kendi egemenlikleri altına alarak devletin kölesi haline soktular; kendi çıkarları uğruna çalıştırmaya başladılar. Bu tarz bir sosyal yapı, Isparta'nın eğitim ve öğretim sistemini kuvvetli bir biçimde etkilemiş oldu. Gerek baskı altındaki yerli halka ve gerekse dıştan gelecek tehlikelere karşı savaşa hazır olmak, azınlık teşkil eden bu egemen sınıfın tek hayat amacı haline geldi. Böylece Isparta'da savaş, bir esas amaç, barış ise, savaş için bir hazırlanma safhası haline dönüştü. Çocuklar, savaş için planlı bir biçimde eğitiliyorlardı. Bütün olarak hayat, devlet tarafından düzenlenmekteydi. Eğitim, öğretim, kültür ve hukuk düzeni tamamen askeri bir karaktere sahipti. Bu aristokratik toplum düzeninin temellerini sıkı disiplin, askeri beceriklilik, sertlik ve mutlak bir itaat teşkil ediyordu. (4) »

Eğitim tarihi, dinler tarihi, mezhepler ve târikatlar tarihi... Nereye bakarsak bakalım, ister antik, ister skolastik, ister lâik olsun; akılcı olsun, uluscu olsun; hümanist, reformist, naturalist, pozitivist... hangi ad ve model altında gelirse gelsin, hepsinde görmemiz gereken, bu kurumun daima egemen sınıfların politik-ideolojik amaçlarına göre biçimlendirildiği ve her zaman büyük bir etkinlikle kullanıldığıdır. «Liderler ya da güçlü gruplar, büyük halk yığınlarının eğitilmesini çıkarları gereği isterler, gene aynı gerekçeyle de istemezler. Bu, onların içinde bulundukları grup ya da yığınlara bağlıdır. Eğer toplumun eğitilmesi, liderlerin bağlı bulundukları çevrelerin çıkarlarını öngörüyorsa, onlar eğitimin yaygın olmasını isterler. Tersine, halkın eğitilmesi ve bilinçlenmesi bu liderler çevresini tedirgin ediyorsa, yaygın eğitimi kösteklemeye çalışmaları doğaldır. Demek ki politik araç olan eğitim, çıkar grupları açısından ele alınmaktadır. (5) » «Okulun politik bir eylem aracı olarak kullanılması, telkinlerini aile içine sokacak bir öğretim merkezi sayılması yeni bir olay değildir: XIV.

Louis'in bir buyrultusunu buna bir belge olarak göstermektedirler. (cinguante ans d'Ecole Laigue, par Salzedo, p. 13)) Öğrenim ihtiyacını genişleten koşulların o zaman bulunmayışı, ilkokullarda inanç öğretimiyle yetinilmesini, okulun politikaya araç edilmesine dinsel bir baskı kılığı kazandırmıştır. Sosyal değişmelerin doğrultusu Fransa'da genel hayatı, —bireyci akımı geliştiren ülkelerde olduğu gibi— self-government'e doğru götürmekte, eski tipten bürokratik bir saltanata doğru çevirmiş bulunmaktadır. Çiftçi Fransa'da, toprağa ve saltanata sahip olanları değiştirmeye yarayan Devrim'in ideolojisi de bu saltanatı geleneğe yahut akla dayandırmak kavgası içinde biçimlenmiş ve politik inançların telkini ya dinsel kültüre veya zihinsel kültüre aşılanmıştır. Ellinci yaşını yeni dolduran Fransız ilkokullarının, devletle kilise arasında kaçınılmaz olan çekişmeyle kuruluşu, gecikmiş bir devrim ürünü gibi görünmesi ve Cumhuriyet Okulları adıyla yüceltilmesi bundandır. (6)»

Tarihsel örnekler bize gösterilmektedir ki, ister belli bir ideolojiyi gerçekleştirme aracı olarak kullanılsın, ister kalkınma aracı olarak... Her halde eğitimin önemli bir etkinliği vardır. Bu gücü, yöneticiler kullanmak isterler. Bu kullanış hep egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda olur., Yani eğitim, yöneticilerin amaçlarını gerçekleştirecek biçimde kullanılır.

C — TÜRKİYE'DE EGEMEN SINIFLARIN POLİTİK-İDEOLOJİK ETKİNLİKLERİNDE EĞİTİMİN ROLÜ :

a) İslâmlığa Geçiş :

Göçebe Türk topluluklarında, yığınlar halinde İslâmiyete geçişlerle iyice yaygınlaşan yerleşik yaşama düzeni, eğitimin etkisini de sistemli bir kurum olarak belirgin bir düzeye getirmiştir.

«Gerçekten de kölecilikten daha ileri bir öğreti olarak İslâmiyet, Türk toplulukları için itici bir etki yaptığı gibi, bu etkinin üretici güçlerin iyice geliştiği ve üretim ilişkilerinin iyice zorlandığı bir dönemde oluvermesi, bu ikili etkiye İran dolaylarından gelen yüksek bir ekinsel katkı, Anadolu'ya yerleşen Türk boylarına uygar bir yüz kazandırmıştır.» ..... «İslemiyet, savaşa önem verişi ile ilkel üretim ilişkileri içinde bulunan göçebe boyların yağma gereksinmelerini karşılıyor, tarıma ağırlık verip onu düzeltmeye çalışması ile yerleşik boylara kendini dinletiyordu. (7)» İslâmiyetin savaşa önem vermesinin ise sadece «tanrısal buyruğun yerine getirilmesi için» olmadığı bilinmektedir.

Gerçekten de İslam'da **'cihat'** hem o dönem göçebe toplulukların ekonomik gereksinmeleri yönünden, hem de bütün büyük dinlerin özünde var olan genişleyip yayılma savına hizmet yönünden önem kazanmış bir kavramdır. «Hz. Muhammed, bir hadisinde, «Tanrı, Kur'an'la defedemeyeceği bazı fenalıkları kılıçla defeder.» demiştir. Savaşı cihat adı altında emreden âyetler, bunu gerektiren politik zorunlulukları bildirmiş ve savaşın şartlarını da anlatmıştır. Kutsal metinlerde cihada ayrı ve siyasal bir önem verildiği görülür. Kur'ân'dan, savaşın işkence etmek, düşmanı alçaltmak, zafer, kini gidermek ve gönle şifa vermek gibi maksatlar taşıdığını öğreniyoruz. Buna bir de ganimet ve yağma ile düşmanı zayıflatmak ve imân edenlere, çektikleri zahmet ve göze aldıkları tehlikenin maddî ve mânevî mükâfatını vermek gibi gayeleri ekleyebiliriz. Bunlar, savaşanların sosyal kalkınmalara yarayan maksatlarıdır. Bu maksatladır ki, «Ey Peygamber, imân edenleri cihada teşvik et, sizden sabredecek yirmi kişi olursa (onların) iki yüzüne galip gelirler; sizden yüz kişi olursa, o kâfirlerin bin kişisine galip gelir» (Enfâl, 65) deniliyor. ([8])»

Burada, İslâmiyetin farklı sosyal sınıf ve statüler üzerindeki etkilerini ele alışımızın nedeni, öncelikle ekonomik ilişkilerin (üretim ve tüketim ilişkileri) ortaya çıkardığı sınıflaşmayı görmek ve bu temel üzerinde oluşan politik-ideolojik etkinlikleri, eğitime yansıyan öğeleriyle birlikte ve toplumun maddi yapısı ile açıklayabilmektir. «Hz. Muhammed'den evvel ve hatta biraz da onun zamanında Mekke, ilkçağ sitelerindeki gibi bir çeşit oligarşi ile yönetilmekteydi. Askeri olmaktan ziyade dini ve ekonomik bir yapısı vardı. Başka sitelerde olduğu gibi Mekke'de de aristokratlar, esnaf, çiftçiler ve kölelerden ibaret sınıflar mevcuttu. Dini vazifelerle ticaret, daha çok aristokrat zümreler arasında paylaşılmıştı. Arap kabilelerinin ticarî ve dinî vesilelerle devamlı bir uğrağı olan bu sitede eşitlik ve adaletten eser yoktu; fakat işler, Mekke eşrafının gelenek ve göreneklerine göre yönetilmekteydi. Bu itibarla orada bütün ayrıntılarıyla bir devlet teşkilâtı yoktu. Halkın büyük bir çoğunluğu ezilen, sürünen, kuvvetlilere zenginlere körükörüne itaate mecbur olan zavallılardı. Mekke'de Araplardan başka Yahudiler, Hristiyanlar, türlü din ve mezhebe bağlı cemaatler de vardı. ([9])»

Fakat tarihsel akış, hiçbir olgunun kendini tekrarına fırsat vermiyor, taşıyıp getirdiği yeni dinamiklerle, yeni değişimlere sahne olacak deltalar oluşturuyordu. Nil boylarına kadar uzanmış olan Bizans uygarlığı, bölgenin coğrafi konumundan gelen ticarî önemini daha da arttırmış, yeni bir dinamizm getirmiş, sosyal hareketliliği hızlandırmıştır. Değişen koşullar ve ilişkiler için-

de artık ne Mekke eşrafının ne de diğer aristokrat azınlıkların, ekonomik iktidarlarını gelenek ve göreneklere, soylarından soplarından aldıkları saygınlığa dayanarak sürdürmeleri kolay değildi. Daha sistemli, daha örgütlü bir güç gerekiyordu ve sosyo-ekonomik koşullar da böyle bir gücün oluşumuna önemli olanaklar getiriyordu. Gelenek ve görenekleri «hukuk» ile, ekonomik olanakları ise siyasal bir otorite ile pekiştirip yeni yatırımlarla perçinlemek gerekiyordu. Gerçi, İslâmiyetle getirilen hukukun devrimci niteliği, ilk güçlü tepkilerin —doğal olarak ve öncelikle— varlıklılardan gelmesine yol açmıştı. İslâmiyetin doğuşunda çok ağır basan halkçı ögeler, siyasal örgütlenme evresinde parçalanmış ve çağın ekonomik gereklerine uyabilen ögeler nitel bir değişime uğramış, uyamayanlar ise farklı kültürler içinde farklı biçimlenmelerden geçerek Sünnîliğin karşısında «muhalefetle» kendi tarihsel rollerini üstlenmişlerdir. İlk «müminler» arasındaki aristokrat ögeler, zorunlu ticarî ilişkiler içinde, müslüman olmayan varlıklı çevrelerle uzlaşmakta zorluk çekmemişler ve siyasal örgütlenmeleri kısa sürede, kendileri ve onların çıkarları yönünde bir işlev içine sokulmuştur. «... Müslümanlık, Türkler arasına sünnî Arap tüccarları eliyle sokulmuştu. Bu dini ilk benimseyenler ise, tüccarların ilişki kurduğu ve çıkar birliği içinde bulundukları egemen kesimden kişiler olmuştur. Yayılan, İslâmiyetin sünnî anlayışıdır gerçekte. Bu nedenden dolayı Türklerin yöneticileri hep sünnî olmuşlar, buna karşın yoksul kesimler Şiî-Batınî kalmışlardır. ([10])»

Varlıklı Arap sünniliği, başka ülkelerin egemen kesimleriyle olan ilişkilerinde gösterdiği uzlaşmacı tavrı, yoksul halk kitlelerine karşı hiçbir zaman göstermemiş, o ülke egemenlerinin kendi halklarına revâ gördükleri zulüm ve sömürü yolunu benimsemiştir. Bu girişimlerin daha dört halife döneminde başlamış olduğunu biliyoruz. Hem de halife Ömer zamanında. «Ama Hz. Ömer'in gönlü yine de rahat değil! İlkin yalnız Allah ve Pergamber aşkına çarpışan, ele geçirdikleri ülkelere islâmın nurundan ve yüce adaletinden başka birşey götürmeyi düşünmez görünen Araplar hayli değiştirler. Eski toleranstan uzaklaşıp, ilkin bütün yabancı ülkelerde ezilen halkların gönlünü kazanmış olan sosyal ıslahat, vergi adaleti gibi prensiplere pek aldırış etmez oldular. Zengin olmak hırsına kapıldılar. Birçok uzak eyâletlerden yeni idarecilerin zulmüne dair şikâyetler gelmekte... (11)» Bu ölçüler içinde başlayan sömürü mekanizması, devlet örgütünün güçlenmesine paralel olarak genişlemiştir. «Dört büyük halifeden sonra, yani Hz. Muhammed'in ölümünden otuz yıl sonra kurulmuş olan Emeviye Devleti, bütün saltanatlarda olduğu gibi,

saray ve hanedanla bu idarenin beslemeleri olan aristokrat ve nüfuzlu kişilerin zevk ve menfaatlerini, zulüm ve sefahatlerini sistemleştirmiştir. (13)» Kur'ân, bu çok genel gerçeği Saba Melikesi Belkıs'ın ağzından şöyle özetler : «Hükümdarlar hangi beldeye girerlerse, orasını bozarlar; halkından aziz olanları alçaltırlar» (Neml, 35-36; Muhammed, 22) «13»

«Bu durum, Büyük Selçuklular'da bütün açıklıkliğıyle görülmektedir. Türk boylarının yöneticileri ve padişah soyu İran aristokrasisi ile kaynaşmıştır ve sünniliği kendi egemenliğini koruyan bir öğreti olarak yaymaya çalışmaktadır. Bu nedenle İranlı Nizam'ül-Mülk durmadan «medrese» açtırmış, geniş yoksul kesimi sömürmenin siyasetini çizmiş ve bu işin uygulamasını görev gördüğü dönemdeki padişahlara bırakmıştır.(14)»

b) Osmanlılık : Yazımızın (C) bölümünden bu yana, Türkiye'de egemen sınıfların politik ve ideolojik etkinliklerini oluşturan toplumsal-ekonomik temelleri belirtmeye çalıştık. Daha VIII. yüzyılda üst düzeyde bir yetkinliğe ulaşmış olan bu temel, IX. yüzyılda kendi üst yapısını da oluşturup tamamlamaya başlamış ve Türkiye'de Anadolu Selçukluları döneminde «medreseler» ile eğitim alanındaki kurumlaşmasını sistemli bir biçimde geliştirmiştir.

«Sonuç olarak diyebiliriz ki, İslâm eğitimi Peygamber devrinden itibaren dikkate değer bir gelişme göstererek en-Nemerî (M. XII. asır) ez-Zernûci (öl. M. 1203), İhvân es-Safâ, el-Gazâli (öl. M. 1111), İbn Haldûn (M. XIV. asır) gibi şahsiyetlerle en parlak devirlerini yaşamıştır. Bu yazarlara dayanarak islâm eğitim felsefesinin, tarihi boyunca, şu 4 ana hedefe yöneldiğini söyleyebiliriz : a) Dini dehef, b) Toplumsal hedef, c) Zihni hazza ulaşmak, d) Maddi hedef. Bilgi elde etme, bu yolda çaba harcayanları Tanrı'nın rızâsına ulaştıracak ve ebedî huzuru sağlayacaktır. Eğitimin amacı yüce Tanrı'nın rızâ ve lûtfuna ulaşmak, ebedî hayatı elde etmektir. ([15])»

«Ünlü sünnî kelâmcı Gazâli'ye göre ise, öğretim bir nevi ibadettir. Dünyevi amaç taşıdığı takdirde yok olur gider. Para kazanmak, böylece sosyal mevki elde etmek ya da vergileri indirmek ve Sultan'a olan yükümlülüklerinden yan çizmek için bilgi peşinde koşan, Tanrı'ya hizmetten başka herhangi bir ihtirâsı doyurmak için çalışan kimse, kendisini elim neticelere maruz bırakmaktadır.([16])»

İşte İslâmi eğitimin temel amacı budur : Kul olmayı belletmek. Bu eğitim, en geniş olanakları, en etkin uygulamayı Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar dönemlerinde bulmuştur. Özel-

likle Osmanlılar döneminde, kulluk eğitimi, devletin egemenlik ölçüleriyle birlikte düşünülmüş, Tanrı'ya kulluk, Sultan'a kullukla özdeleştirilmek istenmiş, halkların yaşamları, işlevleri, varlık nedenleri, Tanrı'ya ve Sultan'a karşı yükümlülüklerle sınırlanıp belirlenmiştir. Eğitimin bu işleme katkısı, ekonomik-sosyal alanlarda somutlaşan teokratik siyasal örgütü yani devletin varlığını halkların kafasında tabulaştırmak olmuştur. «İslâmda din ve devlet için ayrı gerçekler yok; hak ve hakikat tek. Geçerli olan bir tek yasa var. Bu yasa şeriattır. Bütün varlıklarla birlikte insanlar da Tanrı'nın yaratığı ve kulu. Tanrı ile insanların ilişkisi, sahip-kul ilişkisi. Tanrı, kendisine nasıl kulluk edileceğini göstermiş. İyi kulluk edebilmek için herşeyden önce «Ülülemr'e» yâni devlet reisine başeğmek gerek. «Allah'a ve Resül'üne ve sizden olan ülülemre itaat ediniz» diyor Kur'an. Ülülemre itaat eden Tanrı'ya itaat etmiş olur, karşı gelen de O'na karşı gelmiş olur. Ülülemr kimdir? Tanrı'nın dilediği ve kendisine egemenlik hakkını verdiği kişidir. «Sahibülmülk Allah'dır ve mülkü dilediğine verir» diyor mealen Kur'an. ([17])»

Ve tabii bu tanrısal yargı Tanrı-Sultan özdeşliği içinde «Mülk sultanındır, onu dilediği gibi temellük eder» biçimine dönüşüyor, bu temeli ideolojik olarak işleyip yerleştirmekte eğitim kurumlarının, ülemanın görevi oluyordu. «Osmanlı düzeninde ülema kendilerini çok önemli bir yerde görürlerdi. Bunda pek de yanılmış değillerdi. Çünkü bunlar kendilerini bir yandan İslâm peygamberinin şeriatinin temsilcisi bir yandan da «ülülemrin» yani hükümdarın delegegsi sayarlardı. Bir yandan padişaha şeriatı öğretirler, öte yandan halka «Ulül-emr»e itaatin bir borç olduğunu telkin ederlerdi. ([18])» Bu durum salt Osmanlı toplumuna özgü değil elbet. Din-eğitim ilişkisi içinde geniş bir genellemeye de gibilebilir : «Eğitim, dinin etkisinde kalıyorsa, bu kurumsal br dindir; eski kurumları ve birçok ülkelerde devleti denetler. ([19])»

Şu farkla ki, biz, bu incelememizde, dinin devleti denetlediğini değil, egemen sınıfların kendi politik-ideolojik amaçlarını, dinle devletin bütünleştiği teokratik bir otorite ile gerçekleştirirken dini de, eğitimi de planlayıp kullandıklarını söylüyoruz.

XVI. yüzyıla kadar bu planlamayı düzenli bir örgütçülük içinde, belirli ilke ve kurallara bağlı kalarak, anarşiye yol açmadan yürüten Osmanlı egemenleri bu yüzyıldan sonra, ekonomik-sosyal yapıda başgösteren bunalımlarla kendi hukuk düzenlerinin bile meşrû sayamayacağı bir talan ortamına girmişlerdir. «Medreseler, bu sırada Batı dünyasının hergün bir keşifle genişleyen ve her alanda devrim meydana getiren ilmi çalışmaların-

dan habersiz, kapalı, geri bir taassup ve cehalet ocağı halinde kalmışlardır. Kayırma ve rüşvetlerle ilmi paye alan bu cahil, sözde müderrisler, daha fazla himâye ile taşraya kadı olarak atanmışlardır... Kim fazla iltimaslı ise, fazla rüşvet verirse, o ilmî makama geçiyordu. İlmî makamlar artık para ile alınıp satılır olmuştu. Müderrislik için artık ehliyet ve tarkki söz konusu değildi. ([20]) »

En büyük ahlâksızlık olan sömürünün yoğunlaştığı dönemlerde, bozulan ekonomik ilişkiler, insan davranışlarını doğrudan etkilerler. Ve moral değerleri parçalanmış bir ortamda, insanların neden artık eskisi kadar uysal olmadığını bir türlü kestiremeyen, yeni rahatsızlıklardan, yeni arayışlardan doğan kımıldanmaları değerlendirip anlayamayan egemenler, bağnazlık ve zorbalığı birleştirerek suçluluklarını güçlülükleriyle örtmeye çalışırlar. Bu, teokrasilerin belirgin özelliğidir. Politik gücü elinde tutan hiçbir din —ve hele sömürünün yedeğinde ise— kendi doğmaları dışındaki düşünce ve örgütleri içine sindiremez. Düşünen kafalar üzerinde işkenceler, kıyımlar başlar. Ortaçağın hıristiyan toplumlarında da, yeni çağın Osmanlı toplumunda da böyle olmuştur. «Özellikle zındıklık iddiası ile bir meclis tarafından yargılama altına alınan Molla Lütfi hakkında çoğunlukla ve bir fetva ile verilen ölüm kararını Padişah II. Beyazıd'ın onaylamak zorunda kalması ve bu kararın 1494'te uygulanması, her yönden acıklı bir olay olarak görülür. XVII. yüzyılın başında da 1691 sonu, Abdurrahman gene böyle bir sorumlulukla yargılanarak ölüm cezasına uğratılmış ve öldürülmüştür. ([21]) »

«Tarih gösteriyor ki, teokratik bir devlet, kendine özgü bir uygarlık yaratmış olsa bile, insan özgürlük ve mutluluğunu asla gerçekleştirememiş, korkuya, kuşkuya, bilgisizlik ve zulme mahkûm ve hayat sevincinden yoksun insanlardan bileşik bir dünya düzeni kurmuştur. Konfüçyus, «Sık sık Tanrı'dan ve atalardan söz edilmeye başlanmışsa, biliniz ki, ya canınız ya da paranız isteniyor demektir» derken, bundan 25 yüzyıl evvel, dinle politikanın birleştiği veya birbirinin amaçlarına hizmet ettirildiği zamanlarda, ulus veya uyrukların alın yazısının ne olacağını açığa vurmuştur. ([22]) Konfüçyüs, bu sözü ile, sömürünün ideolojik yandaşlarını; dinci eğitimi ve bağnazlığı vurgulamıştır.

Bilindiği gibi, İslâm mistiklerinden İmam-ı Gazâli, bu dünyaya sırt çevirip salt öte dünya ile ilgilenmek gerektiği tezini savunmuştur. Ve bunu bir ideoloji olarak benimseyip yaymıştır. «... 1111 yılında ölen bu zatın eserleri, bugün bile bir çokları tarafından dinî meselelerin çözümünde kaynak olarak kullanıl-

maktadır. İlim denilince herşeyden evvel din ilimlerinin akla gelmesini, diğer bilimlere, küfre düşmemek için talip olunmamasını tavsiye eden bu zat, ibn-i Rüşt, İbn-i Sina gibi mütefekkirlerin, Aristo ve Eflâtun gibi filozofların bir numaralı düşmanıdır... İmam-ı Gazâlî'nin kitapları asırlarca bütün İslâm âlemine tesir etmiştir. (23)»

Böylece, İmam-ı Gazâlî'nin etkisinde Osmanlı Üleması, «İçtihat kapısı kapalıdır» kuralını din eğitiminde bir ekol olarak benimsemişler ve Osmanlı yüksek öğretim kurumu olan medreselerde, bu ekole geniş ölçüde yer veren dinsel bir öğreti geçerli olmuştur. «Dinci eğitimin törel yönden iyi olmayan başka bir yanı, zihinsel erdemlere gerektiğinden az değer vermesidir. Çok önemli bir nitelik olan zihinsel yansızlığı kötü sayar. En iyi durumda, zor sorunları anlamak için gösterilen sürekli çabayı ancak hoş görür. Bugün, hayranlık duyulması için öne sürdüğü kişiler çok kez üstün zekâlı kişiler değildir. Zeki bile olsalar, onlara hayranlık duyuran şey, düşüncesiz anlarında söyledikleri saçmalıklardır. Din, erdemlik olarak anlaşıldığından ve en dindar kimseler hiç te en zeki kimseler olmadığından, dinci eğiğtim aptallara göz pekliği verir; onlar da eğitim görmüş kişilerin etkisine karşı direnç gösterirler. Söz gelimi, evrimin öğretilmesinin yasaklandığı yerlerde böyle olmuştur. (24)»

Dinci eğitimin, zihinsel edimleri sınırlayıp daraltan tutumu, öğretim programlarında da görülür, «İslâmi ilimlerin ileri gelen bir branşı olan «Tefsir» ve «Hadis» bile artık medreselerde ders programlarına konmadığı gibi, riyaziyat (matematik) ve tabiiayat (tabii ilimler) gibi ilimlerin adları bile unutulmuştu. Müderrisler içinde, iki satır yazıyı doğru dürüst yazamayanlar, iki çift sözü bir araya getirip söyleyemeyenler bile çoktu. (25)»

Bütün bunlar, yıkılmakta olan bir sömürü düzeninin, tarihin akışını durdurmak(!) için giriştikleri umutsuz uğraşın çırpınışlarıdır. Bilime, tarihe ve insana ters düşüşleri yönünden her dönemde, her yerde benzer çırpınışlardır bunlar. Yıkılışının arifesinde, Çarlık Rusya'sında, egemen sınıfların özellikle eğitim alanında yoğunlaşan politik-ideolojik girişimleri, hem Osmanlı egemenlerinin eğitim uygulamaları ile hem de günümüzdeki uygulamalar ve gerçekleştirilmesi için fırsat kollanan niyetlerle ilginç karşılaştırma olanakları getirir düşüncesiyle yazımızın sonuna almayı yararlı bulduk.

Eğitimimizde, son iki yüzyıl içinde görülen politik etkileri, kapitalizmin ve emperyalizmin yörüngesinde, ayrı bir bütünlük gösterdiği için, ayrı bir bölüm içinde inceleyeceğiz.

«... Zorba ve modası geçmiş bir rejim olan çarlık, ulusal faaliyetlerin çeşitli kesimleri üzerine bütün ağırlığıyla çökmeye devam ediyordu. Daha özgür bir politik ve sosyal yaşayışa duyulan her özlemi yalnız hor görmekle kalmıyor, ülkenin bütün kültürel hayatını da boğuyordu. Çünkü çarlık demek, yalnız keyfilik demek değildi, aynı zamanda halkı sistemli olarak bilgisiz bırakmak ta demekti ...Filozofların dostu, Voltaire'nin koruyucusu olan II. Katerine bile bundan kurtulamamıştı. Fikirle ilgili nesnelere aldırmaz olduğundan değil de şunu anlamış olmaktan; Moskova valisine hitap ederken «Köylülerimiz okuyup öğrenmek istedikleri gün ne sen ne ben yerimizde kalırız» demektedir. Millî Eğitim cihazının tümü, çarlıkça sistemli olarak savsaklanmıştı. XVIII. yüzyılın başlarında henüz ülkede hiçbir ilkokul yoktu. Büyük Petro'nun güttüğü politikanın çelişmelerinden biri de şu oldu : Saltanatı sırasında, ortaokulların ve tabiatiyle yüksek öğretimin varolmadığı bir sırada bir Bilimler Akademisi kurdu.

Bir Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve Rusya'da bir okullar şebekesinin kurulmasını öngören bir genel plan yapılması için XIX. yüzyılın başını beklemek gerekti. Fakat ilk Millî Eğitim Bakanı olarak I. Aleksandr'ın yaşlı bir mabeyinciyi seçmesi tamamen bir tesadüf müydü? Çar, bir tanıdığına yazdığı mektupta bu adam için : «Metelik etmez herifin biri» diyordu.

1845 tarihini taşıyan resmî bir yönergeden anlaşıldığına göre, iktidar, «toplumun alt basamaklarında doğmuş gençler için (orta ve yüksek) öğrenim gereksizdir... Ve onları, devlete hiçbir yarar sağlamaksızın kendi doğal çevrelerinden uzaklaştırır» diye düşünüyordu. Yöneticileri bu kafada olan bir ülkede millî eğitimden nasıl söz edilebilir? Kırk yıl sonra da bu görüş hiç değişmiş değildi zaten. 1882'den başlayarak millî eğitim bakanlığı yapmış olan Delyanov, ün salıp kalan bir çar buyruğuna bir düşünce sokuşturmuştu. XIX. yüzyılda böyle birşey olağanüstü değildi ama burada, olağanüstü açıksözlülüğü ile yine de dikkati çekiyor ve şöyle diyordu : «Arabacıların, hizmetçi, aşçı ve çamaşırcı kadınların, küçük esnafın ve benzeri kimselerin çocuklarının, içinde doğdukları durumun daha üstüne yükselmeleri teşvik edilemez»

Okul şebekesinin geniş olmayışı kadar, yapılan öğrenim tipi de anlamlıydı. Halkı bilgisiz bırakma çabası, üniversiteye kadar ortalığı kasıp kavuruyor, en saçma biçimlere bürünüyordu. **1828'de fizyoloji ve anatomi kitaplarında «içgüdüsel utanma duygusunu incitebilecek» terimlerin bulunamayacağı kararlaştırıldı, 1949'da üniversiteler, «felsefe» ve «Avrupa Devletleri Anayasa**

Hukuku, öğretimine son verdiler .: Hükümet bunları yıkıcı konular sayıyordu çünkü... (26) » (Altını ben çizdim)

---

* Bu incelemenin son 200 yılı kapsayan ikinci bölümünü önümüzdeki sayıda yayınlayacağız.

1) G.E.E. Türkçe Bl. Sosyoloji Dersi Notu. (1968) - Doğan Ergun
2) T.Ö.S. Devrimci Eğitim Şûrâsı, s. 82
3) Avrupa Eğitim Tarihi, Doç. Dr. Kemal Aytaç, s. 17, Ank. Ünv. Basımevi, 1972
4) a.g.e., s. 22
5) Eiğtimin Oluşumu ve Politikası, Türkiye'de Uygulama, Yönetici Kadronun Etkileri, (Teksir) s. 2, 3. 68.
6) Az Gelişmenin Sosyolojisi, Cavit Orhan Tütengil, s. 79
7) Türk Kültürünün Kaynakları, Rıza Zelyut, Yeni Toplum, s. 15 (sayı : 4)
8) Hz. Muhammed'in Felsefesi, Cemil Sena, Remzi Kitabevi, s. 494
9) a.g.e., s. 485
10) Türk Kültürünün Kaynakları, Rıza Zelyut, Yeni Toplum, s. 17 (sayı: 4)
11) Tarih Boyunca İleri - Geri Kavgası, Emin Türk Eliçin, May Yayınlar, İst., 1967, s. 71
12) Hz. Muhammed'in Felsefesi, Cemil Sena, Remzi Kitabevi, s. 487
13) a.g.e., s. 487
14) Türk Kültürünün Kaynakları, Rıza Zelyut, Yeni Toplum, s. 15-16 (sayı : 4)
15) İslâm Eğitim Tarihi, Dr. Mehmet Dağ - Hıfzırrahman R. Öymen, Millî Eğitim Basımevi, 1974, s. 9 (en-Nemeri'nin «Câmi Beyân el-ilm» adlı yapıtından aktarılmıştır)
16) a.g.e., s. 10 (El-Gazâlî'nin Fâtihat el-Ulûm, s. 9'dan aktarılmış)
17) Siyasi Düşünce Tarihi, Doç. Dr. Murat Sarıca, s. 58-59 (Gerçek Yay. 100 Soruda Dizisi)
18) Türkiye İktisat Tarihi, Prof. Niyazi Berkes, s. 84 (Gerçek Yay. 100 Soruda Dizisi)
19) Eğitim ve Toplum Düzeni, Bertrand Russel, Varlık Yay., s. 85
20) Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Hasan Ali Koçer, M.E.B., Devlet Kitapları Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İst., 1970, s. 12-13
21) a.g.e., s. 12
22) Hz. Muhammed'in Felsefesi, Cemil Sena, Remzi Kitabevi, İst., 1971, s. 590
23) Din Eğitimi ve Toplumumuz, Prof. Fehmi Yavuz, s. 18

24) Eğitim ve Toplum Düzeni, Bertrand Russel, Varlık Yayınları, s. 94
25) Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Hasan Ali Koçer, s. 13
26) Rus İhtilâli, Marcel Liebman, Varlık Yayınları, s. 43-44-45-46.

MC Hükümeti ve Ekonomi

Namık ÖZCAN

MC'nin bir yılı aşkın hükümet dönemini değerlendirebilmek için, MC Hükümetinin hangi koşullarda, ne gibi ihtiyaçlara cevap vermek için ve nasıl kurulduğunu, genel boyutlarıyle izlemekte yarar var.

Türkiye'de kapitalizmin gelişim süreci içinde giderek palazlanan tekelci sermayenin egemen güçler ittifakı içinde gücünü belirleme ve yükselen toplumsal muhalefeti ezme yönünde giriştiği 12 Mart faşizmine karşı kitlelerin tepkisi en açık biçimde 14 Ekim 1973 seçimlerinde somutlaştı. Seçimlerde nisbi demokratik bir ortam vaadeden CHP karşısında, seçim öncesinde yaratılmaya çalışılan genel kanının aksine AP büyük bir oy kaybına uğradı. Bu, tekelci sermayenin 1960'lardaki güçlü partisi AP'nin tek başına, parlamentoya dayanan hükümetler kurma döneminin artık iyiden iyiye kapandığını gösteriyordu.

14 Ekim seçimlerinden yaklaşık olarak üç ay sonra kurulabilen CHP-MSP hükümetinin programını belirleyen protokol, seçim propagandaları sırasında her iki partinin de üzerinde durdukları konulara ilişkin vaadlerin izlerini taşıyordu. Bunlar arasında genel af yasasının çıkarılması, bazı madenlerin devletleştirilmesi, temel hak ve hürriyetler üzerindeki bazı kısıtlamaların kaldırıl-

ması gibi tasarılar yer alıyordu. Bu yönleriyle programın nisbi demokratik bir ortama duyulan özlemi yansıttığı söylenebilir. Ne var ki, koalisyon MSP'nin af yasasının çıkarılması sırasında takındığı olumsuz tavır nedeniyle, ilk sarsıntısını geçirdikten sonra, Eylül ayında çeşitli konulardaki görüş farklılıkları gerekçe gösterilerek dağıldı. CHP-MSP koalisyonunun özellikle ilk aylarında AP' nin taktiği, hükümeti kısa sürede yıpratmak ve «koalisyon sağlam değildir seçime hazır olalım» sloganını işlemek oldu. Kıbrıs'a yapılan çıkartmanın ve bunu izleyen adayı ikiye bölme harekâtının yarattığı ilk heyecan dağıldıktan sonra tekelci sermayenin hükümet üzerindeki baskısı sonuçlarını vermeye başladı. CHP'li Maliye Bakanının sermaye kesiminin kredi olanaklarının artırılması yönündeki talebini gerçekleştirme yönünde attığı adımlar İstanbul Sanayi Odası tarafından «piyasayı rahatlatacak planlı ve doğru bir tutum olarak değerlendirildi. Böylece bir yandan, CHP tekelci sermayenin belirli bir kesimiyle diyalog kurarken, diğer yandan yeniden başlatılan Milliyetçi Cepheyi toparlama çabaları MSP'yi etkilemeye başladı ve koalisyon ortakları arasında çeşitli konulardaki görüş farklılıkları nedeniyle giderek büyüyen çatlak, 18 Eylül 1974'de başbakanın istifasıyle sonuçlandı.

Koalisyonun dağılmasından sonra CHP erken seçim koşuluyle hükümet kurma olanaklarını araştırırken, MSP de sürekli olarak CHP dışında kalan partilerin hükümet kurması önerisini tekrarladı. Fakat egemen güçlerin çeşitli kesimlerini temsil eden partiler gerek mecliste yeterli çoğunluğu sağlayamamaları gerekse aralarındaki çelişkileri uzlaştıracak bir formül de bulamamaları nedeniyle uzun süre hükümet kuramadılar ve bu arada erken seçim veya CHP'nin kuracağı azınlık hükümeti olasılığına şiddetle karşı çıktılar. Sonuçta bir «tarafsızın» Sadi Irmak'ın başkanlığında bir hükümet kurulduysa da, bu hükümeti CGP'den başka bir parti desteklemedi.

Irmak hükümet güven oy alamamasına karşılık Kasım 1974'den Nisan 1975'e değin fiilen varlığını sürdürdü. Bu dönem bazı tüketim mallarına yapılan zamlarla giderek artan hayat pahalılığının geniş emekçi kitlelerinin hayat koşullarını zorlaştırdığı, buna karşılık faşist baskı ve şiddetin yoğunlaştığı bir dönem oldu. Bu arada tekelci sermayenin bir kesimi AP-CHP koalisyonu önerirken, içinde bulunulan tekstil bunalımından en fazla etkilenen, nispi de olsa en küçük demokratikleşme eğilimine dahi tahammül gösteremeyen, yatırım ve finansman olanakları yönünden payını artırmaya çabalayan diğer kesimi ise daha çok kendi damgasını taşıyacak bir hükümet formülünden yana görünüyordu. Egemen güçlerin kendilerini doğrudan temsil eden partilerin sandıktan

çıkma olasılığı konusunda duydukları kuşku, onları erken seçimden çok, iki alternatif üzerinde durmaya itiyordu. Bunlardan birisi CHP ile tekelci sermaye arasındaki diyalogu geliştirmede ve onu tekelci sermayenin uzun vadeli çıkarlarının güvencesi haline getirmede, atılması gerekli ilk adım olarak düşünülen bir AP-CHP koalisyonu, diğeri ise sağ partilerin bir araya gelerek kuracakları MC koalisyonuydu. Seçim akla gelebilecek en son alternatifti ve ancak yasalarda yapılacak bazı değişikliklerden sonra düşünülebilirdi. Bu konuda tekelci sermayenin çeşitli vesilelerle yayınladığı bildiriler ve getirdiği öneriler oldukça açıklayıcıdır. Ocak ayı içinde yapılan TÜSIAD toplantısında konuşan Sakıp Sabancı isteklerini şöyle belirliyordu.

1. Yüksek taban fiyatı ve sübvansiyonlara son verilmeli.

2. Fiyatlar üzerinde baskı yapmak için özel sektörü kredi aracından yoksun kılmak yanlış bir tutumdur.

3. İşçi işveren ilişkilerinin işveren kuruluşlarının yaşamasını tehlikeye düşürecek biçimde gelişmesine dikkat edilmeli.

4. Akılcı ve sürekli bir hükümetle siyasal istikrar kurulmalı (Cumhuriyet 12 Ocak 1975).

Diğer taraftan Mart ayında Türkiye Sanayi Odalarının yaptığı toplantıdan sonra yayımlanan bildiride egemen güçlerin ekonomik ve politik bunalımının yoğunlaştığı her dönemde tekrarlanan malûm durum tahliliyle birlikte şu görüşlere yer veriliyordu.

«Bugünkü Türkiye'miz tarihinin en bunalımlı devrelerinden birini yaşamaktadır. Karşılaştığımız iç ve dış, siyasi ve ekonomik sorunların çapı bütün tahminlerin üstündedir... Başgösteren anlaşmazlıkları karşılıklı fedakârlıklarla uzlaştıracak yerde ülkeyi sürekli seçim tansiyonu içinde yaşatmanın Türk Devletinin çıkarlarına uygun olduğuna inanmıyoruz.

... Bu tür inançla tüm siyasi parti yöneticilerini rejime ve ülkenin sorunlarına bilinçli ve sorumlu bir davranış içinde sahip çıkmaya çağırıyor ve parlamentoya dayalı siyasi tansiyonu düşürebilecek bir yapıda, güçlü istikrarlı bir hükümetin acilen kurulmasını bekliyoruz...

... Bu tür bir hükümetin kurulması imkânı bulunamazsa, bugünkü siyasal çıkmazla tekrar karşılaşmamak için Anayasa ve seçim yasasında gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra millet hakemliğine başvurmak zorunluğu son yoldur» (Cumhuriyet 10 Mart 1975).

AP-CHP koalisyonunun olanaksızlığı, ortaya çıktıktan sonra, sağ partilerin yukarıda özetlenen görüşler doğrultusunda MC hükümetini gerçekleştirme yönündeki girişimleri özellikle mart ayının ikinci yarısında giderek hızlandı. DP'nin Demirel'in başkanlığına itiraz etmesi, MC'nin meclis içinde çoğunluğun oyunu alabilecek bir hükümet kurma olasılığı karşısındaki tek engeldi. Bu engel de egemen güçlerin «parlamenter demokrasi» anlayışını başka herhangi bir yoruma gerek bırakmayacak biçimde bir kez daha sergileyen malûm yöntemlerle aşıldı ve böylece 1 Nisan 1975'de MC hükümetinin bakanları açıklandı.

MC ve EKONOMİK YAPI :

MC hükümeti olayların gelişim çizgisi içinde izlemeye çalıştığımız gibi egemen güçlerin ve özellikle tekelci sermayenin belirli bir kesiminin taleplerini karşılamak üzere kuruldu. Önceki bölümde açıklanan ekonomik, sosyal ve politik sürece ilişkin bu talep ve öneriler, aslında, Türkiye'nin yıllardır içinde bulunduğu dışa bağımlı sanayileşme süreci ve bu sürecin sorumlularının çıkmazlarını yansıtmakta. MC'nin bir yılı aşkın hükümet döneminde izlediği politika bu süreçten ve bu sürecin oluşturduğu ekonomik yapıdan ayrı düşünülemez. Bu nedenle, MC hükümetinin daha kurulmadan önce belli olan işlevi ve bu işlevin ürünü olan ekonomi politikasının günümüzdeki sonuçlarına geçmeden önce ekonomik yapının bazı temel özelliklerini özetlemek gerekmekte.

Ekonomik yapıya ilişkin sözkonusu bazı temel özellikler kısaca şöyle sıralanabilir.

— II. Dünya Savaşından sonra, emperyalist sistemin pazarlarının mutlak olarak daralmaya başlaması olgusunun —bağımsızlık savaşlarının hızlanması, eski sömürgelerin politik bağımsızlığa kavuşmaları ve sosyalist ülkelerin sayısındaki artışlar sonucunda— belirlediği yeni sömürgecilik politikasının, az gelişmiş ülkelerdeki yansımasına paralel olarak, Türkiye'de de 1950'lerden itibaren başlayıp, 1960'larda hızlanarak gelişen, dışa bağımlı, tekelci niteliklere sahip çarpık bir sınai yapı.

— Mülksüzleşme sürecinin oldukça hızlı geliştiği, ulusal gelire katkısı açısından önemini korumasına rağmen, verimliliğin düşük olduğu, tarım sektörü.

— Sanayinin emperaylist ülkelerin sistem içindeki işbölümü düzeni çerçevesinde azgelişmiş ülkelere devrettiği bazı üretim kollarından, (tekstil, çimento vb.) veya üretimin ancak belirli bir safhasından (ithal edilen temel parçaların montajı) ibaret oluşu ve bunun yarattığı dışa bağımlılık olgusu.

— Ülke ekonomisinin, üretilen malların niteliği, üretimin yapısı ve dışa bağımlılığın sonucu olarak kapitalist dünyadaki devresel dalgalanmalara karşı son derece hassas oluşu.

— Gelişmiş kapitalist ülkelerle girişilen, eşit olmayan değişim koşullarının belirlediği ticari ilişkiler ve bunun doğal sonucu olan sürekli dış ticaret açıkları.

— Özel kesim yatırımlarının finansmanında takip edilen para, kredi politikası, dışa bağımlılık ve üretimin tekelci niteliğinin neden olduğu sürekli enflasyon.

— Sanayinin daha çok tüketim malları üretimine yönelik oluşu.

— Zaten adaletsiz olan gelir dağılımının, sürekli enflasyon nedeniyle geniş kitleler aleyhine giderek daha fazla bozulması, prekapitalist unsurların tümüyle tasfiyesinde karşılaşılan zorluklar ve pazarın yatay olarak değil, dikey olarak genişletilmesinin sonucu olarak zaman zaman ortaya çıkan pazar sorunu.

Uluslararası tekelci sermaye ile bütünleşme düzeyinde çıkar birliğine girmiş olan yerli tekelci sermayenin belirleyici unsur olduğu egemen güçler ittifakının çıkarları doğrultusunda yıllardır takip edilen ekonomik politikanın ülke ekonomisini ulaştırdığı yapı en genel hatlarıyla bu. Bu yapı bütün çelişki ve çıkmazlarıyla, başta işçi sınıfı olmak üzere geniş emekçi sınıf ve tabakaların yoğun sömürüsü üzerinde yükselmekte.

Görüldüğü gibi iç piyasadaki tekelci niteliğine rağmen sanayi ve sanayinin sürüklediği ekonomik yapı oldukça cılız ve çıkmazlarla yüklü. Aynı şey, henüz daha kaynakların dağılımı ve finansman sorununu dahi kesin bir çözüme bağlıyamamış olan tekelci sermaye için de söylenebilir. Bu cılız yapı politik düzeye, tekelci burjuvazi, büyük toprak sahibi ve ağaları, tefeci-toptancı tüccar ittifakı ve bu ittifakın anti-demokratik yasa ve kurumlara bağlı yönetimi şeklinde yansımakta.

Böylesi bir yapıda, MC'nin işlevi ekonominin tüm olanaklarını, aralarındaki çelişkilere rağmen yükselen sınıfsal mücadele karşısında zor da olsa bir araya gelen egemen sınıflara açmak ve faşist baskı ve şiddet yönetmleriyle toplumsal muhalefeti ezmektir. MC hükümetinin bu işlevi, yukarda açıklanmaya çalışılan yapının sınıfsal dayanağının özelliğinden kaynaklanmaktadır.

MC'NİN EKONOMİ POLİTİKASI VE SONUÇLARI :

MC hükümetinin ekonomi politikasını hükümetin kurulmasında etkili olan çevrelerin taleplerinden ve kapitalistleşme sürecinin ulaştığı aşamadan soyutlamak olanaksız.

Türkiye'de yıllardan beri çeşitli yöntemlerle desteklenen sanayi sektörünün gayri safi yurt içi hasıladaki payı, 1963-1973 yılları arasında oldukça hızlı artmasına rağmen, 1973'den bu yana hemen hiç artış göstermemektedir. Bu, artık, zaman zaman satış sorunuyla da karşılaşan dayanıklı ve dayanıksız tüketim malları üretimine bağlı sanayiinin belirli bir tıkanma noktasına ulaştığını kanıtlamaktadır.

Çizelge : 1

Tarım ve Sanayi Sektörlerinin GSYİH İçindeki Payları

Yıl	Tarım	Sanayi	Diğer
1963	38.1	15.6	46.3
1965	34.1	17.8	48.1
1967	32.5	19.0	48.5
1969	29.3	21.0	49.7
1971	30.0	20.7	49.3
1972	28.2	21.8	50.0
1973	24.3	23.6	52.1
1974	24.7	23.7	51.6
1975	24.6	23.8	51.6

Kaynak : Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu XI. olağan genel kurul çalışma raporu.

Sanayideki bu tıkanma ekonomik yapı ve sanayinin, daha önce açıklanmaya çalıştığımız, az gelişmiş ülkelere özgü çarpık gelişiminden kaynaklanmakta. 1970'de pazarın yalnızca dikey olarak gelişmesi sonucunda, tüketim malları sanayi, ürettiğini satamaz hale gelmişti. 1974'de ise tekstil sanayinin, kapitalist dünyanın yoğunlaşan ekonomik kriziyle birlikte içine girdiği durgunluk, sınai üretimin artış hızını olumsuz yönde etkiledi.

MC hükümetinin üyeleri hemen her fırsatta sanayileşmeden, sanayinin gelişmesinden bahsetmekte ve bu konudaki iddialılıklarını sergileyen rakamlar karikatürlere konu olmaktadır. Ne varki eldeki veriler 1975'de sanayi üretimindeki gelişme hızının, 1974'den daha düşük olduğunu göstermekte.

Çizelge : 2

Sanayi Sektöründeki yıllık gelişme oranları

Yıl	Gelişme oranı %
1969	10.6
1970	3.3
1971	10.2
1972	11.4
1973	12.8
1974	9.1
1975	8.6

Kaynak Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu XI. olağan genel kurul çalışma raporu.

Çizelgeden de izlenebileceği gibi sanayi sektörünün gelişme hızı 1973'de %12.8 1974'de %9, 1975'de ise %8.6 olmuştur. Tekelci sermayenin, gübre, motor ve petrokimya gibi büyük yatırımları gerektiren sanayi kollarının özel sektöre bırakılması yönünde yoğunlaşan ısrarının temelinde yatanda, tüketim sanayiindeki bu tıkanıklıktır. Diğer taraftan bazı üretim kollarının paylaşılmasında tekelci gruplar arasındaki rekabet giderek yoğunlaşmaktadır.

Kapitalistleşme sürecindeki bu gelişmelere rağmen, Türkiye'de tekelci sermaye finansman sorununu henüz kesin bir çözüme bağlıyamamıştır. Bu yüzden, taban fiyatlarının yüksek olmasına şiddetle karşı çıkmakta, tüm mali kaynak ve olanakların büyük sermayenin kullanımına tahsis edilmesini istemektedir. Taban fiyatlarının yüksek tutulmaması buna karşı sermayenin kredi olanaklarının arttırılması istemi, MC kurulmadan önce Sanayi Odaları Birliği başkanı tarafından vurgulanan temel konulardı. Nitekim MC hükümeti döneminde kredi hacminde büyük bir artış gözlenmektedir. Diğer taraftan CHP-MSP koalisyonu döneminde saptanan taban fiyatlarına göre, MC döneminin taban fiyatları üreticiyi memnun etmiyecek bir düzeyde olmuş, başka bir deyişle MC hükümetinin bu alandaki politikası tekelci sermayenin istemleri yönünde gerçekleşmiştir. Fakat bütün bunlara rağmen sanayinin gelişme hızı plan hedeflerinin gerisinde kalmıştır.

MC hükümetinin 1975'deki temel uygulamalarından biride, ithalatın geniş ölçüde arttırılması olmuş, dış ticarette takip edi-

len politikayla spekülatif faaliyetler körüklenmiştir. Diğer taraftan, vergi iadesi yoluyla uygulanan geniş teşvik tedbirlerine rağmen ihracat 1975'de değer olarak gerilemiş ve dış ticaret açığı büyük bir düzeye ulaşmıştır.

Çizelge : 3

Yıllık Dış Ticaret Değerleri
(Milyon Dolar)

Yıl	İthalat	İhracat	Açık	İhracatın İthalatı Karşılama Yüzdesi
1971	1.170.8	676.6	494.2	57.8
1972	1.565.6	885.0	677.6	56.6
1973	2.086.2	1.317.1	769.1	63.1
1974	3.777.6	1.532.2	2.245.4	40.6
1975	4.738.6	1.401.1	3.337.5	29.6

Kaynak : Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu XI. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu.

Çizelgeden de izlenebileceği gibi 1974'de 2.2 milyar dolar olan dış ticaret açığı, 1975'de 3.3 milyar dolara çıkmış, ihracat gelirlerinin, ithalatı karşılama oranı 1974'de %40.6'dan 1975'de %29.6'ya düşmüştür. İhracat'da vergi iadesi yoluyla uygulanan teşvik tedbirleri, 1975 yılında ihracatta artış değil, egemen güçlerin bu alanda sürdürdükleri soygunlardan bazılarının açığa çıkmasını getirmiştir. Yukardaki gösterge şu gerçeğin vurgulanması açısından önemlidir.

Dış ticaret açıklarının yıldan, yıla büyümesi temelinde Türkiye ekonomisinin dışa bağımlılığının, ve emperyalist-kapitalist sistem içindeki konumunun ürünüdür. Bu nedenle ihracatı geliştirmek veya dış ticaret açıklarının önüne geçmek MC hükümetinin elinde değildir, ve dayandığı sınıfsal yapı açısından düşünüldüğünde, olamaz da.

Aslında dış ticaret, Türkiye'de emperyalist sömürünün somutlaştığı alanlardan birisi durumundadır. Çünkü Türkiye'nin geleneksel ihraç malları —tarımsal ürün ve bazı ham maddeler— değerlerinin altında fiyatlarla ihraç edilirken, dışardan getirilen uluslararası tekellerin ürettiği sanayi mamülleri değer-

lerinin üzerinde fiyatlarla ithal edilmektedir. Ayrıca ihracatın yıllık değer ve miktarı ihraç edilen malların niteliğinden ötürü kapitalist dünyadaki devresel dalgalanmalara karşı son derece hassas bulunmaktadır. Örneğin 1975 yılında ithalat birim fiyatları %49.3 oranında artarken ihracat fiyatları %9 oranında gerilemiş ve bu dış ticaret açığının bu denli büyük olmasında oldukça önemli rol oynamıştır. Diğer taraftan Türkiye'de sanayi geliştikçe, ithalat azalmamakta, tam tersine sanayinin montajcı ve uluslararası dev tekellerin ürettiği mamüllere bağlı olma niteliğinden ötürü değer ve miktar olarak yıldan, yıla artış göstermektedir. Örneğin yalnızca ülkedeki yabancı sermayenin yaptığı ithalat, 1975 yılında %865 oranında artmıştır.

MC hükümeti dış ticaret açığının etkilediği dış ödemeler dengesindeki açığı ise işçi dövizleri, Uluslararası Para Fonundan (IMF) alınan krediler ve dövize çevrilebilir mevduat yoluyla kapatmaya çalışmaktadır. Fakat bir zamanlar ithalatın yarısından fazlasını karşılıyacak meblağlara varan işçi dövizlerindeki düşüşler bu alandaki krizi daha da derinleştirmekte ve Uluslararası Para Fonunun devalüasyon konusunda yaptığı baskılar, belirli zaman aralıklarıyla yapılan küçük oranlı devalüasyonlarla karşılanmaya çalışılmaktadır. Özetlemek gerekirse, MC hükümeti dış ticaret konusunda da tüm kaynakları sermaye kesiminin hizmetine sunmuş olmasına rağmen ihracat gerilemekte, döviz rezervleri erimekte, devalüasyon baskısı artmakta, kısacası çıkmaz giderek büyümektedir.

MC hükümetinin kuruluşunda iddialı olduğu bir diğer konuda «yoklukla mücadele» ve fiyat artışlarının önlenmesiydi. MC hükümetinin bu yöndeki ilk uygulaması gübre konusunda oldu. MC suni gübre fiyatlarında belirli bir indirim yaptı. Fakat daha sonra yapılan araştırmalar gübrenin %50'nin tarımsal işletmelerin %11'i tarafından kullanıldığını yani suni gübre fiyatlarındaki indirimin yalnızca büyük toprak sahiplerinin işine yaradığını ortaya koydu. Aslında veriler MC hükümetinin «yoklukla mücadele» ve fiyat artışlarının önlenmesi politikasının büyük bir fiyasko olduğunu belgelemekte.

Çizelge : 4

Yıl	Cari Ücretler	11 İlin Tüketici Fiyatları	% Değişme Reel Ücretler
1970	10.0	7.5	2.2
1971	11.3	16.5	—4,5

1972	11.6	13.1	—1.4
1973	24.0	15.9	7.0
1974	25.5	16.5	7.7
1975	16.2	18.59	—2.3

Kaynak : Anka yıllık raporu.

Yukardaki çizelgeden de izlenebileceği gibi MC hükümetinin, egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda izlediği ekonomi politikası fiyatların 1975'de daha hızlı artması sonucunu vermiştir. Örneğin tüketici fiyatları 1974'de %16.5 oranında artmışken, 1975 yılında bu oran %18.5 olmuş, buna karşılık cari ücretler ancak %16.5 oranında artış göstermiştir. Başka bir deyişle, reel işçi ücretleri 1974'de %7.7 oranında artarken, 1975'de, yani MC döneminde %2.3 oranında gerilemiştir.

Öte yandan MC'nin izlediği politikanın fiyatlar üzerindeki etkisinin 1976 yılı içinde daha da belirginleşeceğini kanıtlayan veriler giderek artmaktadır. 1976'nın ilk iki ayında perakende fiyatlar İstanbul'da %5.9, Ankara'da ise %5.1 oranında artarak son dört yılın en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Ayrıca yine 1976 yılında, çimentoya %25, dayanıklı tüketim malları, taşıt araçları ve traktöre ortalama %15 oranında zam yapılmıştır. Sürekli artan fiyatlardan en fazla etkilenen bir diğer kesimde memurlar olmuştur. MC hükümeti, memur maaşlarını belirleyen katsayının yükseltilmesini engellemiş ve memurların hayat koşullarının daha da ağırlaşmasında başlıca rolü oynamıştır.

Sonuç :

MC hükümeti başlangıçta da belirtildiği gibi egemen güçlerin giderek derinleşen ve meclis aritmetiğine yansıyan ekonomik, politik çıkmazının bir araya getirdiği partilerden oluşmakta. Fakat gerek hükümetin kuruluşunda başvurulan yöntemler, gerekse egemen güçlerden gelen farklı talepler MC hükümetinin güçlü bir tabana dayanmadığını göstermekte.

MC hükümetinin görevleri egemen güçler tarafından daha hükümet kurulmadan önce açıklanmıştı. Bunlar mevcut anti demokratik yasa ve kurumlara rağmen yükselen toplumsal muhalefeti susturmak ve toplumun bütün kaynaklarını egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda kullanılır hale getirmektir. Başka bir deyişle MC hükümetinin temel görevi geniş emekçi kitleleri üzerindeki sömürü ve baskının daha da yoğunlaştırılmasıdır. Eldeki veriler MC hükümetinin bu yönde oldukça gay-

retli olduğunu göstermektedir. Fakat veriler aynı zamanda egemen güçlerin ekonomik çıkmazının derinleştiğini de göstermekte.

Çıkmazın derinleşmesi MC döneminde faşist baskının, faşizme kitle tabanı yaratmaya yönelik teröre dönüşmesi olgusunda yansımakta. MC hükümeti kurulduğu günden bu yana faşist baskı ve terör yalnız öğrenci kesimi üzerinde değil aynı zamanda, doğrudan doğruya geniş işçi, yoksul köylü ve memur kitleleri üzerinde de yoğunluk kazanır hale gelmektedir. Faşistlerin işlediği cinayetler, işçilere yönelik saldırılar, memur kıyım ve sürgünleri gündelik olaylara dönüşmekte faşizm kurumsallığını her geçen gün biraz daha fazla duyurmaktadır.

KARAKIŞ *

Duran YILMAZ

«Dinmeyecek bu yağmur. Belki de aylarca yağacak,» diye söylendi Koca Mustan kır sakalını sıvazlayarak. «Hem de bitmek üzere. Bu sürüler nasıl yaza çıkar, bilmem.

Obanın insanları Koca Mustan'ın çadırında toplanmışlar, ne yapacaklarını bilememenin sıkıntısıyla düşünüyorlardı. Sigara içiyorlardı ancak. Yağmur önce usuldan başlamıştı. «İyi, yağsın. Otlar, çimenler büyüsün. Sürü beslensin,» diye sevinmişlerdi. Ama gittikçe artmış, hılzanmıştı yağmur. Bir haftadır göz açtırdığı yoktu. Teke toprağı sulu yağmurun altında ayran oluyordu. En ufak bir ağırlığı altına alıveriyor, yutuyordu. Sürülerin altı çıvılgan olmuştu. Bir haftadır aç sürü, sümüğünü horkuldatarak çamurda bulanıyordu. Tüm obanın umudu kesilmişti sürüden. Arada bir, çadırların sitilinden başlarını uzatarak umutlarına bir ışık arayan oluyordu. Ama, koyu, soğuk bir kurşun tabakasıyla ovayı örtülü görünce sıkıntıyla başlarını geri alıyorlardı. Umutları iyice tükenmiş olarak, sigaralarına saldırıyorlardı yeniden. Büyük bir mapusanin içinde kısılıp kalmışlardı. Yağmurun, cıvık çamurun, kuduran fırtınanın ördüğü bir mapusanin içinde ... Üzüntünün ve sinirin verdiği sıkıntıyla bıyıklarını, dudaklarını geviyorlardı.

---

* Geçen sayıda son bölümü teknik bir aksaklık sonucu basılamayan hikâyenin tamamını, yazardan ve okurlarımızdan özür dileyerek, yeniden yayınlıyoruz.

Çadırların altındaki kuru topraklar dışarıdaki suları sinsi sinsi emerek çadırların altını cıvılgana çeviriyordu. Kadınlar, uyuklaşan çocuklarını yatıracak kuru bir yer bulamadıkça öfkeyle homurdanıyorlar, erkeklerin yanında çekinmeden sövüyorlardı. Keçe kundakların içindeki bebekler ciyerlerini öttürerek öksürüyorlardı. Burunlarından sümükler fitilleniyordu. Buralayan sulu sepkenler kuru bir yer bırakmıyordu.

Artık bulutlar kara çullar gibi yerde sürünüyordu. Yorgan olmuş kaplamıştı ovayı. Tüm obanın üstüne ağır bir kurşun gibi çökmüştü. Herkes derin bir suskuda bunalıyordu. Koca Mustan'ın soluk alıp verdiği bile belli olmuyordu. Bir haftadır tıraş etmediği kır uzun yüzünde gölgeler oynaşıyordu. Durmadan dudaklarını geviyordu. Koca Mustan'ın çadırındaki susku inme olup oturuyordu yüreklere. Kurşun renginde akan yoğun loşluğu arada bir yaran şimşekler obanın korkulu düşüncelerini parça parça ediyordu. Artık vakit sabah mı, öğle mi akşam mı belli değildi. Islak bir alaca-karanlığın içinde eriyip gidiyordu zaman. Koca Mustan artık kuşağının arasındaki köstekli saatine bakmıyordu.

Akkız Ana, bir haftadır azar azar kullandığı çılı çırpının arta kalanını sacın üstüne biriktirdi. Yaktı. .Çocuklar titreşerek hemen ateşin çevresini sardılar. Akkız Ana ateşin tavını boşa gidermemek için hemen bir tencere tarhana kaynattı. Yarı çiy tarhanayı çanağa boşalttı. Çadırın orta direğinden isli isli ışıyan gemici fenerinin ışığında, çadırdan elenen yağmura karşı içtiler çorbayı. Islanmaması için çadırın orta yerine çektikleri çuvalların üstüne çocukları yatırdı Akkız Ana.

«Sak durun ha. Düşersiniz sonra, diye tembihledi uykulu çocuklara.

Yağmura öfkesinden yüzü iyice moraran Koca Mustan :

«Yağ anasını avradını ...sidiklisi yağ! Sürümüz açlıktan kırılsın! Otlak parasını, bankaya yem borcunu veremeyelim de yessir olalım. Çapacı olalım gede Tekelinin pamuk tarlalarında! Yağ! Selle! Al götür bizi! Dök denize! Tekeliye yessir edeceğine balıklara yem et!...»

Öfkesinden kabına sığmayarak az önce çıkan sert deniz fırtınasının ve gök gürültülerinin karmaşasını ağıt sızısı gibi içlerine akıtarak çadırın altında toplaşanlara baktı ,baktı :

«Bok mu var bu çadırda uşak!» diye bağırdı. «Çadırlarınıza gidin ülen! Bak bir de fırtına çıktı anasına koyduğum. Çadırlar küper, kazık söker.. Başıma iş çıkarmayın benim...»

Azarı yiyenler birer birer kalktılar. Yağmurla karışık fırtınanın kırbacını sırtlarında yiyerek çadırlarına dağıldılar. Koca Mustan karısına :

«Deniz bari kabarmasa Akkız,» diye söylendi. «O vakit işimiz bitiktir.»

«Deniz fırtınası çıkar da deniz kabarmaz mı Mustan,» dedi karısı. «Hele Aksu'yun geri küsmediği olur mu? Allah vere de sabaha çıksak...»

Düşünceye daldı boşalan çadırında. Düşündükçe, Aksu bükünün kör karanlıkta sellere gömülüşünce çıkmazlara gömülüyor; kıstırılmış bir yılanın düşmanına saldırışınca yağmura sövüyordu. Kendilerini düşünmeyenlere sövüyordu :

«Aksu ırmağını iki yargaya ayırdılar pezevenkler. Eşek dikeni bitmeyen hayıtlıkları suya gömdüler. Kanal açtılar, kanal döşediler... Pamuk ağası ettiler sıtmalı Tekelileri. Paranın altın zamanında koyun başına 80 kuruş sayım veren bizleri hiç düşünmediler. Bir de baktık ki.. Üvey evlet oluvermişiz. Hay senin adaletine çakayım.. Yağ! Yağ anasını, derdini!... Es! Götür dök bizi denize. Sen bari kurtan anasını yağdığını!...»

Fırtına birden buraladı, çadırın denizden tarafındaki sitilini savurdu, attı. Koca Mustan birden fırladı. Çadırın orta direğine sarıldı, verindi. Sövmeyi bırakıvermişti birden. Yüzündeki öfke korkuya dönüvermişti. Akkız Ana koştu. Sulusepkenin savurduğu sitili düzeltmeye çalıştı. Bir sepken daha buraladı; sacın üstündeki korları savurdu. Orta direkteki gemici feneri söndü. Esen, savrulan, yağan korkunç bir karanlığa gömülüverdiler.

Koca Mustan sımsıkı sarıldığı orta direkte asılı üç pilli cep elektriğini buldu. Çadırın içine ışık verdi: Mosmor sel öncülerinin yılan gibi sessizce akıp geldiğini gördü. Ürperdi, titredi. İşte bunu beklemiyordu. Ve umulmadık bir yenilginin acı teslimiyetiyle baktı baktı, gittikçe kabaran boz bulanık sellere.

Akkız Ana birden çocuklarını sırtlamış, üstlerini ala kilimle örterek çadırı terke hazırlanmıştı. Koca Mustan obanın öteki çadırlarından fırtınanın savurup getirdiği bağırtılara kulak verdi. Sürüyü, borcu unutarak fırladı. Elektriği rasgele tuttu: Sel büyük bir hızla yükseliyordu. Bu, iyice korkuttu Koca Mustan'ı. Korkunç bir sesle haykırdı buralaya çarpa yağan zifiri karanlığa :

«Sel! Sel! Davranın! Çabuk.. çocukları! Bu tarafa! Işıktan başa!...»

Elektrikten sağılan ışık şeridini durmadan çadırların arasında gezdiriyordu. Sel, soğuk ve sinsi bir dev gibi ovayı hamle hamle yutuyordu. Bağırtıları, sağanağın ve fırtınanın ulumaları eritiyordu. Obanın içine sığmıyordu korku. Koca Mustan ayaklarını toprağın yüzünden sürüyerek yürüyordu selin hızıyla yıkılmamak için. Yanında karısı ve kim olduklarını öğrenmeyi bile akıl edemediği birkaç kişi daha vardı. Yedeyip gidiyordu onları zifiri karanlığın içine. «Bu tarafa! Bu tarafa!» diye bağıra bağıra. Bir şimşek ışıdı söndü. Aksu ırmağına doğru gittiklerini görünce birden ürperdi Koca Mustan. Geri döndü. Tabancasını çekti belinden; aralıklı sürelerle tek tek ateş etmeye başladı. Bir yandan da korkunun kılçıklandırdığı sesiyle: «Bu tarafa, bu tarafa! Işıktan başa!...» diye yırtınıyordu. Akıp gelen seller ve kudurmuşcasına uğuldayan fırtına bütün seslere egemen oluyordu. Seller başını almış, büyüyerek akıyordu. Korkunç ve öldürücü...

«Yetişin uşak! Eşe! Eşe gelin yok!..»

Koca Mustan ışığı sesin geldiği yöne çevirdi: Ismahan kadın iki çocuk sırtlamış, sellerin akıntısına direnerek bağırıp geliyordu. Sarı Memet o tarafa koştu; ayağı bir cebe düştü. Yıkıldı. Koca Mustan ışığı Sarı Memet'in kaybolduğu yerde tuttu. Az sonra kalktı Sarı Memet. Geri döndü, üstünden sular akıtarak.

«Imdat! Yetişin!..» diye bir ses daha geldi fırtınanın içinden. Sesin ne taraftan geldiğini kimse kestiremedi. Koca Mustan rasgele gezdirdi ışığı, dizlerinden yukarı çıkan selin üstünde. Ne yapacağını iyice şaşırmıştı. Obanın bu sellerden kurtulamayacağı kanısı gelip saplanıyordu içine. Kızgın kurşunlar gibi yakıyordu... Ve tüm umutsuzluklarına karşı obayı bir sekiye toplayabilme gayretindeydi. Şimşeklerin ışığında bir yol bulabilmek için didiniyordu...

«Bu tarafa! Bu tarafa! Uşak toplanın, tortop olun!..» diye bağırıyordu aralık vermeden. Sesi gittikçe kısılıyordu. Tabancasındaki son mermiyi de sıkmıştı.. Sesi tıkanırsa obayı nasıl çağıracağını düşünüyordu bir yandan.

Bir şimşek, kör karanlığı bıçak gibi yardı. Ta ötelerinde, selin üstünde bir aklık göründü, kayboldu. İnsan mı, koyun mu, kimse kestiremedi. İnsan olsa da yapabilecekleri birşey yoktu. Sel, bellerine doğru yükseliyordu; yudum yudum yutuyordu seller herbini.. Islak giysileri de yürümelerine kötü engel oluyordu. Ayaklarınnı altındaki bük toprağı inadına cıvık, gömekti. Bir şimşek daha çaktı. Gidecekleri yolu epey gördüler, gayretlemeye başladılar. Hepsi de hayatlarının sonuna geldikleri andaki umutsuzluktaydılar. Tem umutları çakacak olan şimşeklerdeydi. Koca Mustan'ın ışığı gittikçe sönükleşiyordu.

«Uşak birisi!» diye haykırdı Nesli gelin bacaklarına dolaşan şeyi boşta kalan eliyle yakalayarak. Elektriğin ölgün ışığında inceledi Koca Mustan. Yünleri kabarmış bir ak koyun ölüsüydü. Kadın bıraktı, sel dürülerek içine aldı ölü koyunu.

Sırılsıklam olan çocuklar analarının, babalarının sırtlarında sızlaşıyorlardı. Çocuklara aldıran yoktu. Gömek toprakta ayaklarını sürüye sürüye yağan korkunç karanlığın içinde selin sonuna varmaya çalışıyorlardı.. Çakan şimşeklerin aralığından güç bela karşı tepeleri seçebiliyorlardı..

Sabah oldu. Ova silme doluydu selle. Yağmur da usuldan çiseliyordu. Morumsu bir nefret seli akıp gidiyordu ovanın yüzünde. Asar kayasının ta eteklerine dek yükseliyordu seller. Kadınlar elleri koyunlarında, köylülerin yakıverdikleri su yutkunu pamuk kazıklarının alevlerinde ıslak çocukları ısıtmaya çalışıyorlardı. Bir yandan da selin alıp götürdüklerine ağıt kuruyorlardı sızı gibi, inceden... Selin götürdüğü sürüler akıllarına bile gelmiyordu. İlle de gelinler, o top gibi, alımlı maya yürüyüşlü kızlar; daha güneşte hakları olan yavrulardı içlerini yakan... Esme'yle Fadime iki arkadaştılar gelinlik hayallarına doyamayan. Okumaya çok hevesliydi Kara Veli'nin Iraz kız. Eşenin Memiş daha yeni gülüyordu. Döndü gelinin bebesi kundağıyla bile yoktu. Herkese, her şeye söven Kurtuluş savaşı gezisi Ömer Emmi bir de Çulcu Hasan'ın hep gülen, darılmak nedir bilmeyen gelini Ese... İşte bunlar yakıyordu obanın içini; sürü akıllarına bile gelmiyordu...

Aralarına katılan köylülerle birlikte akıp giden bulanık sellerin kıyısında ölüleri arıyorlardı obanın erkekleri.. Koca Mustan, elleri böğründe «ah kuzularım, ah!» diye inleyip kıvranıyordu. Çamurların üstünde deli koyunlar gibi döneleyip duruyordu. Birden tükenivermişti. Bu obanın önderliğini üstleneli beri böylesine kötü bir felaket gelmemişti obanın başına.. Bir hayıt çomağını dolandı. Bir koyun ölüsüne rasladı. Boynuzundan tuttu, kaldırdı. Baktı. Saydam saydam parlıyordu koyunun gözleri. Bıraktı. Koyunun başı sulara gömüldü. Yürüdü Koca Mustan belini alamaya alamaya.. Buruk Osman'la karşılaştı. Etine yapışan ıslak giysileriyle iyice incelmiş, kulakları iremiş, takatı tükenmiş görünen Buruk Osman'a baktı baktı.. Birden boynuna sarıldı :

«Uşakları görmedin mi Osman,» diye bir ağıt tutturdu Koca Mustan «Esmeyle Fadimeyi! Eşeceğimin Memiş çocuğu.. Kara Velinin Iraz kızın okul çantacığı şuraya çıkmış Osman. Kendisi yok.. Görmedin mi? Çadırlarımızın önünde oynaşırlar, Omar Emmiyi sövdürürlerdi... Omar Emmiyi de mi görmedin Osman? Eşe gelin de yok ya Osman.. Üç yavrusunu koyup gitmiş ya.. Osman! Osman nereye götürdü benim kardaşlarımı seller?.. Ah! Osman...»

«Görmedim Emmi, görmedim..» diye sızlandı hıçkırarak Buruk Osman...

Ötelerden Zeybek Ali geliyordu sele çamura bata bata.. Karı sı Eşe'yi arıyordu. Koca Mustan gilin önünden geçti, gitti. Her yer koyun kuzu ölüleriyle doluydu. Ölülerden hiç birini bulamamışlardı. Çiseleyen yağmur dinmiş, bulutlar birden dağılmış, güneş çıkmıştı. Seller ovadan ağır ağır çekiliyordu. İlk çıktığı bir kuşak gibi iz bırakıyordu seller...

Aşağıdan birisi bağırdı, el etti. Obanın tüm arayıcıları o tarafa doğru koştular. Çamura batıyorlardı bellerine dek... Vardılar Eşe gelinin ölüsünün başına toplandılar. Eşe gelin selin kıyısında yüzü yukarı uzalıydı. Dudaklarında moraran ölü bir gülümseme donup kalmıştı. Sol eli, yırtık giysisinden çıkan memesini örter gibiydi. Saçları selin içine dağılmış, balkıyıp duruyordu, tel tel.., Gözleri açıktı, mavisi sönmüş, donuklaşmıştı...

Zeybek Ali birden atıldı karısının ölüsünün üstüne :

«Eşe! Eşe kalk! Çocuklar üşüdü!...» diye söylendi usul, tatlı bir ses tonuyla. «Eşe,» dedi tekrar. Usuldan sarstı açık göğsünü entarisinin içine koyarak. «Eşe be..» dedi birden ireyen gözleriyle yöresindekilere bakarak. Kararmış yüzünü bir burukluk yaladı. Titredi Zeybek Ali. «Eşeeee!..» diye haykırdı. Ölüyü hızla sarsmaya başlamıştı. Herkes susuyordu. İçike içike ağlıyorlardı...

Koca Mustan hıçkırıklarını tutmaya çalışarak geldi. Kolundan tuttu Zeybek Ali'yi. Yededi. Zeybek Ali direndi, «Eşe» diye inlemesini sürdürerek kapandı ölünün üstüne. Koca Mustan «Ali çıldıracak» diye geçirdi. Onu kurtarmak için ne yapabileceğini düşündü bir anlık sürede. Birden bir tokat yapıştırdı Zeybek Ali'ye. İkinci tokattan sonra toparlandı Zeybek Ali. «Neden dövüyorsun beni Emmi, ne yaptım sana?» diye hıçkırdı. Koca Mustan iyice kırlaşmış sakallarına karışan gözyaşlarını saklayarak yededi, götürdü Zeybek Ali'yi. Ötekiler Eşe gelinin gülümseyen ölü dudaklarına bakarlarken Koca Mustan'la Zeybek Ali'nin gölgeleri cıvık çamurların üstünde uzayıp kısalıyordu. Dizlerine dek çamura gömülüyorlardı. Islak ıslak ışıyan güneşi kirli köpüklerinde yansıtarak akıp gidiyordu seller. Dürüle dürüle...

Müdür Olmak Çok Kolay

●

Muzaffer İZGÜ

Sevgili oğlum Hüsamettin,

Mektubunu aldım. Müdür olamadığını yazıyor, ben tecrübeli babandan nasıl müdür olunacağını soruyorsun. Yavrum çok kolay, sen yeter ki müdür olmak iste, ben baban olarak sana gereken yolları gösterir, öğretirim. Aslına bakarsan yavrum, bu devirde müdür olmak çok kolay. Meslekte kaç yıllık olman hiç mi hiç önemli değil, bunu dert edinme, istendikten sonra stajiyeri bile müdür yaparlar, sen yeter ki müdür olmayı dile. Şu anda TÖB-DER'li öğretmenlerle daha fazla sıkı fıkı olduğuna bilesin ki ne denli sevindim. Sen müdürlük için ilk adımlarını atmışsın, haberin bile yok. Ne yap biliyor musun oğlum, hemen TÖB-DER'e kayıt oldu. Aman baba, ne biçim öneri deme, tecrübeli babanı dinle, hemen TÖB-DER'e kayıt ol. Sayın müdürüne hörmetler. Gözlerinden öperim oğlum.

Baban

*
**

Muhterem babacığım,

Mektubunuzu aldıktan sonra hemen gittim ve TÖB-DER'e kaydoldum. Bana çok iyi davrandılar. Bir üye daha kazandık diye se-

vindiler. Ben de mangalda kül bırakmadım, yüreğimin hep onlarla birlikte çarptığını söyledim. Önerilerinizi bekler ellerinizden öperim. Sayın müdürümün çok selâmı var.

Oğlun

*
**

Sevgili oğlum,

Müdür olmak için ilk aşamayı yapmışsın. Şimdi ilk yapacağın iş, hemen TÖB-DER'den istifa et. İstifa dilekçeni al, doğruca Millî Eğitim Müdürlüğüne çık. Bizzat Millî Eğitim Müdürüyle görüşeceğini söyle. Ne denli bekletirlerse bekletsinler, bekle ve müdür beyi gör. Dilekçeyi şimdi ben TÖB-DER başkanlığına vereceğim, bunun Millî Eğitim Müdürüyle ne ilişkisi var diyorsun, biliyorum, çok ilişkisi var yavrum. Müdürün odasına girer girmez, suçlu gibi dur, başını kaldırma, müdürün gözlerinin içine bakma, öyle bir pozda dur ki, sanki, ocağınıza düştüm efendim, beni kurtarırsanız ancak siz kurtarırsınız pozu olsun. Ben sana bu pozu çok önceleri öğretmiştim. Sonra dilekçeni müdür beye uzat. Gerekirse ağla. Ağlamak çok kolaydır yavrum, ağlamasını da bir baba olarak öğretmiştim sana, işte öyle ağla. Ağladıktan sonra, müdürün ellerine yapış, birini bırak, ötekini öp, nadim oldum, pişman oldum, kendime geldim, gerçeği gördüm, milliyetçiliğin ne demek olduğunu öğrendim, bir cahilliktir ettim, küçükten kabahat, büyükten af, diyerek sulu sulu müdür beyin yanında gözyaşlarını dök. Müdürün yanından, bitkin, perişan çık, dilekçeni al dosdoğru TÖB-DER başkanlığına postala, aman taahhütlü olsun. Haydi yavrum göreyim seni. Müdürüne hörmetler. Gözlerinden öperim.

Baban

*
**

Muhterem babacığım,

Dediğiniz gibi yaptım. Dilekçemi yazdım, müdürün kapısına dikildim. Öyle bir girişim var içeriye babacığım, müdür sandı ki, Allah gecinden versin, siz ölmüşsünüz. Odaya ağlaya ağlaya girdim, müdürün ellerine kapandım, birini aldım, ötekini öptüm. küçükten kabahat, büyükten af, küçükten kabahat, büyükten af diyerek hıçkırdım, ağladım. Müdür bey, şaşkın, beni oturttu, ıhlamur söyledi, ama ben boyuna hıçkırıyorum babacığım. Ben hıçkırdıkça, adam gelip saçlarımı okşuyor, kendine gel kardeşim, kendine kardeşim diyor. Ben durup durup, başlıyorum hıçkıra hıçkıra ağlamaya...

İşte bu ağıt arasında dilekçemi uzattım, aldı okudu. Bu kez geldi, beni bağrına bastı. Amma ben öyle kendimi ağlamaya, hıçkırmaya kaptırmışım ki, ıhlamur müdür beyin üzerine döküldü. Çok iyi adam, olsun evlâdım olsun, dedi, önemli olan doğru yolu bulmaktır, bir insanı kazanmaktır, dedi... Yanından bitik perişan çıktım. Bana, ne zaman gelirsen gel, konuşalım yavrum, dedi. Müdür beyin çok selâmı var. Ellerinizden öperim babacığım, önerilerinizi, pardon tekliflerinizi beklerim.

Oğlun

***

Sevgili oğlum,

Bin maşallah, Allah seni pis nefeslerden, görünür görünmez kazalardan esirgesin. Babanın yolundasın, bilsen seninle ne kadar çok iftihar ediyorum. Sevgili yavrum, şimdi yapacağın iş, şayet orada Milliyetçiler Derneği yoksa, hemen onu kurmak olsun. Derhal senin kafada birkaç kişi bul, ve bu derneği kur. Derneği kurma işinde gör bak, sayın müdürün, sonra sayın vali beyin çok çok ilgi ve yakınlıklarını göreceksin. Haydi yavrum göreyim seni, şimdilik müdürlüğün «M» sini hakettin. Müdürüne hörmetler. Gözlerinden öperim.

Baban

***

Muhterem babacığım,

Büyük, çok büyük bir insansınız. Şimdi bunu daha iyi anlıyorum. Yalnız sizden izinsiz bir şey yaptım, umarım hoş görürsünüz. Ben tuttum, iki dernek birden kurdum. Sayın Millî Eğitim Müdürü bey olsun, sayın vali bey olsun, ikisi de aynı şeyi söylediler, Milliyetçi Öğretmenler Derneğini nasıl olsa kuracaksın, bu iş için bir dernek yeri gerekli (pardon lâzım), onun için ikisini bir arada çıkar, çok milliyetçi yavrum, dediler. Birincisi, sizin dediğiniz dernek, ikincisi de, Türk Kültür Araştırma Cemiyeti babacığım. Bunu da kurdum. Birkaç arkadaş bir araya geldik, kuruverdik. Şimdilik ikisinin de başkanı benim. Sormayın babacığım, müdürün, vali beyin bana sevgileri çok büyük. Dernek ve Cemiyetimizi örgütlemek için, müdür bey köylere çıktığında beni de arabasına alıyor. Dersin baba oğul olduk, dersin arkadaş olduk. Gerçi babacığım, şu yazacağım size saygısızlık olacak ama, sevineceğinizi bildiğim için yazıyorum. Millî Eğitim Müdürüyle kadeh bile tokuşturduk. Geçenlerde bir kö-

ye gitmiştik, oranın öğretmeni solcuymuş, bizi muhtar ağırladı. Öğleyin sayın müdürle birlikte cuma namazını eda ettik, akşam da muhtarın evinde kafaları çektik. Ama ne müdür bey, ne de ben, haramdır diye şarap içmedik, muhtar rakı buldurttu, onu içtik. Mektup yazarsan babana benden çok selâm yaz, böyle bir evlât yetiştirdiği için kendisini tebrik ettiğimi söyle, dedi. Umarım, kızmadınız babacığım, müdür beyle kadeh tokuşturdum diye, çünkü bu konuda çok hassas olduğunuzu biliyorum, ama ne yapayım, o zorladı. Selâmı var. Okul müdürü selâm eder. Ellerinizden öperim babacığım.

Oğlun

*
**

Sevgili oğlum,

Önce sana müjdemi vereyim uzun tecrübelerime dayanarak, müdürlüğün «MÜ»sünü kazandın, geriye «DÜR»ü kaldı. Çok yakında «DÜR»ü de kazanacaksın. Hayır oğlum, müdür beyle kadeh tokuşturmana hiç kızmadım. Amacına ulaşabilmek için herşey mubahtır, bunu senin kafana şimdiye değin pardon, alışkanlık işte bundan önceki devrin alışkanlığı, kullanıyoruz bu kelimeleri ara sıra, evet ne diyordum, bunu senin kafana şimdiye kadar sokmuş olmam lâzımdı. İnsiyatifini kullanmışsın, çok iyi etmişsin. Sevindim iki dernek birden kurmana. Şimdi yavrum beni iyi dinle, sanırım size bu dernek yeri vali bey tarafından temin edilmiştir. Yeriniz hazır olduğuna göre, şimdi hemen zaman geçirme, Ülkücüler Cemiyetini kur. Göreyim seni oğlum. Sayın Millî Eğitim Müdürü beyefendi her ne kadar benden küçükse de ellerinden öptüğümü söyle. Okul müdürüne hörmetler. Gözlerinden öperim oğlum.

Baban

*
**

Muhterem babacığım,

Mektubunuzu alır almaz hemen faaliyete geçtim. Yine sağolsunlar, vali beyin ve Millî Eğitim Müdürü beylerin yardımlarıyla, iki dernek birden kurdum. Biraz hızlı gidiyorum ama babacığım, ne yapayım, müdür olmak için nah şuramda bir şeyler yanıp tutuşuyor. Birincisi Ülkücüler Cemiyeti babacığım, ikincisi de yine aynı çatı altında kurduğum Ortaasya Cemiyeti... Harıl harıl çalıştım, Millî Eğitim Müdürü bey, valiyle konuştu, vali yetkisini kullanarak bana bir hafta izin verdi, ben de bu bir haftanın içinde her iki cemiyetin

de tüzüklerini hazırladım. Şu anda ikisinin de başkanı yine benim. İlişikte kartımı sunuyorum babacığım, bakın kartta neler yazılı. Şimdi sabırsızlıkla müdür olmamı bekliyorum. Bu arada sayın Millî Eğitim Müdürü bir şeyler çıtlattı ama, ben vatan, millet, milliyetçilik ve de Göç Yolları'ndan bahsettim. Yolunuzdayım babacığım. Müdür bey selâm eder. Okul müdürü selâm eder. Ellerinizden öperim babacığım. Büyük değer taşıyan tekliflerinizi beklerim.

Oğlun

*
**

Sevgili oğlum,

Aferin sana. Maşallah beni de geçtin, hep çiftli çalışıyorsun. Şu anda müdürlüğün «MÜD» ünü hakettin, geriye «ÜR» ü kaldı. Yarıyı geçtikten sonra hiç korkma oğlum, müdürlüğü cebinde bil, hele hele ellerinden öptüğüm sayın Milli Eğitim Müdürün de çıtlattıktan sonra. Şimdi Ülkü-Bir'i kur oğlum. Nasıl olsa binanız var. Bir tabelâ daha yazdırırsınız, çok çok. Müdür beyine hörmetler, gözlerinden öperim oğlum.

Baban

*
**

Muhterem babacığım,

Alışmış olduğum için babacığım, Ülkü-Bir değil, Ülkü-İki kurdum. Çift çift gitmek hoşuma gidiyor. Ama, herhangibir yanlışlık veya karışıklık olmasın diye, ardından da Ülkü-Bir'i de kurdum. Şu anda, Ülkü-Bir ve Ülkü-İki faaliyette. Çok zorladılar, benim başkan olmam için, ama sayın vali bey, arkadaşlardan özür diledi, benim için çok çalışıyor, yazıktır, vatan evlâdı o da dedi, bunların başkanlıklarını başkaları alsın, dedi. Gerçi başkanları başkaları ama, yine ben başkan sayılırım, çünkü işleri ben idare etmekteyim. Vali bey de fısıldadı müdürlük için, ben ona da, vatan millet sakarya, dedim. Sayın vali beyin çok selamı var. Böyle bir evlât yetiştirmiş olduğunuz için sizi tebrik ediyor. Millî Eğitim Müdürünün ve okul müdürünün çok selamı var. Ellerinizden öperken, yeni tekliflerinizi beklerim babacığım.

Oğlun

*
**

Sevgili oğlum,

Önce, sayın vali beyinizin iki mübarek ellerinin her ikisini birden saygı hörmetle öperim. Yaşşa oğlum, sabırla koruk helva olur, yüzdük yüzdük kuyruğuna geldik. Şimdilik «MÜDÜ» oldun, yalnız «R» kaldı. Hani yavrum bilirsin, marangoz son keserini hızlı yapıştırır, müzik eserlerinin sonu hızlı biter, davulcu tokmağını son defa hızlı vurur. Şimdi senin de son tokmağın, son keserin, bunun için hızlı olacaksın. Gazetelerden öğrendim ki, yakında muhalif partinin sizin orada bir toplantısı olacakmış. Göreyim seni yavrum, birkaç arkadaşınla birlikte onları taşla. Mümkünse sen taşı, partinin en büyüğünün alnına yapıştır. Bunu yap, tamam artık oğlum... İkinci mektubumu yazmadan, şimdiden müdürlüğünü tebrik ediyorum. Müdür oğlumun gözlerinden öperken, oğlumun müdür olmasında, yüksek yardımlarını esirgemeyen, memleketin medarı iftiharı, çok milliyetçi, çok insaniyetçi, salihatı nisvandan büyük bir annenin oğlu, fedakâr, cefakâr, hamiyyetperver sayın valinizin ve yine oğlumun müdür olmasında hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, insan evlâdı, büyük milliyetçi, kadirşinas, sayın Milli Eğitim Müdürünüzün ellerinden öperim.

Baban

Çocuklar Bağışlamaz

●

Hasan KIYAFET

«Öğretmenim, gece yarıydı öğretmenim. İlk akşamdan başlayan yağmur daha dinmemişti. Ben kardeşim Sinanla salondaki somyada yatıyordum. Sinan benden küçük öğretmenim. Beş yaşını Ağustosta dolduracak. Okula başlamadan okumayı söktü. Okumayı söktüde yazmayı sökemedi. Kapının ardına tükenmezle «Sinan» yazmış. Gözüm çıksın ben yardım ettiysem...

Öğretmenim birden kapı döğüldü öğretmenim. İlkin yıldırım düştü sandım. Sinan annee diye bağırınca beni de korkuttu öğretmenim. Yoksa ben hiç korkmam. Akşam kararıktan sonra tek başıma bakkala bile giderim. Evin içi gündüz gibi ışıdı öğretmenim. Birisi üstümüzden yorganı çekti. Gözümüze elektrik tuttular öğretmenim. Eskiden babam köyde öğretmenken onun da öyle kocaman bir elektriği vardı. Okulun yanından tutukmu taa Kuşkaleyi döğerdi.

Evin içine subay, polis amcalar doldu. Asker ağabeylerin tüfeklerinin ucu kamalıydı. Polis amcaların yarım tüfek kadar iri tabancaları vardı. Yatak odasının kapısını sivil polis amca kırmış öğretmenim. O kapı zaten sağlam değildi. Babacığım kaç kez onarmıştı. Sinan çok korktu öğretmenim. Beni de o korkuttu. Yoksa ben hiç korkmam öğretmenim.»

Altınay bungun durdu. Defterinin üstüne kayan bir damla yaşı tez tebeşirle kuruladı. Sanki sınıfta tek başınaymışcasına, dolu gözlerini çevresinde ürkek gezdirdi. Sümüğünü üstüste çekerek, kaldığı yerden yürüdü:

«Sinan canım kardeşim benim. Ben kardeşimi çok severim öğretmenim. O da eline geçen bir çekirdeği bile benden uğrun yemez. Uyku sersemliğiyle elini kamaya uzatınca sivil polis amca kızdı :

— Kalk lan kominist piçi, dedi. Sıpa dedi. Daha başka ayıp sözler etti öğretmenim.

Sinan gözünü açınca sesini hırpadan kesti öğretmenim. Ağzı açık kaldı öğretmenim. Sesi çıkmıyordu ama tıpkı yüzü ağlar gibiydi. Gözlerini gördüm öğretmenim, şu oynadığımız bilyeler gibi dışa yuvarlaktı öğretmenim. Kardeşim çok korktu öğretmenim. Ben hiç korkmazdım ama beni de o korkuttu öğretmenim.

Babacığım picamaliydı. Elleri yukarıda yüzünü duvara çevirdiler. Sırtına polis amca uzun tabancasını dayadı. Tıpkı filimlerdeki gibi öğretmenim. O şişman sivil polis amca ceplerini aradı. Babacığımın cebinden hiç bir şey çıkmadı öğretmenim. Hiç picamanın cebinde bir şey olur mu öğretmenim?

En büyük komutan amca :

— Silahlarını teslim et hoca dedi öğretmenim.

Babacığım ağzını bile açmadan, başıyla kitaplığını gösterdi... Bu kez Savcı bey dedikleri amca kızdı :

— Hoca hoca biz senin ne mal olduğunu biliriz. Haydi nazlanmadan pisliğini ortaya dök, dedi öğretmenim.

Kardeşimle ben çok korkmuştuk. Ama babam güldü öğretmenim. Benim babacığım hiç bir şeyden korkmaz öğretmenim. Anneciğimi de getirip babamın yanına diktiler. Hiç bir şeye elini sürmeyeceksin dediler. Anneciğimin benzi sapsarıydı öğretmenim. Sinan yatağın içinden fırlayıp onun yanına gitmek istedi. Ama polis amcalardan biri onu itip yerine oturttu öğretmenim.

Babacığımın kitaplarını tüm orta yere döktüler öğretmenim. Kitaplara da çok kızıyorlardı. Babacığım kitapları çok sever öğretmenim. Siz de seversiniz değil mi? Ama sakın polis amcalar duymasın bunu öğretmenim. Seni de götürürler öğretmenim.. Korkmayın benim ağzım sıkıdır. Kimseye söylemem... Haa size bir şey söyleyim mi öğretmenim. Sinan inatlaşınca hiç konuşmaz öğretmenim. Etini yaptık. Naylon torbaya doldurup kuyladık. Aman kimseye söylemeyin öğretmenim.

O şişman polis amca var ya, o çok kötü öğretmenim. Bizi en çok o sıkıştırdı. «Haydi saklı kitapların yerini deyin bakıyım. Tabancanın yerini söyleyin bakıyım. Yoksa sizi karakola götürürüm» dedi öğretmenim. Sinan canım kardeşim benim hiç ağzını açmadı öğretmenim. Sinan inatlaşınca hiç konuşmaz öğretmenim. Etini kopartsan konuşmaz...

Savcı bey amca duvardaki Atatürk resmini çekip indirdi:

— Hoca bu kım, baban mı yoksa? dedi.

Babacığım :

— Akşam Gazetesinden kestim. Atatürk'ün resmidir.

Savcı amca eskisinden çok kızdı:

— Suss, bir de Ulu Atanın adını ağzına alma. Bana Atatürk'ü sen mi öğreteceksin? İşte bu bal gibi kalpaklı Lenin resmidir.

Babam da inatlaştı öğretmenim :

— Hayır o Atatürk resmidir.

Bu sırada Savcı amca çerçeveyi kırınca, kıyısından «akşam gazetesi» yazısı göründü. Savcı amca, daktilocu ağbeye bağırdı:

— Ne bakıyorsun yüzüme, yaz öyleyse bir adet te Lenin'e benzeyen Atatürk resmi bulunmuştur yaz, dedi.

Kitapları çuvallara teptiler öğretmenim. Sinanın «Yaramaz Tavşan» adlı kitabını da çuvala sokarlarken, yetişti. Ben kitabımı vermem diye tepindi. Polis amca çekti o çekti. Kitap yırtıldı öğretmenim. Sinan çok inattır öğretmenim. Polis amcanın eline bir diş geçirmiş. Komutan amca olmasa Sinanı karakola götüreceklerdi öğretmenim.

Tavanda tıpırtı yoktu, yağmur dinmişti öğretmenim. Dışarıdan asker ağabeylerin arabalarının sesi geliyordu. Koşan ayak sesleri vardı. Evin içi ölü evi gibiydi. Daktilocu amcadan başka ses eden yoktu. Yazı işi bitince Büyük Komutan amca:

— Haydin bakalım hazırlanın gidiyorsunuz. Anneciğime sen de hazırlan dedi, öğretmenim. Yanınıza havlu alın dedi. Ne zaman döneceğiniz belli olmaz dedi...

O zaman babamın korktuğunu gördüm öğretmenim. Babacığımın Komutan amcaya:

— Ama kitaplar tüm benim. Eğer orta yerde bir suçlu aranıyorsa o da benim, diyecek oldu. Komutan amca tepinerek babacığımı susturdu:

— Eşiniz de öğretmen değil mi? Aynı görüşte olmasanız nasıl karı koca olursunuz?

Komutan amca terledi, kıravatını gevşetti öğretmenim. Oysa biz üşüyorduk öğretmenim. Komutan amca sonra kendi kendine yine konuştu:

— Emir böyle ikiniz de gideceksiniz işte dedi öğretmenib.

Babacığım yine güldü öğretmenim. Ama bu kez yüzü çok yorgundu. Komutan amca acıyan gözlerle bize baktı. Sesi daha yumuşamıştı:

— Yaa hoca işte böyle. Demek bu kitaplar tüm senin?

Babam suçluca :

— Evet benim dedi.

Komutan amca yeniden kızdı öğretmenim. Öfkeden topuklarını yere vurdu. Eli tabancasında babacığımın önüne dikildi. Sinanla ben çok korktuk öğretmenim. Beni Sinan korkuttu öğretmenim. Komutan amca daha bağırıyordu:

— Evet ya evet, bir de utanmadan evet diyorsun. Ben siz öğretmenleri iyi tanırım be. Şu çocuklarınızın ayağına doğru dürüst bir pabuç alamazsınız. Çingene çocuğu gibi gezdirirsiniz. Peki şunca kitaba boşa giden parayı bunlara harcasan olmaz mı? Hey kafa kafa, insanda kafa olmazs böyle olur işte...

Babacığım yarı uyur gibiydi. Koca bıyıklarının altından güldü öğretmenim.

Annemle babacığımın gözleri bizdeydi. Bıraksalar gidip boyunlarına sarılacaktım. Sinan arkasını dönüp oturdu öğretmenim. Polis amcalara küsmüştü. Anneciğim Komutan amcaya baktı:

— Albayım bu çocuklar ne olacak, dedi?

O şişman sivil Polis amca var ya, komutanı bile dinlemedi öğretmenim. Anneciğime öfkeyle çıkıştı:

— Onları sen düşünseydin hanımefendi. Çocuğunu düşünen bir ana kocasının evine bunca kitap yığmasına müsade etmez, diye kitapları tekmeledi öğretmenim.

Altınay'ın başı sanki sıraya yapışmıştı. Uzaktan bakan onu uyuyor sanırdı. Oysa tüm varlığı güdük kaleminin peşine takılmış gidiyordu. Çocuk beyni ince parmaklarının döktüğü kara yazının ardından yetişmekte güçlük çekiyordu:

«Önce babamı çıkardılar öğretmenim. O bize dönüp bakmadı bile. Anneciğim bizi öpmek istedi. Sinan eteğine yapıştı. Ben de gideceğim diye ağlamağa başladı. Polis amca gözünü belertti. Kolundan çekip attı geriye. Tabancasını gösterdi. Sinan sustu öğret-

menim. Evde kimse kalmayınca ağıdı hırpadan kesildi, öğretmenim. Sinan artık eskisi gibi...»

Altınay biran tıkandı. Gözleri önündeki kâğıdı görmez oldu. Küçük kirli elleri titredi, zayıf bedeni düştü. Fakat son sözünü söylemekte direniyordu.

«Sinan'a çocuklar «kekeme kekeç musluğa tıkaç» diyorlar öğretmenim...»

Çapacı Seyfi

●

Fahrettin DEMİR

O günden sonra doğrultamadık belimizi. Candarma, karakol, mahkeme... Uzadı gitti. Elimizdekini, avucumuzdakini de tükettik. Arpaçay'a gide gele. Etimiz ne ki, budumuz ne ola? Bir-iki koyun, bir de inek. Üç dil bilmezin ağartısı, gözünün bakarı. Onlar da gitti sonunda. İneği icracılar çekti götürdü, damarlarımızdan kanımızı çeker gibi. Kel Godoş'a verdiler, zarar-ziyanına karşılık. Koyunlar dersen, azar artığı. Yeğgisizlikten yazı bulamadılar.

Bir seneden çok sürdü mahkeme. Arpaçay'a taşındı durdu. Bozkırın ayazı yaktı kavurdu yüzünü, adamlıktan çıkardı. Yüzüne sürerdim elimi bazı geceler. Hasıllanmış çarım onun yanında muştuluk. Öyle sertleşmiş, öyle meşinleşmişti.

Kapı tırmalanmasına benzer bir sesle uyandım bir gece. Kulak verdim. Tipi, boran... Göz gözü görmüyor dışarıda. Bu da evde yok. Arpaçay'a gitmiş. Mahkeme. Kedi sandım ilkin. Tipide dışarıda kalmış. Kalkmadım. «Bulsun bir kovuk, uyusun» dedim. Uyumaya çalıştım. İçime de nedensiz bir sıkıntı çöreklenmiş, uyutmuyor. Mahkemeyi düşünüyorum bir yandan, bir yandan da hayvanların yemi bitti, bitecek. O dert almış içimi. Bir daha tırmalandı kapı, belli belirsiz. Kalktım. Korkuyorum da. Kendisi evde olsa... Yok. Üç çocuk. Uyuyor onlar da. Çırayı buldum, el yordamıyla Yaktım.

Ellerim titriyor. Avluya çıktım güç bela. Kapının yarıklarından kar dolmuş içeriye. Boran evin içinde esiyor sanki. Açıp açmamak arasında ikircikleniyorum. Yanaştım kapıya. Kulak verdim. Rüzgârın uğultusu doldurmuş her yanı. Başka ses duyulmuyor. Döndüm, girdim yatağa. Yatağa girmemle sıçramam bir oldu. Çırayı aldım aceleyle. Ahıra koştum. Kapının yeli çırayı söndürdü bu kez de. Karanlık maranlık, ineğin bulunduğu köşeye seğirttim hemen. İneğin sıcaklığını elimde, sonra vücudumda duyunca rahatladım. Başını okşadım sevecenlikle. Koyunların bölmesine geçtim sonra. Onları da tek tek elimle yokladıktan sonra rahat bir soluk aldım.

Bu kez de ahırdan duydum kapının sesini. Tırmalanmıyor, sesler bir kuyudan geliyormuş gibi çalınıyordu kulağıma. Kapının arka demirini aldım elime, yanaştım. Bilmem korkudan, bilmem soğuktan, dişlerim birbirine çarpıyordu. Seslendim.. Kendi sesimden korktum. Ben değil, başka birisi bağırıyormuş gibi geldi bana. Boğazlanan birisi... Öyle çatallı, öyle derinden, hırıltılı. Sesim düzelsin diye bekledim biraz. Bir daha seslendim. Gene cevap gelmedi. Bekledim. Geri dönmeye hazırlanıyordum. Ölgün bir ses adımı söyledi, kesildi. Sesinden tanıdım hemen, Seyfi gelmişti. Kapıyı açtımki ne... Uzanmış kapının dibine, kar üstünü kapattı kapatacak. Hiçbir yanında can yok. Dört parmak kar var üstünde. Ağır, cüsseli adam, kaldıramıyorum da. Önce üstünün karını kürüdüm ellerimle. Ayaklarından tuttum, ceset sürükler gibi sürükledim içeri. Ayaklarının canı çekilmiş, bıyığı, kaşları buz tutmuştu. Soydum. Karla oğdum ki, can yürüdü bedenine. Yavaş yavaş canlanmaya, gözleri çanağında dönmeye başladı.

Kuşlukta çıkmış Arpaçay'dan, karda kıyamette. Geçit'te tipiye tutulmuş. Ben ona kapıyı açtığımda horozlar ötüyordu. Üç gün konuşamadı. Dili donmuştu sanki, dönmüyordu ağzında. Sayılı, kırk gün yataklık hasta oldu. Çıkamadı bir yana.

Kapımıza icra geldiğinde varından yok olmuştu. Deli koyun gibi dönüp durmuştu avlunun içinde. Eli koynunda, öylece kalakalmıştı. Bir ölüm sarısı oturmuştu yüzüne. Durup, boş, anlamsız gözlerle bakmıştı icracılara. İnek kapıdan çıkınca, O'nun da canı çıkmıştı bedeninden sanki. Kapının önündeki taşa oturmuştu yığılır gibi. Saatlerce kalmıştı orada. Yemeden içmeden de kesildi. Günlerce tanrının nimeti girmedi kursağına. Acıkmaz mıydı? Şaşırdım. Kaç kez çağıracak olduysam, duymadı beni. Kulaklarının yolunu kapamıştı yöresine. Ne duyuyor, ne de görüyordu. İçiyle uğraşıyordu durmadan. O günden sonra da o taşı bellemişti. Sabahın köründe otururdu taşın üstüne, karanlık çökene dek, Karahan yönünü kollardı. Nedenini çok sonra anlayabildim. Karahan yönün-

da bu Kel Godoş'un pancar tarlası var. Oraya bakarmış. İte el açmakla aç kalmak arasında seçim yaparmış.

Bir sabah adam göndermiş, Kel Godoş, «Ben olanları unuttum, gelsin, tarlada çalışsın» diye. «Çapa yapmak nalbantlığa benzemez ama, Seyfi yabancı değil, atımızı-öküzümüzü çok nalladı. Yitirirsek burnumuzdan gelir. Ne ki zaman değişti, at-öküz kalmadı millette, nallayacak. Oturup taşı ısıtmaktan, şeytan sevindirmektense, güçlü kuvvetli adamdır, çoluk çocuğunun ekmeğini çıkarsın.» Dinledi mi, dinlemedi mi Deli Kılıç'ı? Bilmiyorum. Gözleri anlamsızlaştı yine. Elleri titredi, o ölüm sarısı oturdu suratına. Ne 'he' dedi, ne de 'yok'. Boşluğa baktı bir süre, görmeyen gözlerle. Sonra da Kılıç'ın yüzüne kaldırdı gözlerini. Birşey ararmış gibi uzun uzun baktı. Yere indirdi yeniden. Elinin tersiyle «git» yaptı Kılıç'a. Yine taşın üstüne çöktü.

O'nun bu işe bulaşmasından biraz da ben sorumluyum. Açıktan «git, çalış» demiyorum ama davranışlarım, elimde olmadan olumsuzlaşıyordu. Aradan zaman geçince üzülürdüm öyle yaptığıma. Dikerdi gözlerini üstüme, çakılı kalırdı bakışları.

Ondan sonra iki, üç kez daha adam gönderdi Kel Godoş, «gelsin, çalışsın» diye. Ben de üsteledim durmadan. Razı geldi sonunda. Bir sabah Deli Kılıç geldi, aldı evden. Traktöre bininceye dek izledim ardlarından. Gövdesini zor çekiyordu ayakları. O uzun boyu kısalmış, başı, geniş omuzlarının arasına kısılmış, kaybolmuştu. Traktöre doluşmuş kadın, erkek hep ona bakıyordu. Gözlerden kaçar gibi kısıldı traktörün bir köşesine, başını avuçlarının arasına aldı. Pis dumanını temiz sabah havasına yayarak patırdamaya başladı traktör. Başını kaldırdı, bana baktı bir kez, yine indirdi. Traktör uzaklaşmıştı. Aylardan beri düğümlenen gözyaşını bıraktım, içeri girdim

Dilsiz, ağızsız düşüyordu akşamları. Ağzı ekmeği zor tutuyordu. «Başım aşağıda çalışıyorum» diyordu. «Herkesten çok çalışıyorum. Ne ki, bu it eniği bana tad vermiyor. Traktörün parçalanmasına da bu sebep olmadı mı. Başım aşağıda öküzleri nallıyordum. Benimle alay etmeseydi, ben kudurmuş muydum. Ne alıp veremediğim vardı traktörle. Kel Godoş babası değil mi. Ne olacak. Baba belli. İtten evliya mı çıkarmış. Şimdi de gelip, saatlerce başımda dikiliyor. Ellerim dolaşıyor. Ne yaptığımı unutuyorum. Birşey de diyemiyorum. «Çekil, git başımdan» desem, «kimin tarlasından kimi kovuyorsun» demezler mi? Korkuyorum. Birgün kendimi tutamayacağımdan korkuyorum. Tutamayıp kendimi, çapayı...»

O gün de erken uyandı. Her zaman erken uyandırdı zaten. Uyku mu tutmazdı, yatakta mı rahat etmezdi? Anlayamazdım. Saba-

hın köründe dikilirdi ayağa. Dışarı çıkardı hemen. Evin yanını yöresini dolaşır, içeri girerdi. Uyanırkenki o umut kalmazdı döndüğünde. Nalbantlığından kalma bir alışkanlıktı dışarı çıkışı. Her sabah yenilenen bir umuttu, dışarı çıkmak, onun için. At-öküz sıra bekliyordu dışarıda, çakılmak için.

Çaya indi, yüzünü yıkadı. Pişi etmiştim birkaç hamurluk. Bir-iki yedi, gerisini de çıkınına sardı, tarlada yerim diye. Paçalarını sıvadı, vurdu, suya. Traktöre binmemek için yapardı bunu. Sabahın köründe buz gibi suya vururdu kendini. İlk gün binmişti traktöre. Sonra hep yaya gitti. Suyu geçer, çabasını omuzuna vurur, çıkınını eline alır düzülürdü yola.

«Kara haber tez ulaşır» derler, doğruymuş. Öğlene doğru geldi haber. Çamaşır yıkıyordum çayda. Aklım başımdan gitti. Sendeledim. Teknenin kenarına tutundum. çaya düşmemek için. Bir süre öyle kaldım. Kafam karmakarışık olmuştu. Düşünemiyordum. Haberi vereni de yitirdim belleğimden. Kalkıp gitmeyi de akıl edemiyorum. Öylece kalakalmışım çayın başında. Suyun akışına dikmişim gözlerimi. Kendimce suyun bir noktasını yakalıyorum, o nokta önümden geçip görünmez oluncaya dek izliyorum. Onu bırakıyorum yeniden suyun geliş yönüne dönüyorum. Sonra bir daha... Bir daha... Kendimden geçmişim.

Gözlerimi açtığımda evdeydim. Çamaşır teknesine kapaklı bulmuşlar. Sulara baka baka gözlerim ağmış, bayılmışım. Neden sonra düşünebildim olanları. Kendimi de sayarsam dört boğaz bir yana, bir de damlarda ona bakmak var.

BURDA YA DA ANGOLA'DA

Burda ya da Angola'da hep aynıdır insanlar.
Sevilmek ister kadın,
Çocuk doymak, korunmak.
Erkek iş ister ellerine
Ve dinlenebilmek
Eve dönünce
Burda ya da Angola'da
İnsan insanca yaşamak ister sözün kısası.
Oysa sayın bayım,
Ölüler verdiniz,
Ölüler veriyorsunuz her gün bize,
Açlık ve dayak ölüleri,
Kurşun ölüleri
Ağlıyalım diye.
Bakın bayım,
Gök her yerde mavi
Orda ya da burda.
İnsan sever alabildiğine göğü görmeyi
Oysa mavi kalmıyor bize
Hapishanelerimizde, iş yerimizde ve evimizde
Sizin duvarınız yüzünden sanırım
Ya da balkonlarınız kapatıyor mavimizi.
Adı bilinen bilinmeyen her ülkede
İnsan bir gariptir bayım,
Siz pek bilemezsiniz sanırım.
İnsan hep aynıdır,
Önce küser mavisiz ve ekmeksiz
Sonra kızar işsizliğe ve ölülere.
Yaşamağa mecbur değildir elbet
Ama yaşamağa mecbur olmasa bile
Yaşatmalıdır çocuklarını.
İnsan düşünmeye başlar bayım,
İnsan konuşmaya başlar
Ve alışır direnmeye...

Sennur SEZER

KURTULURKEN DÜNYAMIZ

bölge bölge, ülke ülke, halka halka kurtulurken dünyamız,
zencilerin rengi kadar sıcak, dişleri kadar ak bir içtenlikle
seviyor birbirini insanlarımız.
ekim sevinci, hasat sevinci, harman sevinci oluyor sevincimiz.
asya'da içi ışıklı pirincin, afrika'da yaprakları kardeş
palmiyenin sureti şekilleniyor gözlerimizde.
ve demirler dövülüyor, davullar vuruluyor, otağlar kuruluyor
ovaların üstüne üstüne yürüyen dağların doruğuna.
selam veriyor, ses veriyor, soluk veriyor duman duman
fabrikaların bacaları kentlerde yoldaşlara dostlara.
ve kavşakta kavuşmanın kıvancı oluyor kıvancımız böylece.
kavşakta kavuşmanın
kavşakta kardeşliğin
tel tel, telek telek bilim kuşanmış aşkımızı yıldızlara taşıyan
anka kuşunun.
aşkımız gagarin'in aşkıdır —gagarin'e selam olsun—
coşkumuz uzak coşkusudur —uzay mezarıdır onun—
güneş mezarının çiçeği.
güneş en büyük ışık erişeceğimiz.
güneşe erince adımlarımız, atom elmayı allandıracak, peteği
ballandıracak.
atom arındıracak açlıklardan ve acılardan dünyamızı, biliyoruz.
savaştan, uğraştan, işten, direnişten alır oluyor adını doğan
bebelerimiz,
yürüyor babalarımız çocuklarının ardından, çocukların çağı için.
çocukların çağı önümüzde.
çocukların çağı çağlar uğul uğul.
çocukların çağı çağlar çağıl çağıl
çağlar çağıl çağıl
çocukların rüzgârıyla sabırsızlanıyor sayfaları tarihin.
bekliyor geleni, biliyor öleni, biliyor yaşayacak olanı tarih.
biliyor, bir memesinden kan, bir memesinden irin akan dünya dünya
artık dünyamız

biliyor, bir memesinden şarap, bir memesinden süt akan
dünya da değil dünyamız daha.
ama görüyor narın kan içmiş kızıl çiçeğinden, everest
tepesine dikilecek olan bayrağın alını, yosunun yeşilini,
mavisini denizin.
görüyor kıvılcım tufanını, yangınları görüyor.
ve sabırsızlanıyor sayfaları tarihin, çocukların rüzgârıyla.
sabırsızlanıyor sayfaları tarihin —evet—
başak sarısı trakya'nın, kavun sarısı trakya'nın
bakır çocuğu, altın çocuğu, tunç çocuğu, çarmığı sırtına
yüklemiş de geliyor —boynunda özgürlüğün simgesi kırık zinci-
riyle—
lav savuran vezüv'ün yamaçlarından.
bedrettin geliyor serez'in çarşısından, urganı boynunda,
varidat'ı koynunda.
bedrettin geliyor bir yanında mustafa'sı, bir yanında kemal'iyle.
bedrettin geliyor bilen ve gülen cemaliyle.

BEDRETTİN.

bölge bölge, ülke ülke, halka halka kurtulurken dünyamız,
önsüz ve sonsuz nesnenin canları olarak biz, ulu çınarların, gümüş
pınarların, altın söğütlerin ve mor badem çiçeklerinin erincine
eriyoruz tanda.
su duruluyor duruda
ses duruluyor duruda
saz duruluyor duruda
ve yıkanıyor gözbebeklerimiz ışıkla, rüzgarla yıkanıyor.
titreşiyor saç tellerimiz savruk bir sevinçle.
ve saydam şafaklarda giriyoruz çocukların çağına
ÇOCUKLARLA BİRLİKTE
ÇOCUKLARLA BİRLİKTE

Ozan TELLİ
1 ocak 1976 istanbul

KARASEVDADAN ÖLENİ

karasevdadan öleni
karasevdadan öleni
kırık duayla okurlar
karasevdadan öleni

kızıl çırayı yakarlar
sevda yar'ına inerler
karasevdadan öleni
ölüm ağından çözerler
delitürkü yaka yaka
yıldızlara baka baka
karasevdadan öleni
kırk yüreğe döğdürürler
karasevdadan öleni
dokuz köye erdirirler
karasevdadan öleni

kırık odunu yakarlar
sacayağını dikerler
kör kazanı ılık suyla
doldururlar kaynatırlar
karasevdadan öleni
gelin tasıyla yunarlar
karasevdadan öleni
gelingülüyle donarlar
karasevdadan öleni
gelinteliyle sararlar

lacivert kefen biçerler
kırık iğneyle dikerler
karasevdadan öleni
ölüme güvey ederler
karasevdadan öleni
sevdaya üvey ederler

kırık tabuta koyarlar
çürük omuzla taşırlar
karasevdadan öleni
kırk köprüden geçirirler
karasevdadan öleni
karasevdadan öleni

yanık soluklar okurlar
sevik horonlar teperler
kırık kemençe çalarlar
karasevdadan öleni
zeytin dibine gömerler
karasevdadan öleni
ağlaya güle gömerler
karasevdadan öleni
lacivert güle gömerler
karasevdadan öleni
karasevdadan öleni

kırık küpten doldururlar
karasevdadan öleni
eğri ibrikten içerler
karasevdadan öleni
gelinlere çeyizlerler
karasevdadan öleni
hasır bilezik yaparlar
kulağa küpe takarlar
karasevdadan öleni
sazın göğsüne takarlar

kızıl yastığa işlerler
karasevdadan öleni
ak mendile nakışlarlar
karasevdadan öleni
gönül defterin açarlar

kırık yazıyla yazarlar
karasevdadan öleni
çeşme taşına kazarlar

gümüş saksıya dikerler
kapı üstüne çakarlar
karasevdadan öleni
delibaldan mum yaparlar

düğün gecesi yakarlar
karasevdadan öleni
gelintarıyla tararlar
gelintığıyla örerler

karasevdadan öleni
karasevdadan oy ozan
karasevdadan öleni
karasevdadan lacivert
karasevdadan öleni

Yaşar MİRAÇ

SİNOP KALESİ VE MAPUSLUKLAR ÜSTÜNE

şu kalenin kapısından
içindeki mapusundan
sanki çatal kurşun çıktı
ciğerimin ortasından

işte Sinop işte beyler
sol yanımda bizim peder
küçük kardeşiminde kaldı
göğsü nakışlı tüfenkler

mapushane avlusuna
gün damlıyor ortasına
sekiz sene hüküm giydim
şu aklımın belâsına

emek benim ekmek benim
sözleşmişler düşmanlarım
Sinop Kalesi'nde benim
kalsın diye kemiklerim

güneş batar ay tutulur
erişilmez uzak yoktur
doğur durma esmer gelin
çatal yürek çocuk doğur

divitimle kalemimle
ışıyacak zindan bile
zulüm kalesi dayanmaz
apaydınlık körpe güne

Hüseyin ÇETİNKAYA

Dövüşe Dövüşe Yürünecek *

Nihat Behram'ın üçüncü yapıtı, Dövüşe Dövüşe Yürünecek... Bundan önce yayınlanmış olan Hayatımız Üstüne Şiirler (1972), Fırtınayla Borayla Denenmiş Arkadaşlıklar (1974) adlı kitapları Nihat Behram'a şiirimizde kendine özgü bir yer sağlamıştı. **İçerik - biçim birliğini çağdaş anlayışla uygulamış, bunda da başarılı olmuştu.** Toplumsal olaylara bakış, bunları sanata aktarış yöntemi sürekli ileriye dönük, geride yaşanılan günlere eleştirel gözle eğiliş biçimindeydi. Doğanın en ince ayrıntılarına inerek, bundan hayata birşeyler aktarabilmek eğilimindeydi. Bu «birşeyler» daha çok hareket halinde olan, mücadele içerisindeki tüm canlıların, insanlarla birlikte ele alınması, biraz da idealize edilerek hayata katılmasıydı. Belki bu, şiirini kendine özgü kılıyordu, Behram'ın. Öyle de oldu. Doğa betimlemelerinden, toplumsal olaylara yaslandırdığı gerçeklik! İdealize edişi aşıp şiirini olumlu yönde geliştirdi.

Behram üçüncü yapıtıyle bu özelliği daha belirgin bir yöntemle sürdürmektedir. Güncel olayların şiirleştirilmesi, şiiri kitleleştirmek bakımından önemli sayılmalıdır. Günceli işlerken Behram, bunu çok daha başarıyle şiire aktarabilmektedir. Bu bakımdan da Behram'da şiir üretkenliği slogan olmaktan ve sığlıktan uzaktır. Verilen devrimci savaşımlar şiirle (sanatla) kalıcı kılınması ve bu şiirin (sanatın) gelecekte devreye girecek olan yeni savaşımlara bir yiğit yol arkadaşı olarak katkıda bulunması, şiirin (sanatın) işlevini, üreticisinin bilinçli kavgasını kuşaktan kuşağa taşıyabilecek en büyük etmendir.

Behram hayatın tüm kaynaklarından fışkıran gerçekleri bir potada eritmeğe, şiirle vermeye çalışırken yarının gerçeklerine de ışık tutu-

---

(*) Dövüşe Dövüşe Yürünecek
Nihat Behram
'Militan' Yayınları, Şubat 1976
80 Shf. 10 Lira

yor, o gerçekleri gözardı etmiyor. Yarına ulaşmanın çürük bir köprüsü olmaktan çok, bugünün değiştirilmesi ve yarının kurulması olgusunu bilinçle özümleyen, bu durumda bir sağlam köprü görevini yapmayı üstlenen bir sanatçı, Behram...

Günceli saptarken çıplak gözle bakıyor çevresine ama gerçeklik ozan sözüyle sergilenerek etkili kılınıyor :

«Çünkü sevgili bir dileğin, kardeşliğin
gencecik ve utangaç öpüşleri
tekmeler postallar altında;
hünerin, bağlılığın çevresine kir birikmiş;
erdem kan içinde, işkence odalarında..
(Çarpışarak s. 8)

Ozan, bu faşist ve herşeyi değersiz kılan egemenin karanlık ortamında pısırıkça mı oturmalı, yoksa 'hünerin, erdemin' kurtuluşuna varmada bir yükü mü omuzlamalı? Behram ikincisini benimsemiş, ozanca koşuyor yük omuzunda o yolda :

«Bağırsam çocuklar uyanacak. Bağırmasam
sessizlik nefesimi tıkıyabilir,» diyerek.
(Buluşma s. 15)

Yükü omuzlamak, yürütmeğe çalışmak yeterli mi? Hayat kavgamızı böylece, tek başımıza geçiştirebilir miyiz? Asla. Yükü taşımak gerekiyor, doruğa değin. O dorukta alabiliriz rahat bir soluk. İnançla kalkılan noktadan sonuca varıncaya dek sıkıntılar, kederler, acılar, sevinçler, yıkımlar kıyımlar aşılacak, tuzaklar ,bentler geçilecek. Önce doğru yolu seçmek gerekiyor, birçok eğriden. Sonra amaca en uygunu saptanacak ve yürünecek.

Behram'ın şiiri böyle bir düşünceden kaynıyor ve bu düşünceler yaşanarak gerçekliğe vuruluyor. Elde silâh belki çok ama mermi az. Hedefe tam isabet önemli. Bunu başarmanın tek yolu elbirliği, güçbirliği, birlikte çalışmak, omuz omuza harekettir, Behram'ın düşüncesinde :

«Sokul, karış kalabalığa
uyandır kuvvetini.»
(Yürüyüşün Şarkısı s. 19)

Fakat yalnız kuvvet mi? Değil. Çünkü acı kuvvet, karanlıkta uçuruma doğru kayayı itelerken, önünü göremediğinden o uçuruma kendi de yuvarlanabilir. Ama bilinçli, yöntemli bir biçimde ve aydınlıkta uygulanan bir kuvvet gerçek amaca ulaşabilir :

«hayatımızla bütünleşmesi gereken
iki kelime : bilinç ve kuvvet»
(Bir Marşın En Güzel Kelimeleri s. 30)

Birlikten doğan kuvvet, bilinçle bir amaca kanalize edildiğinde, doğru bir hareket, hedefine varması kesin bir hareket kuvvetliliğiyle ortaya çıkar. Nihat Behram böyle bir yürüyüşün, taze bir günün şafağında, ne yapacağını bilenlerle başlatılmasından yanadır. Biz de...

Sömürgeciliğe karşı verilen savaşım, ezilen ulusların birçok yıllar yaşamını altüst eder. Kuşaklar verilen bir savaşım içinde doğar, gene

savaşım içinde ölür. Fakat haklının sabrı, direnişi, yeni dünyanın yaratıcı niteliği, kavgacılığı, somunu eşit pay eden yüce erdemliliği egemeni, sömürgeni bir gün mutlaka yener. Kahramanlar ölür, dava ilerler; yiğitler ipe çekilir, prangalara vurulur, zindanlarda çürütülür, dava bir adım daha ilerler; düşünmeye başlayanlara kurşun sıkılır, dava daha da hızlanır; hayat zulmün ve sömürünün karanlığından mutlak kurtulur :

«Tuzun ve rüzgârın altında yazıldı tarih;
yankılar ve zifiri karanlıklar altında
yeniden yazılacak»
(Uçurumlar s. 65)

Nihat Behram'ın şiiri, şiir yazmak için, ozan olmak güdüsüyle yazılmış, üretilmiş şiir değildir. Okumalı ve özümlemeli şiirlerini... Pratikten gelişen, filizlenen, tomurcuklanan, meyveye duran şiirler, bunlar...

Özgen SEÇKİN

Dergi ve Gazetelerde

•

Mehmet **BAYRAK**

Değişen Mayıs

Ülkemizde herşey gibi yıllar, mevsimler, aylar da gömlek değiştiriyor. Yeni bir kimlik kazanıyor giderek her şey. Bir sonraki yıl bir öncekine, bir sonraki ay bir öncekine benzemiyor artık...

1976 mayıs'ı da böyle oldu. Toplumsal yaşamda böyle oldu, politikada böyle oldu, edebiyatta böyle oldu... Türkiye işçi sınıfı, elliyi aşkın yıldan sonra burjuvazinin tüm engellemelerine, ayak-oyunlarına karşın dinsel, ulusal bayramlardan sonra sınıfsal bir bayramla çıktı ortaya. Görkemli bir bayramdı bu.. Türkiye işçi sınıfı tarihinde büyük bir dönemeçti.. Türküsü bile yazıldı bugünden:

Yürü şanlı emekçiler ordusu
Toprağı ve insanı kurtaralım
Bin yıllık hasreti gerçek kılalım
Ne açlık olsun, ne gözyaşı
Yaşanası bir dünya kuralım

(K. Burkay: 1 Mayıs; Özgürlük Yolu, Mayıs-1976)

Kuşkusuz, yaşandıktan sonra daha da güzel yazılacaktır türküsü bu bayramın...

Değişen Mayıs, politikada ve edebiyatta da gösterdi kendini. Faşizan baskıların ve şiddetin tırmanmaya dönüştüğü bir dönemde, demokratik ve ilerici kuruluşlar arasındaki işbirliği daha bir belirginlik, tutarlılık kazandı. El ayalarını toprağa bastırarak doğrulmaya başladı «yaratan» ve «kahreden»ler..

Mayıs ayı, 12 Mart faşizminin nice kurbanından üç'ünün ölüm yıldönümüne de rastlıyordu. Bu üç'lü de, her yılkinden değişik anıldı bu yıl. Dört yıl geçti ölümlerinin üzerinden.. Hep izliyorum, ölüm yıldönümlerindeki anmaları. Devrimci politika ve edebiyat dergileri, küçük bir açıklamayla yetinirlerdi. Acısını ve kıvancını içine gömerdi devrimciler. Oysa bu yıl dışarıya yansıdı bu acı ve kıvanç.. Bazıları, devrimci aydınlar ve halk adına yaptı bunu..

Ozan **Nihat Behram**, **«Darağacında Üç Fidan»** dizisiyle en canalıcı örneklerinden birini verdi bunun. Olayları yaşayan, duyan birinin şiirsel-röportajıydı bu. Röportaja eşlik eden şiirler, Behram'ın olayları ne kadar yakından izlediğini, duyduğunu gösteriyordu.

> Yolundular daha çok başlarındayken yolun
> en körpe, en diri filizleri ezildi gülümseyişin.
> sınanır, yol aranır
> avuç avuç taşınırken halka aydınlık
> çelmelendi sekişi
> koparıldı bağırlardan bir demet ışık
>
> **(N. Behram: Baharda-2)**

Ardından, **Politika**'daki **«Asanlar ve Asılanlar»** dizisiyle **Ahmet Kahraman** sökün etti. Kahraman'ın röportajı daha çok resmî düzlemde kalıyor. Genellikle avukatların açıklamalarından kaynaklanıyor. **Darağacında Üç Fidan** daha detaylı.. Tutukluluk ve duruşma evrelerinin yanısıra kısmen çocukluk dönemlerine de gidiliyor Deniz, Hüseyin ve Yusuf'un.. Ancak bunun da yeterli olduğu söylenemez. Geçmişleri daha detaylı yansıtılarak, bunların kişiliğinde **gençlerin devrimcileşme süreci** verilebilir. Yakınları, arkadaşlarıyla görüşülerek eylem ve işlevlerinin daha çarpıcı, daha vurucu yanları yakalanabilir.

Hüseyin'i, ortaokul yıllarından itibaren tanırım. Sessiz, içine kapanık ancak o oranda da zeki, çalışkan bir çocuktu. Sonradan evinde yakalandığı dedesinin yanında kalırdı. O dönemde tanık olduğumuz, yaşadığımız çeşitli tartışma ve çatışmaların dışındaydı. Lise yıllarında Hüseyin'in din gericileriyle —başta kasaba imamı olmak üzere— zorlu tartışmalara girdiğini biliyoruz.. Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrenciliği bir dönemeçtir devrimciliğin-

de.. Gençlik düzlemindeki toplumcu mücadelede önemli bir yeri vardır bu dönemin. Son tutukluluk dönemindeki bir sözü dilden dile dolaştı uzun süre. Amcası, Mamak'ta görüşüne gider bir gün. Uzun bir aradan sonra ilk kez görüşmekteler. Amcası, «Ne yaptın Hüseyin, 36 kişilik ailenin ekmeğini zehir ettin..» der. Hüseyin'in karşılığı kesin ve açıktır: «Biz 36 kişinin değil, 36 milyonun ekmeğini zehir olmaktan kurtarmanın mücadelesini veriyoruz...»

Duyanlar, çok şey anladılar bu ve benzeri sözlerden.. Halk sevgisini çoğun ağıtla dışa vurur.. Darağacına ödün vermez, unutmaz... Bu yüzden çokça ağıt yakarak saldılar ortalığa..

Halkın yanısıra, ozanları da alıyor onları şiirlerinin dağarcığına. Hem de Yunus'ça alıyor. Onlara hücre komşuluğu eden Muzaffer Erdost'un şiirinden bazı dizeleri birlikte okuyalım:

Aşağıda hücreleri
Gündüz gibi geceleri
Koldan ağar zincirleri
Bilmesen de bilmez misin

Şurda bir an eylenmişler
Uykuyu kan eylemişler
İpte bir can eğlemişler
Bilinmese bilmez misin

.....

Hey analar, hey bacılar
Derinde yüzer acılar
Gülüşün can alıcılar
Bilmeyeni bilmez misin

Bu canlar uçar kaybolur
Köhne deftere kaydolur
Kaybolunur kaydolunur
Bilineni bilmez misin

(M. Erdost: Bilineni Bilmez Misin; Militan, Mayıs-1976)

Yaşanmamış Güzel Günlerin Türkücüleri Özkan Mert, «Diren Ey Kalbim» şiirini şöyle noktalıyordu:

Benim tek sevdam, devrim
Kaynar bir su gibisin içimde
Çiçeklenmiş taptaze bir fidansın
Yaşanmamış güzel günlerimsin
Diren! Ey kalbim
Diren! Yenilme
Sen benim silâhımsın
Aşkımsın.

Giderek çoğalıyor güzel günlerin türkücüleri. **Militan** dergisi, **Kemalettin Kaya; Birikim** dergisiyse Tarık Günersel adlı genç ozanlara yer veriyor. **Kemalettin Kaya**'nın **«Panayır Yolculuğu»** şiiri gerçekten özgün ve güzel:

Ay da bizimle birlikte olmasaydı
gidemezdik.
kıpkırmızı ve kocaman olmasaydı
gidemezdik.

dayım yaşlı,
Malak iskelet,
ben küçücüktüm.
.....
Birlikte girildi
panayır meydanına kasabanın:
dayım,
malak,
Ay ve ben...
bir de dayımın böbrek sancısı,
bir de malağın satılık sancısı,
bir de çocukluğumun yoksulluk sancısı,
Ay ve ben...
.....
erkenciliğimizden çıldırmış olmalı
sağımızdaki Ay,
solumuzdan güneşe bırakıyor
sevgili
nöbetini.

Kemalettin Kaya'da **«anlatı-şiir»** özelliği ağır basarken, Tarık Günersel'de **«akılcı-şiir»** eğilimi ağır basıyor. Bu yanıyla Can Yücel'i andırıyor biraz:

Dikeni var deyip
güle eş sayamazsın
devedikenini.
Sosyal-demokrat için her zaman
aşağı tükürse sakal, yukarı tükürse bıyık.

Başka bir örnek :

Seni bilirim tanrı,
Kanımızı içenlerin özürü.
Seni bilirim tanrı,
Partilerüstü.

(Birikim, Mayıs-1976)

Militan'da, Sovyetler Birliği Doğu Dilleri ve Edebiyatları Enstitüsü Türkoloji doçentlerinden **Tevfik Melikov**'un, **«Genç Türk Şiirinde İlerici Yöneliş»** konulu uzunca bir incelemesi var.

Kimi tartışılabilir yargılara karşın, 1960 sonrası şiirimiz üzerine önemli bir inceleme. Şu sonuca varıyor Melikov: «İlerici genç şairlerin, 60 yılları gerçekçi Türk şiirine katkıları ağırlıklı ve önemlidir. Bu şairler kendilerine özgü bir şiir okulu oluşturmadılar gerçi. Fakat yapıtlarıyla, konu, imge ve dil alanlarında Türk şiirinin yenilenmesine yardım ettiler; şiiri yurtseverce bir coşkuyla doldurdular. Türk edebiyatının ve gelişmiş Batı edebiyatlarının deneylerini yaratıcı bir biçimde özümleyerek, köhnemiş estetik inanışları başarıyla altettiler. 'İkinci Yeni'nin gerici içyüzünün açığa çıkarılması ve eleştirilmesinde büyük rol oynadılar ve bu, Türk şiirinin demokratlaşması sürecini hızlandırdı. Gençlerin şiirleri, son yıllarda Türk toplumunun yaşadığı süreçleri yansıtması bakımından da büyük önem taşımaktadır.»

Birikim'de de, **Nedim Gürsel**'in **Nazım Hikmet**'in **Rubailer**'ini ve felsefi konuları işleyen başka şiirlerini inceleyen geniş oylumlu bir incelemesi var. **«Nazım Hikmet'in Şiirinde Geleneksel Türk Edebiyatının Mirası»** konulu tez çalışmasının bir kesiti bu inceleme. Bu alanın ilginç bir çalışması.

27 Mayıs'ın Edebiyatımıza Yansıması

Murat Belge'nin yukarıdaki adla nisan ayının sonlarında **Politika**'da bir incelemesi yayımlandı. Belge, daha önce de Birikim'deki bir dizide 12 Mart'ın romandaki yansımasını incelemişti. Öyle anlaşılıyor ki Belge toplumsal gelişmemizde dönemeç sayılabilecek olayların edebiyata yansımasını incelemeyi sürdürecek..

Daha önceki yazılarında 12 Mart olayının romandaki yansımasını «işkence» açısından ele alan Belge, bu yazılarında 27 Mayıs olayına birçok açıdan yaklaşıyor. **Samim Kocagöz**'ün **«İzmir'in İçinde»**, **Attila İlhan**'ın **«Bıçağın Ucu»** ve **«Sırtlan Payı»** ile **Vedat Türkali**'nin **«Bir Gün Tek Başına»** romanlarını 27 Mayıs olayı açısından irdeleyen Belge, daha ilk yazısında kendi görüşünü şöyle koyuyor:

«Ben, 27 Mayıs'a devrim ya da 'politik devrim' değil, hükümet darbesi diyenlerdenim. Bu darbe sonucunda politik iktidarın bir sınıftan bir başka sınıf veya ara sınıfın eline geçtiğini değil; kabaca, burjuvazinin bir kesiminden bir başka kesimi eline geçtiğini düşünme eğilimindeyim. Süreç boyunca, burjuvazinin sınıf egemenliğinin değişmediği, ancak, burjuvazi içi bazı kesimle-

rin, bazı küçük burjuva tabakalarla belirli bir ittifak içinde hareket ettiği, dolayısıyla, 27 Mayıs darbesini izleyen birkaç yıllık süre içinde ortaya çıkan nihai durumun, tek bir sınıf ya da sınıf içi zümrenin politikasını olduğu gibi yansıtmadığı, bundan daha karmaşık bir güçler dengesinin ürünü olduğu kanısındayım.» (Politika, 25 nisan 1976).

Murat Belge'nin bu hareketle ilgili genel kanısı şudur: «Verdiği sonuçlar bakımından 27 Mayıs'ın ileri yanları olduğu inkâr edilemez.»

Murat Belge apayrı 27 Mayıs imgeleri getiren yukardaki romanları, gene yukarıya alıntıladığımız düşünceden giderek irdeliyor.

Tez'li Romanlarıyla Tartışma Açan Adam :

KEMAL TAHİR

Kemal Tahir, özellikle tezli romanlarıyla Türkiye'de önemli tartışmalara yolaçan bir romancıdır. **Devlet Ana**'sıyla Osmanlı toplum yapısı, **Kurt Kanunu vb.** ile Anadolu İhtilâli, **Bozkırdaki Çekirdek**'le Köy Enstitüleri hareketi ve **Rahmet Yolları Kesti** romanıyla eşkiyalık konusunda tartışmalara yolaçmıştır.

Herbiri geniş boyutlu incelemelere konu olacak nitelikteki bu tezlere ilişkin görüşümü kısaca şöyle belirteyim. Kemal Tahir, üstteki konu, sorun ve olguların çoğuna **olumsuz** bir tavırla ve **olumsuz** yanlarıyla yaklaşmıştır. Böyle olduğu için de çoğu kez bilimsel-nesnel olamamış ve tezleri tartışmaya açık kalmıştır.

Politika gazetesi 20 nisan 1976 tarihli sanat sayfasını, ölümünün 3'üncü yılı dolayısıyla Kemal Tahir'e ayırdı. Selahattin Hilav, Selim İleri, Oğuz Atay, —daha sonra— Hilmi Yavuz ve Fatma İrfan Serhan, Kemal Tahir'i çeşitli yönleriyle ele alan yazılar yayımladılar.

Fatma İrfan Serhan, **«Kemal Tahir'le Konuşan Herkes Bir Parça Kemal Tahirleşir»** —İ. Selçuk'un sözü— başlıklı yazısında, yazarla ilgili bazı önemli bilgiler veriyor. Serhan, sanatçının İstanbul Cezaevi'nde yazdığı, hapishane gerçeğini anlatan 1939 tarihli güzel bir şiirini de veriyor. Daha önce görmediğim bir şiir bu. Yalnız bu şiir bile, K. Tahir'in aynı zamanda iyi şiirler de yazdığını gösteriyor. Bazı dizeleri şöyle:

.....

Burada :

Ondokuz frengili/on beş verem/ iki inmeli
Hiç durmadan Şopen'in Cenaze Marşını söyleyen/zararsız
bir deli
Üç idamlık/yaşları dokuzla on üç arası/elli yedi sübyan
katil, hırsız ve muhtelis/altıyüz küsur insan
bir düzine uyuz/on milyonlarca bit ve tahta kurusu
Ben, aşkın ve gurbetin/beraberce yaşıyoruz.
.....

YENİ TOPLUM

KURULUŞUNUN 36. YILINDA

KÖY ENSTİTÜLERİ

ÖZEL SAYISI

304 sayfa 20 TL.

Üyelerimize % 25 indirimli

1 MAYIS İŞÇİ BAYRAMI KUTLANDI

DİSK Genel Başkanı Türkler :

«Bugün ülkemizde Amerikan emperyalizminin desteklediği faşizme fırsat arayan vatan ve halk düşmanı bir iktidar vardır» dedi.

Burjuvazinin elli iki yıllık yasağını ve «Bahar bayramı» yalanını yırtan işçi sınıfımız, ilk kez, 100 binlerin oluşturduğu, tek ses-tek yürek dev bir koroyla İstanbul'un yerini göğünü inletti.

Binlerce TÖB-DER'linin Taksim alanına girişini coşkuyla karşılayan işiçler : «Öğretmen kıyımına son!» diye haykırdılar.

DİSK'in düzenlediği 1 Mayıs İşçi Bayramı, İstanbul'da yüzbinlerce işçi ve emekçinin katıldığı muhteşem bir kitle gösterisiyle kutlandı. Burjuvazinin 52 yıldır yasakladığı, dünya işçi sınıfının birlik ve dayanışma, mücadele günü 1 Mayıs'a DİSK'in dışında bağımsız sendikalar, TÜRK-İŞ'e bağlı bazı sendikalar ve çok sayıda demokratik kitle örgütü katıldı.

TÖB-DER Genel Yönetim ve Merkez Yürütme Kurullarının ortak toplantısında, daha önce, işçi bayramına örgüt olarak ka-

tılma kararı alınmıştı. Binlerce TÖB-DER'linin Taksim Alanı'na girişi, işçilerin coşkun gösterilerine yol açtı.

1 Mayıs sabahı işçilerden, emekçilerden oluşan büyük bir insan seli, dört bir yandan saatlerce Taksim'e aktı. Sabahın erken saatlerinde başlayan insan akınının sonu alındığında saatler 15'i gösteriyordu.

İşçiler alana, davul zurnalarla, halay çekerek geliyor, alandaki takın önünden geçip yerlerini alıyorlardı. Faşistlerin kurbanı bütün devrimcilerin büyük boy portreleri, yeri-göğü inleten «Faşizme geçit yok!» haykırışlarıyla karşılandı.

Taksim alanında yaptığı uzun konuşmada DİSK Genel Başkanı Türkler, işçi sınıfının sömürüye, faşizme ve emperyalizme karşı verdiği mücadeleyi anlattı. Demokrasi mücadelesinde, faşist tırmanışa karşı bütün soysalistleri, demokratları, güçbirliğine çağırdı. Türkler, DİSK'in acil taleplerini şöyle özetledi : «Referandum hakkı yasalaşmalıdır. Grev hakkına konan sınırlamalar kaldırılmalıdır. Lokavt yasaklanmalıdır. Tüm çalışanlara grevli ve toplu sözleşmeli sendika hakkı tanınmalıdır. Tüm çalışanlar ve özellikle emekçi köylüler, sosyal güvenliğe kavuşturulmalıdır. Ücret kaybı olmadan, 40 saatlik iş haftası ve yılda bir aylık ücretli tatil gerçekleştirilmelidir. Tüm çalışanlar için işsizlik sigortası yasalaştırılmalıdır. Ücretler ve tüm emekçilerin gelir düzeyi yükseltilmeli, orman ve tarım işçileri için gelir garantisi sağlanmalıdır...»

Kitleler sık sık 1 Mayıs marşını ve öteki marşları söylediler. Yeri-göğü inleten sloganlardan başlıcaları şunlardı:

İşçiyiz, güçlüyüz/devrimlerde öncüyüz!

Faşizme geçit yok!

Bağımsız Türkiye!

İşçi-gençlik elele!

Yaşasın DİSK!

Bayram'da Nazım Hikmet'in :
Güneşi İçerlerin Türküsü; Türkiye İşçi Sınıfına Selâm; adlı şiirlerinin okunuşuna alanı dolduran yüzbinler de katıldı.

Baştan sona işçi sınıfımızın üstün disiplini altında geçen bayram, aynı çoşkuyla, yüzbinlerin sömürüsüz bir dünyaya olan sarsılmaz inançlarıyla bitti.

İ. Hakkı Ülgen : «Danıştay kararlarını uygulamayan

İKTİDAR ANAYASAYI İHLAL EDİYOR.»

10 Mayıs 1976 günü kutlanan «Danıştay Günü» açış konuşmasında İ. Hakkı Ülgen : «Anayasamızın açık ve kesin emrine rağmen, Danıştayın yargısal kararlarının infaz edilmemesi ile Türk Milleti adına ortaya konan yargısal iradeye saygı gösterilmemesi ile giderek vehametini artırmış 'Hukuk Devleti İlkesi'ni bir yana iten davranışlar yoğunlaşarak, konu, daha kapsamlı, daha derin ve kaygı verici bir hale gelmiş, Anayasayı ihlal görünümüne bürünmüştür» demiştir. İlerici kamu oyunda olumlu yankılar uyandıran uzun konuşmasında Ülgen, Cumhuriyetin değişmez niteliklerinden olan «Hukuk Devleti» ilkesini de koruyacağına and içmek suretiyle görev alan kişilerin, tam bir sorumsuzluk içinde verdikleri beyanlarla, vatandaşları mahkemelere karşı düşmanlığa ve suç işlemeye teşvik ettiklerini belirtmiştir.

Konuşmasında yürütme organı ve idarenin, beğendiği kararları uygulamak, beğenmediklerini uygulamamak gibi yetkisinin ve bu konuda herhangi bir takdir hakkının bulunmadığını belirten Danıştay Başkanı, «yargı kararlarını yerine getirmeyen yürütme organlarının hukukî sorumlulukları yanında, bir de kamu ajanlarının kişisel sorumluluklarına da işaret etmek istiyorum.» demiş, danıştay kararlarının uygulanması konusunda yoğunlaşan olumsuz eğilimlerin önlenmesi için, kovuşturmaya yetkili mercileri göreve davet etmiştir.

TÖB-DER GENEL KURULU TEMMUZ'DA TOPLANIYOR.

24 Nisan 1976 günü toplanan TÖB-DER Merkez Yürütme ve Genel Yönetim Kurulları, örgütümüzün Genel Kurul Toplantı tarihini saptamıştır. Alınan karara göre, Genel Kurul, 24-25-26 Temmuz 1976 günlerinde Ankara'da toplanacaktır. Bin'e yakın delegenin katılacağı Genel Kurul'un hazırlık çalışmalarına başlanmıştır.

Öte yandan, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelen Genel Yönetim Kurulu üyeleri, ülkemizdeki egemen ittifakın öğretmenlerimiz ve şubelerimiz üzerinde yoğunlaştırdığı faşist baskıları somut örnekleriyle anlatmışlardır. Özellikle Rize, Çanakkale, ve Mardin valilerinin demokratik hak ve özgürlüklere karşı sürdürdükleri tutum ve davranışları dile getirilmiş; tüm devrimcilerin, ilericilerin, demokratların ve yurtseverlerin bu görevlileri protesto ettikleri belirtilmiştir.

1976 Yılı içinde bazı faşist zihniyetli yöneticilerce 21 TÖB-DER Şubesi faaliyetten menedilmiştir. Yargı organları idarenin bu yasa dışı uygulamalarını yersiz bularak 9 şubemiz için «Faaliyete devam» kararı vermişlerdir. Öteki şubelerimizin de aynı doğrultudaki kararlarla yeniden faaliyete geçeceklerini beklemekteyiz.

GENEL KURULUMUZU FİSE'YE DUYURDUK

TÖB-DER Genel Sekreteri Binali Seferoğlu, bir telgrafla Temmuz Genel Kurulumuzu FİSE Genel Sekreterliğine duyurdu. Dernekler yasasına göre FİSE gibi uluslararası örgütleri ve diğer ülkelerin öğretmen örgütü temsilcilerini genel kurulumuza davet etmek, İçişleri Bakanlığının iznine ve Dışişleri Bakanlığının oluruna bağlı. Bu yüzden Genel Kurulumuza FİSE'yi ve diğer yabancı ülke öğretmen örgütlerini şimdilik çağıramadık. Ancak davet izni almak için bir dilekçeyle ilgili makamlara başvurduk. İzin verilirse FİSE'yi ve diğer öğretmen örgütlerini ayrıca davet edeceğiz.

Genel Sekreter Binali Seferoğlu'nun FİSE (Dünya Öğretmen Sendikaları Federasyonu) Genel Sekreetrliğine çektiği duyuru teli şöyle :

Türkiye Öğretmenlerinin en büyük demokratik kitle örgütü olan TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme Ve Dayanışma Derneği)'in Genel Kurul toplantısı 24-26 Temmuz 1976 tarihinde Ankara'da yapılacaktır.

Öğretmenlere, bütün çalışanlarla birlikte sendika ve grev hakkı verilmesinin mücadelesini yürüten örgütümüzün Genel Kuruluna ,federasyonunuza bağlı, ya da sizinle ilişkisi olan dünyadaki bütün öğretmen örgütlerinin mesaj göndermeleri için aracılık yapmanızı diler, saygılar sunarım.

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜNÜ TALİP APAYDIN ALDI

Emekli öğretmen Fikret Madaralı tarafından konulan «Madaralı Roman ödülü»nü bu yıl «Tütün Yorgunu» adlı romanıyla, üyemiz Talip Apaydın almıştır.

Apaydın'ın bu başarısı TÖB-DER'li öğretmenlerce sevinçle karşılanmıştır.. Arkadaşımıza yeni çalışmalarında başarılar dileriz.

YENİ TOPLUM'A GELEN KİTAPLAR :

- **Nazım Hikmet** : Tüm Eserleri I (Şiirler I : İlk Şiirler-835 Satır-Sesini Kaybeden Şehir), Cem Yayınevi. 352 sayfa, 25 lira.
- **Nazım Hikmet** : Tüm Eserleri III (Şiirler III; Benerci Kendini Niçin Öldürdü? —Taranta Babu'ya Mektuplar— Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı) Cem Yayınevi. 320 sayfa, 25 lira.
- **Nazım Hikmet** : Tüm Eserleri IV (Şiirler IV; Dört Hapishaneden - Kuvâyi Milliye/Destan), Cem Yayınevi. 328 sayfa, 25 lira.
- **Mehmet Altunbaş** : Köydeki Öğretmen (Piyes); Bakırköy Gören İlkokulu Öğretmeni. 74 sayfa, 750 kuruş.
- **Şevket Yücel** : Kendini Yenilemek (Denemeler); Çağdaş Yayınevi. 140 sayfa, 15 lira.
- **Mehmet Kıyat** : Türkiye Bizi Dinliyor (Şiirler); P.K. 109 Yenişehir-Ankara. 44 sayfa, 400 kuruş.
- **İsmail Uyaroğlu**: Gül Sağanağı (Çocuklar İçin Şiirler); Gözlem Yayınları. 38 sayfa, 7,5 lira.
- **Necati Yıldırım**: Mapusane İnsanları (Röportaj); Kendi Yayını. 144 sayfa, 15 lira.
- **Kemal Özer** : Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya (Şiirler); Cem Yayınevi. 94 sayfa, 10 lira.
- **Orhan Kemal** : Ekmek Kavgası (Hikâyeler); Varlık Yayınları. 215 sayfa, 15 lira.
- **Mehmet Türkkan** : Bu Oyun Oynanmamalı (Oyun); P.K. 66 Balıkesir. 118 sayfa, 12,5 lira.
- **Georgi Dimitrof** : Seçme Eserler I-II-III; Temel Yayınlar.
- **Dimitır Blagoev** : Seçmeler, Temel Yayınlar P.K. : 102 Kızılay Ankara, 350 sayfa, 22,5 lira.

- **Faik Akçay**: Zeytinburnu (İnceleme-Eleştiri); P.K. 11 Zeytinburnu-İstanbul. 380 sayfa, 25 TL.
- **Lothar Rathmann:** Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi; Gözlem Yayınları. 160 sayfa, 15 lira.
- **Sanatta Sosyalist Gerçekçilik**; Yeni Dünya Yayınları. 160 sayfa, 15 lira.
- **Cahit Öztelli** : Karacaoğlan; Varlık Yayınları. 112 sayfa, 8 lira.
- **Orhan Hançerlioğlu** : Düşünce Tarihi; Varlık Yayınları. 296 sayfa, 20 lira.
- **Talip Apaydın**; Yoz Davar; Cem Yayınevi (Roman). 262 sayfa, 20 lira.
- **Dr. Yahya Kemal Kaya** : İnsan Yetiştirme Düzenimiz (Politika-Eğitim-Kalkınma); Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fak. 432 sayfa, 40 TL.
- **Rasim Bakırcıoğlu** : Ruh Sağlığı ve Rehberlik; Kâzım Karabekir Eğitim Enstitüsü Öğretmeni. 424 sayfa, 35 TL.
- **S. Edip Balkır** : Eğitimde İki Anıt : Yücel-Tonguç; P.K. 1339 Sirkeci-İstanbul 118 sayfa, 5 lira.
- **S. Edip Balkır** : Dipten Gelen Ses Arifiye Köy Enstitüsü; Hür Yayınevi. 526 sayfa, 25 lira.
- **Başaran** : Elif Diye Bir Türkü (Hikâyeler); Y. Büyük Dağıtım Yayınevi. 182 sayfa, 15 lira.
- **Başaran** : Pıtraklı Memleket (Şiirler); Öncü Kitabevi. 88 sayfa, 5 lira.
- **Başaran** : **Gök Ekin** (Şiirler); Cem Yayınevi. 94 sayfa, 10 lira.
- **Dursun Akçam** : Köyden İndim Şehire (Hikâyeler); May Yayınları. 152 sayfa, 10 lira.
- **Dursun Akçam** : Kanlıderenin Kurtları (Roman); May Yayınları. 470 sayfa, 25 lira.
- **Nusret Ertürk** : Köydeki Keklikler (Hikâyeler); Yeni Büyük Dağıtım Yayınevi. 190 sayfa, 10 lira.
- **Todor Jivkov** : Bulgaristan'da Bugünkü Durum, Ürün Yayınları, 124 sayfa, 10 lira.
- **Bezzat Baştürk** : Meydan Karanfilleri, (şiir) kendi yayını, 80 sayga, 10 lira.
- **Abdülkadir Bulut** : Sen Tek Başına Değilsin (şiir), Yonga Yayınları, 75 sayfa, 10 lira.

TÖB—DER YAYINLARI

1 — İŞ VE MESLEK EĞİTİMİ :
İ. Hakkı Tonguç ..... 10,— TL.

2 — HUKUK YAZILARI: Halit Çelenk 20,— TL.

3 — YARDIM VE YABANCI SERMAYE SÖMÜRÜSÜ : ..... 7,50 TL.
(TÖB-DER Araştırma Bürosu)

4 — BESLENME SORUNU: ..... 6,— TL.
(TÖB-DER Araştırma Bürosu)

TÖB—DER EĞİTİM YAYINLARI

1 — ÖĞRETMENLERİN MESLEK VE ÖZLÜK SORUNLARI ..... 5,— TL.

2 — SOSYAL MÜCADELEDE TÖB-DER'İN YERİ VE İŞLEVİ 3,— TL.

3 — MEMUR SENDİKACILIĞI VE TÜRKİYE DENEYİ ..... 3,— TL.

4 — ÜRETİM-EĞİTİM İLİŞKİLERİ 3,— TL.

5 — EKONOMİ, SINIFLAR ve EĞİTİM ..... 5,— TL.

BÜLTENLER

1. CİLD	1 — 60 SAYI	200 TL.
2. CİLD	61 — 93 SAYI	100 TL.
3. CİLD	94 — 106 SAYI	40 TL.